

«Dyrepoliti» i Norge og Sverige

*En kvalitativ studie av politi- og
tilsynsmyndigheters arbeid mot
dyrevelferds kriminalitet*

Kevin Sollid Hermansen

Masteravhandling i kriminologi
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2018

«Dyrepoliti» i Norge og Sverige

En kvalitativ studie av politi- og tilsynsmyndigheters arbeid mot dyrevelferds kriminalitet

© Kevin Sollid Hermansen

2018

«Dyrepoliti» i Norge og Sverige

Kevin Sollid Hermansen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Webergs Printshop / Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Tittel: «Dyrepoliti» i Norge og Sverige

Av: Kevin Sollid Hermansen

Veileder: Ragnhild Sollund

Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Det juridiske fakultet

Universitetet i Oslo

Våren 2018

Med forankring i kritisk grønn kriminologi søker denne studien å avmystifisere fenomenet og konseptet «dyrepoliti» i Norge og Sverige. Bakgrunnen er opprettelsen av djurskyddspolisen i Stockholm i 2011 og dyrekrimprosjektet i Trøndelag i 2015. Med gruppenes opprettelse har flere ment at Norge og Sverige har fått eget dyrepoliti, i likhet med land som Storbritannia og USA. Studien fokuserer derfor på dette spørsmålet: Hvordan kan vi forstå arbeidet til dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen med henhold til kontroll, håndheving og motvirkning av dyremishandling slik denne er lovregulert?

Kontrollørene møter en grunnleggende utfordring når det gjelder lovverk, gjennom begrepene innhold. Dette gjenspeiles blant annet i begrepet «god dyrevelferd», som for informantene betød ulike ting. Flere trakk frem dyrs mentale og atferdsmessige behov, noe som gjorde deres egne krav til god dyrevelferd strengere enn lovverkets. Mer utfordrende var begrepene «egenverdi» og «unødig lidelse». Lovenes åpne formuleringer stiller større krav til kontrollørene, som må anvende stadig mer skjønn i arbeidet sitt. Dette synliggjør forskjeller i det strafferettslige og forvaltningsrettslige sporet, ettersom sistnevnte har mer praksis og erfaring med forskrifter som utfyller de åpne lovformuleringene.

Dyr har en egenverdi utover den nytteverdi de måtte ha for mennesker, som likevel blir tilsidesatt i de fleste tilfeller. Det er i samfunnets interesse å utnytte dyr, slik at egenverdi blir minst synlig for «økonomiske dyr» som utnyttes i produksjon. Dette forhindrer sosial nærhet og forklarer hvorfor mishandling av selskapsdyr møtes med sterkere reaksjoner enn

mishandling av produksjonsdyr. Nærhet og avstand er med andre ord ikke artsspesifikke fenomener. Den sosiale nærheten er knyttet til en systematisk kategorisering som ofte skjer før fødselen, og som avgjør hvilken rolle dyret skal ha i samfunnet.

Dyret som tilsynelatende har minst sosial nærhet til mennesket er oppdrettsfisk. Norsk fiskeoppdrett er en næring som har utviklet seg enormt raskt, men òg med en rekke utfordringer. Oppdrettsfisk som skal symbolisere «rå natur» sliter daglig med lidelser knyttet til sykdom og håndtering. Lakselusa er et av hovedproblemene, i tillegg til at behandlingen mot lusa som skader og svekker fisken ytterligere. Utslipp fra oppdrettsanleggene er videre et problem for nærliggende økosystemer, mens rømt fisk utgjør en fare for villfisken grunnet kryssparring og svekket genmateriale. Noen informanter føler seg begrenset i sin rolle som kontrollør gjennom manglende sanksjonsmuligheter, mens andre opplever uformelle ordre om å la oppdrettsnæringen være i fred.

Informantene møtte også interne utfordringer gjennom tverretatlig samarbeid. Kontrollørene i de ulike rettslige sporene har ulike prioriteringer og rutiner. Politiets arbeid innebærer dokumentasjon av hendelsesforløpet og vurdering av skyldspørsmålet – altså om handlingen var uaktsom eller forsettlig. Kontrollørene i tilsynsforvaltningen har på sin side hatt mer fokus på det objektive gjennom å rapportere situasjonens tilstand. Det medfører at politiet har overtatt flere saker hvor de anser foreliggende dokumentasjon som utilstrekkelig for å kunne vurdere skyldspørsmålet.

Gruppene kan anses som en forlengelse av både økt straff og styring gjennom økte sanksjonsmuligheter. Mennesker anses i større grad enn før som rasjonelle individer fremfor avvikere som behøver behandling. Likevel har mishandling og vanskjøtsel av dyr nyanserte årsaker, og flere informanter mente at det ofte skyldtes mangel på kunnskap og ressurser - og ikke vondvilje. Dermed blir det lite fruktbart å betegne alle lovovertredere som «monstre». Økt straff og styring er ikke gjensidig utelukkende og er et resultat av at de rettslige sporene tydeliggjøres. Det innebærer en saksfiltrering basert på alvorlighetsgrad, hvor Mattilsynet og länsstyrelsene kan anvende mildere sanksjoner på flere saker – slik at politiet dermed kan håndtere færre, men alvorligere saker. Straffens allmennpreventive effekt blir dermed støttet opp av tilsynsforvaltningens individualpreventive tiltak, som på sin side også henvender seg allment ved å fungere som en velmenende hyrde. Dette gjør det videre mer relevant å diskutere dyrs rettssikkerhet fremfor rettigheter, ettersom det er snakk om spesifikke juridiske prosesser. Dyrs rettigheter kan sies å være negative, det vil si at de har rett til å ikke oppleve

frykt, stress, matmangel og så videre. De juridiske prosessene kan bidra til å gi dyr offerstatus fordi de anerkjennes som lidende aktører. Dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen blir dermed viktige faktorer i en slik prosess, selv om dyrs offerstatus står i en grunnleggende motsetning til deres status som eiendom. Som en forlengelse av de rettslige sporenes tydeliggjøring er gruppene heller ikke teoretisk underlegne organisasjoner som RSPCA eller MSPCA. Dette grunner i at strukturene i Norge og Sverige tilrettelegger for mer effektiv håndhevelse og kontroll, men at gruppene i praksis har langt mindre ressurser og nettverk sammenlignet med de internasjonale organisasjonene.

Forord

Først og fremst en stor takk til hovedveileder Ragnhild Sollund som helt siden bacheloroppgaven har bidratt med lærerike innspill og påminnelser om å bevare de grønne og kritiske perspektivene. Jeg setter stor pris på all hjelp gjennom veiledningstimer og samtlige e-poster med «raske» spørsmål – i tillegg til å holde ut med et i overkant ordrikt språk fullt av anglisismer.

En stor takk går også til alle mine informanter som i en ellers travel hverdag valgte å vie tid til meg. Jeg følte meg velkommen på samtlige arbeidsplasser gjennom vafler, kaffe og prat om skivær - noe som gjorde reisene mine ekstra minneverdige.

Takk så mye til biveileder Karianne Muri som med sin veterinærfaglige bakgrunn bidro til å gi prosjektet et ekstra tverrfaglig løft, i tillegg til å styrke min kunnskap og interesse for forvaltning. Forhåpentligvis blir det mer samarbeid mellom veterinærer og kriminologer i fremtiden. En takk går også til biveileder Martine Lie som har bistått med gode kommentarer.

En siste takk går til alle nære og kjære som har vært støttende dette året, enten dere har lest gjennom utkastene mine og gitt tilbakemelding eller generelt tolerert monologer om alt fra fisk til fugl. Jeg ville ikke vært dere foruten.

Oslo, mai 2018

Kevin Sollid Hermansen

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Forskningsspørsmål.....	1
1.2	Bakgrunn og tidligere forskning.....	2
1.2.1	Teoretisk forankring: kritisk grønn kriminologi og animal abuse studies	3
1.2.2	Førforståelse og forventninger	5
1.3	Redegjørelse av aktører og lovgivning.....	6
1.3.1	Dyrekrimprosjektet i Norge	6
1.3.2	Djurskyddspolisen i Sverige.....	9
1.4	Oppgavens oppbygning	11
2	Metode.....	13
2.1	Kvalitativt.....	13
2.1.1	Utvalget.....	14
2.1.2	Rekruttering.....	15
2.1.3	Intervjuene.....	16
2.1.4	Analysen.....	19
2.2	Etiske refleksjoner	21
2.3	Vitenskapelig kvalitet.....	24
2.3.1	Reliabilitet og validitet	24
3	Lovgivning og «dyrepoliti».....	27
3.1	Lovgivning og dyrevelferd – Tilstrekkelig, godt nok, unødig	27
3.1.1	Unødig og rettmessig lidelse	29
3.1.2	Skjønn.....	31
3.2	Dyrepoliti – et diskursivt dykk	32
3.2.1	Antagonismens utfall – den hegemoniske intervensjon.....	34
3.2.2	Diskursen i Sverige	35
4	«Dyrepoliti» i praksis: sporveksling og polisiær kompetanse i Norge og Sverige	37
4.1	Hverdagen: Et tosporet system	37
4.1.1	Sverige.....	38
4.1.2	Norge.....	41
5	Mishandling og vanskjøtsel: hvilke saker møter gruppene?	44
5.1	De klassiske eksemplene	44

5.1.1	Mishandling: Selskapsdyr og «skadedyr»	44
5.1.2	Vanskjøtsel: Dyretragediene	48
5.1.3	Nyanser og variasjoner	51
6	Fiskeoppdrett i Norge	55
6.1	Hovedtrekkene i utviklingen	55
6.2	«Mørke motkrefter»: en diskusjon om kritikk og motstand	58
6.2.1	Fiskevelferd: effektivitet og onde sirkler	60
6.2.2	«Juss-tull»: De største kundene en advokat kan ha	63
6.3	«Vær forsiktig, dette er viktig for Norge»	65
6.3.1	Treadmill of Crime	68
6.4	Frankenstein-effekt og negative konsekvenser	69
7	Når sporene krysses: utfordringer internt i gruppene	73
7.1	Når profesjoner møtes	73
7.2	Når organisasjoner møtes	78
7.3	Når kjønn møtes? Tøffe gutter og unge jenter som vil redde verden	80
8	Forbrytelse og straff	83
8.1	Gi oss et monster? Om årsaker og utviklingshypotesen	83
8.1.1	Vold mot dyr og mennesker	85
8.2	Å skyte spurv med kanoner: om hyrdemakt og sanksjoner	87
9	«Dyrepoliti» - hva så? Om rettssikkerhet og rettigheter	94
9.1	Bare de modigste: Om statusarbeid i politiet	98
9.2	Ressurser og fremtidsendringer	99
9.3	Internasjonale polisiære modeller og Skandinavia	101
10	Avslutning: ett skritt frem og ett tilbake?	104
	Litteraturliste	109
	Vedlegg 1: Prosjektgodkjennelse fra NSD	132
	Vedlegg 2: Informasjonsskriv om prosjektet	134
	Vedlegg 3: Intervjuguide for dyrekrimgruppa	136
	Vedlegg 4: Intervjuguide for krimteamet hos Mattilsynet	141
	Vedlegg 5: Intervjuguide for akvakultur	146
	Vedlegg 6: Intervjuguide for djurskyddspolisen	151

1 Innledning

Høsten 2015 ble det opprettet et prosjekt i Trøndelag hvor politiet og Mattilsynet skulle utarbeide en spesialisert samarbeidsform som kunne brukes over hele landet. Dette fikk navnet dyrekrimprosjektet. Siden 2011 har Sverige hatt djurskyddspolisen i Stockholm som ble opprettet for å styrke innsatsen mot dyrevelferdskriminalitet. Gruppene blir i mange tilfeller sammenlignet og/eller misforstått med organisasjoner som RSPCA (Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals) i Storbritannia eller ASPCA/MSPCA (The American/Massachusetts Society for the Prevention of Cruelty to Animals) i Nord-Amerika. Dette betyr en forventning om uniformert politi som på eget initiativ kan gjennomføre tilsyn og sanksjonere dyrehold. Et studie av «dyrepoliti» i Norge og Sverige innebærer mange nyanser som er viktige for å forstå helheten i slikt arbeid, slik at forskjellen mellom Skandinavia og andre land blir tydeligere. Dette innebærer blant annet hvilke rettslige forankringer de ulike gruppene har, hvilken dynamikk forskjellige profesjoner har i tverretatlige¹ samarbeid, samt overhengende strukturer som enten tilrettelegger for eller vanskeliggjør arbeidet. Denne oppgaven tar sikte på å belyse og problematisere både disse temaene og flere, slik at konseptet og fenomenet «dyrepoliti» avmystifiseres i en skandinavisk kontekst.

1.1 Forskningsspørsmål

For å diskutere gruppene og deres virksomhet i lys av oppfatninger om «dyrepoliti» har jeg formulert følgende forskningsspørsmål: **Hvordan kan vi forstå arbeidet til dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen med henhold til kontroll, håndheving og motvirkning av dyremishandling slik denne er lovregulert?** Spørsmålet viser til hvorfor gruppene ble opprettet, hvem de er i forhold til øvrig politi, hvordan de forholder seg til relevant lovgivning, hva de arbeider med og hvilke utfordringer de møter. For å besvare dette vil jeg forsøke å bygge en teoretisk bro mellom grønn kriminologi og politiforskning, for å belyse polisiært arbeid som handler om dyr. Jeg vil videre inkludere fagfelt som juss, rettssosiologi og veterinærmedisin.

¹ Glavin og Erdal (2003) skiller mellom tverretatlig og tverrfaglig. Tverrfaglig handler om ulike yrkesgrupper på tvers av faggrensene som jobber mot et felles mål, mens tverretatlig er samarbeid mellom ulike etater.

1.2 Bakgrunn og tidligere forskning

Høsten 2016 arrangerte forskergruppen for grønn kriminologi ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi (IKRS) et dyrepolitiseinar. Til stede var deltakere fra dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen, samt politiansatte, politikere og forskere fra alle land i Norden. Formålet var å gi en oversikt over arbeid med dyrevelferds kriminalitet i de nordiske landene, i tillegg til å diskutere erfaringer og utfordringer. Dagen etter ble det holdt et forskningsseminar hvor man drøftet hvordan deltakerne i de ulike landene kunne vinkle forskningsprosjekter og søke midler – enten sammen eller hver for seg. Som førsteårsstudent på master i kriminologi viste dette seg å være den inspirasjonen jeg trengte til mitt kommende prosjekt. Innledningsvis var tanken å fokusere på dyrekrimprosjektet i Norge, men gjennom seminaret ble det åpenbart at djurskyddspolisen var for interessant til å la ligge. Dette skyldes at gruppen har vært aktiv siden 2011 og dermed har opparbeidet seg betydelig erfaring på området. Det ville derfor være fruktbart å se hvordan de håndterer blant annet lovgivning og møtet mellom strafferett og forvaltningsrett – i tillegg til å få innblikk i arbeidsmåter og struktur innad i svensk politi.

I 2003 utgav Guri Larsen boken «Dyrevern eller samfunnsvern? Dyremishandling som lovbrudd og lovlydig handling». Boken tar for seg registrert dyremishandling i Oslo-området, hvor de to hovedkildene er anmeldte saker til Oslo politidistrikt i perioden 1995-2000 og arkiverte meldinger til dyrevernnemnda i Oslo, Asker og Bærum for 1999 (2003:16-17). Dyrevernnemnda var det tidspunktet en mer selvstendig tilsynsvirksomhet bestående av lekfolk, men har siden blitt tatt opp i Mattilsynet. Larsen beskrev nemnda og politiet som deler av det hun kalte for mishandlingskontrollen, ettersom de mottok meldinger om dyremishandling og håndhevet dyrevernlovens bestemmelser (ibid.:21). Spørsmålene hun stilte var hvorvidt virksomhetene hadde ulike prioriteringer og vurderinger av dyremishandlingssaker og hvilke konsekvenser det fikk for resultatene. Til tross for høy grad av henleggelse hos begge virksomheter, bærer nemndas kontrollresultat mer preg av reaksjon og oppfølging av dyret enn hos politiet (ibid.:69). Larsen peker på at virksomhetene har ulike perspektiver i sitt arbeid grunnet sin systemtilhørighet, hvor politiet vektlegger et gjerningspersonperspektiv i sin etterforskning, fordi deres arbeid er tilknyttet strafferetten (ibid.:68-69). Deres fokus er dermed på vurdering av forholdet og bevisets stilling. Nemnda har derimot et offerperspektiv som ser på dyrets levekår, eventuelle skader og hvorvidt det er trygt å bli værende hos eier. Annen tematikk i boken som er relevant for denne oppgaven er verdirangering av dyr, mishandling kontra vanskjøtsel og maktforhold. Fokuset på dyreeier

vil også være relevant her både fordi det belyser sosioøkonomiske forhold som kan ligge bak ulike former for dyremishandling, men også fordi det fremhever dimensjoner ved politiarbeid og vold i nære relasjoner.

Arnold Arluke skrev i 2004 boken «Brute Force. Animal Police and the Challenge of Cruelty». Boken er basert på et ett års langt etnografisk studie av dyrepolitiansatte i Boston (MSPCA) og New York (ASCPA) med et fokus på hvordan de møtte mishandling og vanskjøtsel av dyr, samt eierne. Arluke beskriver hvordan betjentene hadde ulike holdninger som nyansatte og hvordan dette forandrer seg gjennom erfaring. Av publikum ble de ofte oppfattet som enkle hundefangere, noe som gjorde at de ble møtt med mindre respekt sammenlignet med øvrige politibetjenter (Arluke, 2004:12). De samme holdningene ble de møtt med av kolleger som ikke arbeidet med dyrerelaterte saker. Betjentene kunne også oppfattes som «ekstremister» med urealistiske forventninger til dyrehold. Blant dyrepolitibetjentene selv var det et skille hvor de enten definerte arbeidet sitt som «kun en jobb», eller la inn ekstra krefter og ressurser. Arluke beskriver videre hvordan betjentene møtte en utfordrende hverdag som inkluderte blant annet vanskelige saker som var i grenseland av hva som var akseptabelt («gråsonesaker»), vag lovgivning, dyr som ble grovt mishandlet og eiere som ikke etterkom kravene deres. En av de største utfordringene omhandlet hvordan betjentene skulle opptre ute i feltet, spesielt i møte med aggressive eiere som kunne rette frustrasjonen sin mot betjentene eller dem som hadde klaget (ibid.:97). I tillegg var det vanskelig å vite hvilken fremgangsmåte som ville være best for dyrene. Essensen i fremgangsmåtene kan forklares som hardt kontra mykt politiarbeid, hvor man enten kan straffe og irettesette – eller hjelpe og veilede (ibid.). Flere av betjentene mente at en veiledende holdning med en noe diskret og mild straffetrussel var den mest effektive tilnærmingen for at dyreeiere skulle etterkomme kravene deres.

1.2.1 Teoretisk forankring: kritisk grønn kriminologi og animal abuse studies

Grønn kriminologi er en fagdisiplin som vektlegger skade. Mer spesifikt innebærer dette skade mot miljø, dyr og mennesker – med et fokus på strukturer som utnytter levende vesener og naturressurser (White, 2012:24; South, 2014:8). Videre kan kritisk grønn kriminologi sies å ha et spesielt ansvar for å fokusere på ofre som blir usynliggjort i de mer ortodokse delene

av disiplinen, hvor ikke-menneskelige dyr², heretter dyr, tradisjonelt sett har blitt ansett som objekter og eiendom (Beirne, 1999:121; Sollund, 2016:8). Med grunnlag i perspektiver på rettferdighet, rettigheter og skade, redegjør White (2011:23) for artsrettferdighet som er et perspektiv hvor dyr har en iboende rett til å ikke lide – enten det er én-mot-én, institusjonalisert, eller globalt som resultat av menneskelige handlinger. Dette er samsvarer med Regans (2003) begrep om «livssubjekter» som har en iboende verdi gjennom deres erfaringer, uavhengig av evnen til abstrakt tenkning.

Animal abuse studies er det tverrfaglige begrepet på forskning som tar for seg menneske-dyr-forholdet, med et fokus på hvordan dyr (mis)brukes – uavhengig av hvorvidt dette er ulovlig. Med slike studier blir spekteret av mishandling utvidet til å handle om mer enn sadistisk vold mot selskapsdyr og vanskjøtsel av produksjonsdyr.³ Dermed inviteres andre fagdisipliner og retninger til å delta i samtalen om dyr, slik at det opparbeides et mangfold av perspektiver på menneskelig utnyttelse (Maher, Pierpoint og Beirne, 2017). Eksempler på slike studier er vold i slakterier (Taylor og Fraser, 2017), ødeleggelse av habitater (White, 2017), handel og frakt av truede arter (Sollund, 2011), jakt (Squires, 2017), fisk i akvarier (Mazurek, 2017) og dyr brukt til underholdning og polititjeneste (Janssen, 2017). Tverrfaglighet er med andre ord en styrke, fordi man kan bruke data og analyser fra ulike perspektiver til å analysere et felt (Sollund, 2015). I tråd med dette vil jeg i det følgende også anvende terminologi fra andre disipliner, med hovedvekt på juss og veterinærfag.

Grønn kriminologi er særlig kritisk til hva som defineres som lovlig og ulovlig, da det er mange uoverensstemmelser som kan belyses med nyanserte skadeperspektiver (Agnew, 1998; Beirne, 1999). En slik kritisk tilnærming kan også reflekteres i språk. Singer (2003) bruker begrepet spesiesisme om favoriseringen av egen art, og Sollund (2012:93) påpeker at spesiesisme, forstått som en egen ideologi, bidrar til å legitimere dyremishandling og utnyttning av dyr. Beirne (1999:53) skriver: “Animals can be boiled, cooked, crushed, electrocuted, ensnared, exterminated, harpooned, hooked, hunted, injected with chemicals, netted, poached⁴, poisoned, run over, shot, slit, speared, strangled, stuck, suffocated, trapped and vivisected.” Slike metoder blir brukt til ulike formål og blir ofte betegnet som «høsting,

² Dette begrepet presiserer det biologiske forholdet mellom ulike arter og spesifiserer dermed at mennesket også er et dyr – til tross for at det kan kritiseres for å gi mennesket forrang (Sollund, 2011).

³ Betegnelsen omfatter dyr som blir utnyttet i ulike næringer, hvor de/deler av dem blir omgjort til forbruksvare. Tett knyttet opp til «mengdedyr» som legger større vekt på antall dyr involvert.

⁴ Dette begrepet kan kritiseres for en implisitt definisjon av dyr som eiendom, fremfor at handlingen er en urett mot dyret i seg selv. Sollund (2011) bruker heller «abducting», og fremhever dermed dyret som offer.

«regulering, «uttak», «felling» eller «forvaltning». (Maher og Wyatt, 2017). Videre blir det gjerne beskrevet som «ansvarlig, «etisk» eller «bærekraftig» (Beirne, 1999:54). Dette kan anses som en forlengelse av antroposentrisme, hvor menneskets verden er den eneste som teller (Sollund, Tønnesen og Larsen 2013:16). I tråd med Agnew (1998:179) defineres dyremishandling i denne oppgaven som fysisk og mental mishandling som kan være passiv eller aktiv, direkte eller indirekte, intendert eller uintendert, sosialt akseptert eller fordømt – samt handlinger som anses som «nødig».

Formålet med grønn kriminologi blir å se kritisk på fenomener som er tatt for gitt, spesielt i de tilfeller hvor marginale grupper undertrykkes – uavhengig av art. Gitt at menneskelige fordommer kan være både bevisste og ubevisste, passive og aktive, bør målet til grønn kriminologi derfor være å arbeide for en verden hvor den ikke lenger er nødvendig ved at fordommene ikke lenger oversettes til handling (Sollund, 2017a).

1.2.2 Førforståelse og forventninger

Gjennom dyrepolitiseminaret på IKRS fikk jeg høre representanter fra dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen fortelle om sitt arbeid og målsetting. Dette gav meg tydelige inntrykk av hvem de var og hva de ville oppnå. Det er likevel mange nyanser som blir borte under relativt korte presentasjoner, og jeg satt igjen med en oppfatning av at Sverige hadde den dyrepolitigruppen som medførte de tydeligste positive konsekvensene for dyr. Denne normative antakelsen ble ytterligere forsterket gjennom nyhetsartikler som presenterte bilder og tekst fra det operative arbeidet til djurskyddspolisen, mens nyhetsbildet i Norge var preget av hvor dyrekrimprosjektet var opprettet – og hvor man ønsket seg lignende prosjekter i fremtiden. Jeg satt dermed igjen med et inntrykk av at djurskyddspolisen i større grad drev med problemorientert politiarbeid (Goldstein, 1990) gjennom blant annet holdningsskapende arbeid på ulike stands og i sosiale medier. I tillegg hadde gruppen tilegnet seg flere år med erfaring, som sannsynligvis ville ha hevet deres spisskompetanse på feltet. Jeg bestemte meg derfor for å gjennomføre intervjuer med dem, og reiste med en forventning om at djurskyddspolisen i Stockholm var det beste eksempelet på hvordan polisiær organisering kan styrke dyrs rettssikkerhet. Dette var en tanke som ble utfordret etter få intervjuer.

1.3 Redegjørelse av aktører og lovgivning

1.3.1 Dyrekrimprosjektet i Norge

Landbruks- og matdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet nedsatte i 2015 en arbeidsgruppe for å utvikle en tiltakspakke for å styrke politiets og Mattilsynets arbeid mot dyrevelferdskriminalitet. Politidirektoratet gav Sør-Trøndelag politidistrikt i oppgave å iverksette et pilotprosjekt som ville oppnå det samme (Prosjektrapport, 2015:2). Bakgrunnen for opprettelsen av dyrekrimprosjektet handler om behov for samarbeid og kompetanseutveksling. Tidligere forelå det ikke et systematisk samarbeid mellom politiet og Mattilsynet hvor saker ble diskutert. Det var dermed ikke etablert en strømlinjeformet prosess hvor saker effektivt kunne gå fra forvaltningsrett til strafferett. Dette betød at saksbehandlingen kunne bli noe isolert innad i etatene, med den konsekvens at kommunikasjons- og informasjonsflyten var relativt svak. Sakene tilsendt politiet ble i tillegg fordelt på et større antall jurister og etterforskere, fremfor noen utvalgte med interesse og kompetanse på området. Prosjektrapporten beskriver videre: «Relativt lavt sakstilfang og manglende spesialkompetanse kan medføre at det ikke oppnås så god kvalitativ og effektiv saksbehandling som ønskelig» (ibid.:5). Hvorvidt det lave sakstilfanget hos politiet var en konsekvens av manglende dialog mellom etatene er usikkert, men heller ikke usannsynlig grunnet fokuset på at saker i større grad nå skal anmeldes og etterforskes. Dette betyr ikke at tendensene er like over hele landet, ettersom noen avdelinger har opparbeidet seg et funksjonelt samarbeid, men er likevel et talende bilde på den overordnede tilstanden.

En annen viktig faktor er media og synlighet. Denne kan sies å ha to sider hvor den første er publikums ønske om eget dyrepolti i Norge, med sterk støtte fra politisk hold – først og fremst Fremskrittspartiet. I tillegg har norske dyrevernsorganisasjoner brukt tid og ressurser på å uttrykke det samme. Den andre siden handler om det inntrykket folk har av etatene og arbeidet deres. Prosjektrapporten (ibid.:6) beskriver: «I media fokuseres det gjerne på at Mattilsynet og politiet har kommet inn for sent, ikke utført tilstrekkelig godt arbeid eller samarbeidet godt nok.» Mattilsynet er spesielt utsatt for slik kritikk på bakgrunn av sin rolle som tilsynsmyndighet og fordi de ofte er «først ute» i saker. I tillegg til selve opprettelsen av dyrekrimprosjektet legger rapporten (ibid.:8) frem et mål om en «offensiv mediestrategi» som både vil bidra til økt tillit hos etatene, men også å styrke den allmennpreventive effekten når

det gjelder mishandling og vanskjøtsel av dyr. Videre menes at en økt synliggjøring vil kunne medføre at publikum og organisasjoner tipser/anmelder i større grad enn tidligere.

Dyrekrimgruppen hos politiet skulle opprinnelig bestå av en miljøkoordinator, en påtalejurist og en etterforsker. I tiden rundt gjennomføringen av intervjuene hadde gruppen i lengre tid manglet en miljøkoordinator da den første hadde trukket seg, i tillegg til at en annen etterforsker hadde blitt med. Videre skulle gruppen ha ansvar for koordinering, etterforskning og føring av saker som gjaldt overtredelse av dyrevelferdsloven og hundeloven (ibid.:9).

Mattilsynets krimteam skulle på sin side bestå av personer med kompetanse på dyrevelferd (inkludert fisk), juss og tilsynsfaglighet. I likhet med dyrekrimgruppen skulle disse stå som ressurspersoner for andre ansatte internt i Mattilsynet.

Mattilsynet som tilsynsmyndighet for dyrevelferd og dyrevelferdsloven

Mattilsynet ble etablert i 2004 og var en sammenslåing av Statens næringsmiddeltilsyn, Statens dyrehelsetilsyn, Statens landbrukstilsyn – i tillegg til Fiskeridirektoratets sjømatkontroll og 89 kommunale næringsmiddeltilsyn. Når det gjelder dyrevelferd har Mattilsynet hovedansvar for å føre tilsyn, veilede og håndheve regelverket. Årsaken til denne redegjørelsen er en distinksjon jeg ble gjort oppmerksom på gjennom intervjuene mine, nemlig at å ha ansvar for at dyrevelferdsloven følges og *ansvar for dyrevelferd* er to forskjellige oppgaver. Det er dyreeiers ansvar å sørge for at dyrene har det så godt som mulig, mens Mattilsynet utvikler og håndhever regelverk i form av forskrifter – samtidig som de utvikler ikke-rettslige veiledere som gir mer spesifikke instruksjoner om «best practice» for ulike dyrearter. I kraft av å gjennomføre tilsyn er Mattilsynet også underlagt forvaltningsloven (1967) som pålegger kontrollørene saksbehandlingsregler. Dette gjelder blant annet taushetsplikt, veiledningsplikt, samt retten til vitne under tilsyn. I utgangspunktet har Mattilsynet (2011) ulike virkemidler de kan anvende for at regelverket skal følges i tilstrekkelig grad. Den mildeste formen er påpeking av plikt, som i praksis fungerer som en faglig irettesettelse og veiledning av dyrehold. Deretter kommer vedtak og varsel om vedtak som er et formelt krav om endring i dyreholdet. Slike vedtak kan også komme uten forhåndsvarsel hvis situasjonen krever det. Ved opptrappende virkemiddelbruk kan tvangsmulkt anvendes, som er et løpende gebyr inntil påpekt avvik blir rettet på. I 2014 fikk Mattilsynet en sanksjonsform kalt overtredelsesgebyr som er et fastsatt pengebeløp dyreholder må betale (forskrift om gebyr etter dyrevelferdsloven, 2014). Dyreholder kan også

pålegges midlertidig eller permanent forbud om aktivitet, hvor man ikke lenger får lov til å eie, passe på, avle eller trene dyr. Dyreholdet kan også avvikles, i tillegg til at Mattilsynet kan ta dyr i midlertidig forvaring. Dette iverksettes i tilfeller hvor situasjonen anses som uholdbar for dyrene (Mattilsynet, 2011).

Både tilsynsvirksomheten og veilederne er forankret i Mattilsynets definisjon av begrepet «dyrevelferd», hvor de gjengir Brambellkommisjonen fra 1965 sin ideelle oppsummering av husdyrhold gitt i fem punkter – også kalt «de fem friheter» (Mattilsynet, 2013). 1) frihet fra sult, tørste og feilernæring ved at dyrene har tilgang på friskt vann og en diett som opprettholder god helse og trivsel, 2) frihet fra fysisk ubehag ved at dyrene holdes i egnet levested med komfortabel liggeplass og ly for vær og vind, 3) frihet fra smerte, sykdom og skade ved forebygging, rask diagnostisering og behandling, 4) frihet til å utøve normal atferd ved at dyrene får nok plass i egnede driftssystemer og samvær med dyr av samme art, 5) frihet fra frykt og stress ved at dyrene holdes og behandles slik måte at de unngår dette. Disse kan videre anses som en bakgrunn for dyrevelferdsloven som overtok for dyrevernsloven.

Dyrevelferdsloven (2009) sier i §3 at dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og lidelser. Det er ulike meninger om hvorvidt denne paragrafen faktisk sikrer dyrs velferd, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 3. I §23 redegjøres det også for dyrs levested: «Dyreholder skal sikre at dyr holdes i et miljø som gir god velferd ut fra artstypiske og individuelle behov, herunder gi mulighet for stimulerende aktiviteter, bevegelse, hvile og annen naturlig atferd.» Videre er det relevant å fremheve forskriftene som Mattilsynet forvalter da dette er regelverk som, i motsetning til dyrevelferdsloven, stadig endres og oppdateres. Forskriftene gir spesifikke krav for mange sider ved dyrehold, men først og fremst produksjonsdyr. Eksempler på dette er levestedet med størrelse på bås, forhold under transport, bruk av elektrisk strøm ved trening av hund, bruk av legemidler på dyr og så videre. Det er derimot ingen forskrifter for hold av selskapsdyr⁵, slik at både eiere og veterinærer må forholde seg til veilederne som finnes for dyreartene. Formen på disse ligner lettleste informasjonsbrosjyrer og er langt kortere enn veiledere ment for kontrollører på tilsyn. Videre er dyrevernsnemnda underlagt Mattilsynet, og bidrar med et lekmannskjønn ved tilsyn.

⁵ Slik Sollund (2009) påpeker, indikerer begrepet «selskapsdyr» hensikten med dyreholdet bedre enn begrepet «kjæledyr».

1.3.2 Djurskyddspolisen i Sverige

I 2011 tok daværende politimester i Stockholms län, Carin Götblad, initiativ til opprettelsen av djurskyddspolisen, da hun mente at det ikke var noen motsetning i å jobbe for dyr og for mennesker (Wiberg, 2011). Bakgrunnen var behovet for å samordne dyrevelferdssaker og en rettssikker håndtering av disse (Jordbruksverket, 2012). Politimestrene i de forskjellige distriktene prioriterte saker ulikt slik at saker ble håndtert sjeldent og uten spesialisert kompetanse. Til å begynne med bestod gruppen av 13 medarbeidere som var en blanding av ledelse, etterforskere, operativt politi og saksbehandlere. Da jeg var i Stockholm var denne gruppen blitt noe redusert. Målsettingen var å lede og etterforske saker som gjaldt brudd på djurskyddslagen (1988) og lagen om tilsyn av hundar och katter (2007:1150), heretter tilsynslagen, og å bistå länsstyrelsene i sine tilsyn. I Stockholm var behovet for økt innsats og kompetanse særlig viktig for saker som omhandlet hunder og katter, da disse var hyppigst forekommende. Målet var videre å oppdage, anmelde og oppklare flere saker enn tidligere, og gjennom dette styrke samarbeidet med länsstyrelsene. En annen årsak var fokuset på koblingen mellom dyremishandling og menneskevold (Wiberg, 2011).

I motsetning til dyrekrimprosjektet i Norge foreligger det ingen åpenbare offisielle dokumenter om bakgrunnen for opprettelsen eller målsettingene til djurskyddspolisen. Denne delen vil derfor basere seg på uttalelser fra mine svenske informanter. Som nevnt over var kompetanse svært viktig, og kan sies å være hovedfaktoren som gruppen var ment å styrke. Politibetjenten Kent refererer til Carin Götblads initiativ og sier at det var en merkbar kunnskapsbrist hos det øvrige politiet om dyrerelaterte saker. Djurskyddspolisen skulle derfor fungere som et sentraliseringspunkt på dette området som kunne avlaste det øvrige politiet og styrke egen kompetanse. Götblad gav selv uttrykk for at hun hadde samlet de beste politifolkene til gruppen: «Bare de modigste tør å jobbe med de aller mest utsatte. I likhet med barn kan ikke dyr snakke for seg selv» (ibid.). Kent beskriver hvordan de samlet folk fra ulike politidistrikter med interesse for temaet og erfaring fra blant annet etterforskning, spaning og grensepolitiet. Gruppen hadde dermed en bred polisiær kompetanse. En annen faktor var kostnader rundt håndteringen av dyrerelaterte saker, som ifølge Kent var høye grunnet manglende systematikk. Kostnadene var i stor grad tilknyttet eksterne aktører som gruppen fortsatt bruker, men som politiet tidligere ikke hadde noen klare avtaler med.

Eksempler på dette er steder for oppbevaring av dyr, hvor djurskyddspolisen har avtaler med flere aktører. I tillegg finnes det tre dyresykehus i Stockholm og egen dyreambulanse (ideell forening). Når penger skal tilbakekreves kan gruppen samarbeide med andre aktører, eksempelvis Kammarkollegiet og Kronofogden. En av informantene, Sofie, forteller at Kammarkollegiet er en «myndighet som hjelper myndigheter» og fungerer som et mellomledd mellom politigruppen og dem som skal betale. Videre kan Kammarkollegiet begjære hjelp fra Kronofogden, som er Sveriges versjon av både Namsfogden og Statens innkrevingsentral. Statlige krav og tvangsforretninger blir dermed noe djurskyddspolisen kan få hjelp med i krevende saker. Likevel er dette noe de vanligvis håndterer selv.

Länsstyrelsen som tilsynsmyndighet og djurskyddslagen

Sverige består i dag av 21 län med tilhørende länsstyrelser som tilsvarer fylkene i Norge. De er administrative enheter for sin region og fungerer som et ledd mellom folk, kommuner, riksdag, regjering og sentrale myndigheter. I tillegg til administrative oppgaver faller også dyrevelferd inn her. I likhet med Mattilsynet sørger länsstyrelsen gjennom tilsyn for at relevant lovgivning følges. Disse tilsynene fokuserer hovedsakelig på dyrehold hvor risikoen for dyrevelferdsproblemer anerkjennes som sannsynlig (Jordbruksverket, 2016a:21).

Länsstyrelsen har flere virkemidler de kan ta i bruk, hvor de mildeste er irettesettelse/veiledning og gebyrer (Länsstyrelsen Stockholm, u.å.). De kan også gi dyreeier forbud mot å eie en eller flere dyrearter i en viss periode eller inntil videre. Deretter kan de frata eieren dyret (omhändertatt), og inntil videre er dette politiets ansvar å utføre. En forvaring innebærer at dyret blir overlatt til noen, solgt eller avlivet. Dersom overlattelse eller salg ikke lar seg gjennomføre er det länsstyrelsens ansvar å fatte beslutning om avliving (Djurskyddslag, 1988:§34).

Når det gjelder definisjonen av dyrevelferd henviser länsstyrelsen til djurskyddslagen (1988). I §2 står det: «Djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom.» Sammenlignet med den norske dyrevelferdsloven har djurskyddslagen et større fokus på blant annet dyreforsøk og grensene for hva som er akseptabelt og ikke under de ulike paragrafene.⁶ Når det gjelder levemiljø spesifiseres det i §4 at dyrene skal holdes i et miljø som fremmer helsen deres og tilrettelegger for naturlig atferd. I likhet med Norge finnes det en rekke forskrifter som länsstyrelsen forholder seg til, som i hovedsak er forfattet av

⁶ Selv om Norge også har en spesifikk forskrift for dyreforsøk (Forskrift om bruk av dyr i forsøk, 2015).

Jordbruksverket. Forskriftene dekker ulike temaer som eksempelvis artsspesifikke instruksjoner for dyrehold i landbruket inkludert virksomheter med egg og embryoer for disse, forebygging og bekjempelse av sykdom, transport, spesifikasjoner for dyrevelferdskontroller og bruk av dyr i underholdning og undervisning.

Avgrensning

Prosjektet har i hovedsak vært rettet mot dyrekrimprosjektet i Trøndelag og djurskyddspolisen i Stockholm. Likevel er det flere aktører som kunne blitt inkludert, hvor den viktigste er länsstyrelsen i Sverige. Ved prosjektets oppstart tilegnet jeg meg tilstrekkelig med kunnskap om Sveriges nåværende praksis rundt straffe- og forvaltningsrett, men ble kjent med kommende forandringer kort tid før avreise til Stockholm. Disse forandringene vil medføre en ansvarsforflytning og dermed gjøre länsstyrelsen til en mer relevant aktør. Å inkludere representanter fra eksempelvis Stockholms länsstyrelse ville naturligvis vært svært interessant, men grunnet tid og ressurser har jeg valgt å ikke gjøre dette. Prosjektet bevarer dermed fokuset på de opprinnelig planlagte gruppene, men med länsstyrelsen som et tillegg i diskusjonene og redegjørelsene. Det er også viktig å presisere at hensikten ikke er å foreta en direkte komparasjon mellom landene, men å få en bredere innsikt i hvordan denne type enheter kan utvikles innenfor forskjellige nasjonale og lokale kontekster.

1.4 Oppgavens oppbygning

Det neste kapitlet tar for seg metodisk gjennomføring og valgene jeg har tatt i forbindelse med dette, samt de ulike aspektene ved datainnsamlingen. Kapitlet avslutter med en noe lengre refleksjon rundt etiske hensyn, da det har vært mange av disse i prosjektet. Kapittel tre diskuterer forholdet mellom lovgivningen og gruppene, i tillegg til et diskursivt dykk for å forstå begrepet «dyrepoliti». Kapittel fire tar for seg hvordan gruppene fungerer i praksis og diskuterer dynamikken mellom politi og tilsynsforvaltning. Kapittel fem går gjennom ulike former for mishandling og vanskjøtsel med fokus på hvorfor vi reagerer forskjellig avhengig av konteksten for dyreart og dyrehold, før kapittel seks tar for seg fiskeoppdrett i Norge. Kapitlet beskriver næringens historiske utvikling og hvordan personer blir trakassert på bakgrunn av kritiske funn. Videre diskuteres det hvordan kontrollører blir begrenset og tilbakeholdt av politisk ledelse, før kapitlet avslutter med en diskusjon av negative konsekvenser for villfisk og økosystemer. Kapittel syv handler om utfordringer internt i

gruppene og tar for seg dynamikken når profesjoner, organisasjoner og kjønn møtes i tverretatlig samarbeid. I det åttende kapitlet foretar jeg en straffeteoretisk diskusjon med fokus på gjerningsperson og sanksjoner, før kapittel ni diskuterer forholdet mellom gruppene og rettssikkerhet. Kapitlet avslutter med en diskusjon av gruppene og internasjonale organisasjoner som RSPCA. I kapittel ti oppsummerer jeg sentrale funn i oppgaven og diskuterer veien videre.

2 Metode

2.1 Kvalitativt

Jeg har gjennomført ni intervjuer med til sammen ti informanter, hvorav fem intervjuer ble gjennomført i Norge og fire i Sverige. Studiet er meldt til og godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Det var naturlig å velge en kvalitativ tilnærming til dette prosjektet av flere grunner. For det første er det forsket lite på temaet fra før, slik at det var viktig å ha et eksplorerende preg (Thagaard, 2013:16). På bakgrunn av dette blir det vanskelig å gå inn i feltet med hypoteser basert på eksisterende data, og man må være åpen for nye funn og retninger etter hvert som datainnsamlingen pågår. Begrepet «innsamling» kan være misvisende ettersom det gir inntrykk av at data er noe objektivt «der ute» som simpelthen kan sannes inn. Data er noe som skapes i dynamikken og samtalene med informantene (ibid.:32). Jeg velger likevel å bruke begrepet fordi det i stor grad er innarbeidet i metodelitteratur. For det andre er dyrepoliti et lite fenomen i både nordisk og skandinavisk kontekst. Gruppene som jobber med dette er relativt små og har varierende fartstid, slik at det ikke finnes grunnlag for en kvantitativ tilnærming. Ved bruk av en slik metode måtte problemstillingen endres fra dypere forståelse og erfaringer, til eksempelvis kvantifisering og rangering (Kvale og Brinkmann, 2015). Et eksempel på dette kunne vært folks eller organisasjoners oppfattelse av dyrekrimprosjektet og/eller djurskyddspolisen. Ved å bruke intervjuet som en talesituasjon kan man fokusere på informantens egen forståelsesmåte og kunnskap knyttet til spesifikke erfaringer (Moen, 2013). Dette muliggjør en form for dybdeinnsikt som lar forskeren få tak i detaljer som ellers ville vært svært vanskelige, eller umulige, å få.

Fordi intervjuene var delvis strukturerte gikk jeg ikke «blindt» inn i intervjusituasjonen. Til tross for at dyrepoliti er lite utbredt i Norden har jeg likevel hatt mulighet til å skaffe en forkunnskap om de relevante aktørene. Dette er fordi gruppene er offentlige aktører som har fått mye oppmerksomhet av både media, politikere og interesseorganisasjoner. På bakgrunn av dette kunne jeg lese meg opp på informasjon fra blant annet nyhetsartikler, rapporter og offentlige utredninger. I tillegg har jeg hatt veiledere med bred kompetanse på tematikk knyttet til dyrevelferd, polisiære virksomheter og veterinærmedisin. Dette muliggjorde en metodisk prosess hvor jeg i stor grad på forhånd visste hvilke spørsmål jeg ville stille, og til

hvem. Dessuten er politiforskning et særlig utbredt felt. Dette resulterte i tre delvis åpne intervjuguider med både spesifikke og åpne spørsmål ment for å utforske informantenes arbeid i lys av deres rolle som offentlige aktører.

2.1.1 Utvalget

Informantene var ansatte i Trøndelag politidistrikt, Mattilsynet region Midt og djurskyddspolisen i Stockholm. For å sikre deres konfidensialitet er de anonymisert med pseudonymer uten identifiserbare trekk (Thagaard, 2013:28). Pseudonymene har tilfeldig tilknytning til kjønn samtidig som de er vanlige i det norske og svenske språket. Spredningen i kjønn blant informantene var noe skjev hvor totalt syv av ti informanter var kvinner. I Norge gjennomførte jeg fem intervjuer som bestod av tre enkeltintervjuer, et gruppeintervju og et Skype-intervju. Av de seks informantene var to menn og resten kvinner. De aller fleste informantene var over 40 år gamle og hadde lang fartstid i sine respektive etater. De som var noe yngre hadde også rukket å få bred erfaring på yrkesfeltet sitt.

Hos politiet i Trondheim bestod dyrekrimgruppa av to etterforskere og én jurist. Alle gav uttrykk for at drivkraften bak arbeidet deres var at dyrevelferds kriminalitet skulle tas på alvor, og de satte pris på å få være en del av dette midlertidige prosjektet. To av informantene hadde i utgangspunktet sterkere tilknytning til miljøproblematikk enn til dyrevelferd. Disse hadde heller ikke aktivt søkt seg til prosjektet, men hadde på ulike tidspunkt blitt forespurt om å delta. Fordi arbeid med dyrevelferd i politiet faller inn under miljøkriminalitet er det nærliggende å tenke at disse informantene ble forespurt grunnet sin kompetanse og sitt engasjement for feltet. De jeg intervjuet i krimteamet hos Mattilsynet var to veterinærer og én jurist. Hos disse ble motivasjonen for å forbedre dyrs velferd uttrykt noe sterkere enn hos politiet, noe som ikke var overraskende grunnet deres daglige arbeid med dyr hvor helse og velferd står sentralt. Utgangspunktet deres er dermed annerledes sammenlignet med politiets. Disse hadde også blitt forespurt fra øvre hold om å delta i prosjektet grunnet sin fartstid i etaten og kompetanse på sitt spesifikke felt. Dermed fikk man etablert et krimteam med spisskompetanse på landdyr, akvakultur og forvaltningsrett. Hos djurskyddspolisen i Stockholm var det totalt ni ansatte, hvilket innebærer at det var fem andre ansatte jeg ikke intervjuet. Flere av disse var fraværende grunnet permisjon og lignende. Noen av de andre fikk jeg også mulighet til å snakke løsere med i kontorområdet, hvor praten var svært uformell og hyggelig. De jeg intervjuet hadde ulike stillinger og arbeidsoppgaver i gruppen, noe som

gjorde at jeg kunne få en bred innsikt i virksomheten deres. Stillingene deres var leder, saksbehandler, leder for førundersøkelse og operativ tjenestepoliti. Om lag halvparten hadde søkt seg dit aktivt enten fordi de ville utforske noe nytt rent polisiært, eller fordi de hadde en forkjærlighet for dyr og gjerne ville vie sin politihverdag til dyrerelaterte oppgaver. De andre hadde havnet i gruppen av mer tilfeldige årsaker.

2.1.2 Rekruttering

Bakgrunnen for rekrutteringen var seminaret jeg deltok på om dyrepoliti i Norden hvor aktører fra både dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen var til stede. Jeg anser dette som min inngang til feltet, til tross for at jeg innledningsvis hadde bekymringer vedrørende adgang. Dette er fordi det kan være vanskelig å få innpass i politiet, som er en stor og mektig organisasjon (Sollund 2005:46). Likevel fikk jeg raskt kontakt med de ledende aktørene i dyrekrimprosjektet som umiddelbart stilte seg positive til prosjektet mitt, og dermed ble mine «døråpnere» (Widerberg, 2001). En informant gav innledningsvis uttrykk for at prosjektet deres var avhengig av oppmerksomhet, hvilket jeg tolket som et signal om at et masterprosjekt var svært velkomment. I prosjektrapporten (2015) står det for øvrig at gruppene i dyrekrimprosjektet skal ha som mål å stille opp i ulike sammenhenger for å synliggjøre seg selv og sitt arbeid. Rekrutteringen av de øvrige informantene i Norge ble gjort av lederne som jeg hadde kontakt med, slik at deres deltakelse kan ha vært noe mindre frivillig. Eventuelle bekymringer om hvorvidt jeg ble ansett som «utsendt» fra ledelsen (Thagaard, 2013:71) ble likevel ingen utfordring i de fleste tilfellene, ettersom det raskt ble tydelig for meg at de nærmeste lederne hadde et godt forhold til de øvrige ansatte.

Med gruppen i Sverige tok rekrutteringen lenger tid. Først fikk jeg beskjed om at de ikke kunne sette av tid til meg i den perioden jeg etterspurte. Deretter fikk jeg beskjed om å høre fra meg i begynnelsen av september, hvilket jeg gjorde. Dette var en ganske kort og effektiv prosess, igjen hvor ledelsen valgte ut informanter for meg. I dette tilfellet var gruppen større slik at jeg uttrykte et ønske om variert bakgrunn hos informantene. Et informasjonsskriv ble sendt til alle lederne som videre delte det ut til de øvrige informantene. Her ble det redegjort for prosjektets formål og hva deltakelse ville innebære, samt at det ble presisert at deltakelse var frivillig og at alt ville bli anonymisert. Før intervjuene startet redegjorde jeg for prosjektet mer i dybden for å sikre dem at kravet om informert samtykke var ivarettatt (Kvale og Brinkmann, 2015:104-105). Dette var også helt nødvendig ettersom noen av informantene

ikke hadde lest skrivet de hadde fått, mens andre kun hadde sett raskt på det. Dette kan igjen signalisere at rekruttering via ledelsen innebærer svakheter, hvor man risikerer at deltakelse blir «semi-frivillig». Videre unnlot jeg å bruke begrepet «informant» i skrivet da dette kan ha andre assosiasjoner hos ansatte i politiet, eksempelvis en som tyster (Sollund, 2007:37).

Å velge hvem jeg ville forsøke å rekruttere til intervjuer var svært enkelt ettersom prosjektet handler om spesifikke grupper i Norge og Sverige. En innvending er at det har blitt opprettet flere dyrekrimprosjekter i Norge med plasseringer som Rogaland og Østfold. Det hadde vært interessant å inkludere disse i prosjektet, men grunnet begrenset tid og ressurser falt valget på den opprinnelige gruppen. Denne gruppen hadde også mer erfaring å bidra med. På bakgrunn av tid og ressurser kan man så spørre seg hvorvidt jeg har nådd metningspunktet i antall informanter (Kvale og Brinkmann, 2015:148). På den ene siden har dette vært en utfordring for datainnsamlingen av flere årsaker. Først og fremst handler det om små grupper hos politi og Mattilsynet slik at utvalget på mange måter allerede er bestemt. I tillegg til dette kommer begrensninger hos informantenes tilgjengelighet, samt min tid og økonomiske ressurser. Til tross for at det ville vært fordelaktig med noen få informanter til, hovedsakelig med veterinærfaglig bakgrunn fra tilsynsmyndigheter, opplever jeg likevel ingen tydelige mangler i datamaterialet. Slike mangler kunne eksempelvis bestått av lite informasjon om arbeidsrutiner og synspunkter på relevante forskrifter, i tillegg til veterinærfaglig sikring av dokumentasjon. Dette ville i så fall svekket de forvaltningsmessige aspektene i oppgaven, noe jeg ikke opplever er tilfellet.

2.1.3 Intervjuene

Med unntak av Skype-intervjuet ble alle intervjuene gjennomført på informantenes arbeidsplass, hvilket betød at jeg måtte reise til to ulike byer. Dette var fordelaktig fordi det gav meg en ramme jeg kunne plassere og forstå informantene mine innenfor (Widerberg, 2001:94). Dette betyr ikke at jeg fikk se dem jobbe i sitt faglige miljø, men heller at jeg fikk se arbeidsmiljøet som en forlengelse av informantene som aktører. Dette innebærer detaljer som hvordan de var plassert, eksempelvis på lukkede rom eller delvis åpne kontorlandskap. En vesentlig detalj var dynamikken mellom informantene, som ikke overraskende virket mer flytende med et delvis åpent kontorlandskap slik de hadde i Stockholm. Dette kan være fordi relasjonene blir mer personlige og dermed mindre preget av en «profesjonalitet» som lukkede dører og skilt med titler kan medføre. Intervjuene i seg selv foregikk enten på møterom, i

tomme kantiner eller lukkede kontorer utenfor landskapet og hadde en varighet på mellom én og halvannen time. På denne måten kunne informantene og jeg konsentrere oss om samtalen, med unntak av de tilfellene hvor noen åpnet døren for å spørre om noe eller at telefonen ringte. Sistnevnte var langt vanligere og noen av informantene måtte tidvis ta pause i intervjuet på grunn av dette. Lydopptakene måtte også pauses i disse situasjonene, noe som kunne virke hemmende på den flyten vi hadde opparbeidet oss. Lydopptak ble brukt slik at jeg som intervjuer kunne konsentrere meg om informanten og dynamikken oss imellom (Kvale og Brinkmann, 2015:205). Ved å kun skrive notater i en intervjusituasjon vil man risikere at den personlige kontakten blir svekket, i tillegg til at det er umulig å skrive ned alt som blir sagt (Thagaard, 2013:112). Et alternativ er å bruke notater som en forsikring i tilfelle lydopptakeren svikter, men jeg valgte heller å bruke to lydopptakere. Derimot skrev jeg notater underveis som støtte til intervjuguiden der hvor informanten sa noe som jeg ville følge opp senere i intervjuet, eller når jeg satt med spesifikke inntrykk på grunn av noe som ble sagt eller gjort. Jeg ville også unngå en situasjon der informanten følte seg stresset eller distrauert av min notatskriving – eller handlinger som å se på klokken.

På en annen side risikerer man at en lydopptaker på bordet gjør informantene selvbevisste slik at de er mer tilbakeholdne i sine uttalelser, men dette fikk jeg ikke inntrykk av. De fleste informantene pratet fritt, selv når vi kom inn på temaer som kritikk og personkonflikter. Noen av de yngre informantene opplevde jeg dog som mer reserverte, men dette kan skyldes flere ting enn lydopptakeren. Blant annet kan kortere fartstid i etaten medføre at man ennå ikke har bygget opp selvtillit som muliggjør uttalelser om personlige synspunkter og kritiske erfaringer. En annen faktor kan igjen være dette med «semi-frivillighet» når rekrutteringen skjer via nærmeste leder, slik at deltakelsen risikerer å være pålagt. Dette kan ha resultert i at informantene anvendte tidligere gitte narrativer, altså gjenfortellinger av hendelser og situasjoner (ibid.:96). I praksis betød dette mer reserverte uttalelser om temaer som andre informanter gikk i dybden på. Som nevnt opplever jeg ingen mangler i datamaterialet. At et fåtall informanter var noe tilbakeholdne i uttalelsene sine anser jeg derfor som mer interessant enn begrensende.

Som nevnt tidligere hadde jeg på forhånd tilegnet meg relativt god oversikt over feltet jeg skulle studere. Likevel var kunnskapsnivået en konstant utfordring jeg var oppmerksom på, ettersom jeg tross alt befant meg i samtaler med spesialiserte myndighetspersoner på arbeidsplassene deres. Det betød at de hadde ekspertise på etterforskning, strafferett,

forvaltningsrett og veterinærmedisin. På en annen side kan dette ha bidratt til å jevne ut den maktskjevheten som kan oppstå i en intervjusituasjon, hvor forskeren er den som i stor grad definerer samtalen og er den drivende kraften (Kvale og Brinkmann, 2015:52). Videre kan alderen min ha bidratt til å redusere autoriteten som forsker, ettersom informantene var eldre enn meg selv. Derimot opplevde jeg at min kriminologiske bakgrunn bidro til å stabilisere maktforholdet, spesielt i de samtalene som var preget av juridiske temaer og begreper. Å sitte med en betydelig mengde kunnskap i et intervju kan også ha flere betydninger, blant annet ved det som Widerberg (2001:99) kalte «et trumfkort på hånden» i sine intervjuer med organisasjonsledere. I Widerbergs tilfelle gjaldt det at lederne på forhånd visste at intervjuer med øvrige ansatte allerede var blitt gjennomført, slik at forskerne satt på kunnskap og informasjon som de selv ikke hadde. Dette medførte en trygghet for forskerne ettersom lederne ikke kunne trivialisere temaet. Det samme gjaldt i flere av mine egne intervjuer, men ikke utelukkende med lederskikkelser. Dette er fordi jeg intervjuer grupper som samarbeidet tett med hverandre. Jeg kunne sitte på informasjon fra informanter i den ene gruppen, som gjorde at andre informanter ikke ville være noe «dårligere» - eller følte at de måtte komme med sitt synspunkt på et spesifikt tema. Dette kan ha bidratt til et rikere datamateriale, samtidig som det kan ha ført til at noen av informantene følte seg presset til å utdype visse ting.

På bakgrunn av dette kan man spørre hvorvidt intervjspørsmålene mine var konfronterende. Konfronterende intervjuer har høy grad av interaktivitet hvor forskeren og intervjuobjektet står i en motsetning til hverandre, og stiller spørsmål ved hverandres utsagn (Kvale og Brinkmann, 2015:187-189). Mine intervjuer hadde ikke denne konfronterende stilen, men noen av spørsmålene bar preg av at jeg var ute etter innsikt i temaer som noen av informantene nødvendigvis ville tatt opp på eget initiativ. Til tross for at jeg ikke anvendte en antagonistisk intervjustil (Sollund, 2008b:198) kan jeg ha satt enkeltinformanter i en situasjon hvor de følte at de måtte uttale seg om noe ukomfortabelt – sannsynligvis fordi de anså dette som internt anliggende. Dette kan være relevant for tematikk som konflikter internt i gruppen, med nærmeste samarbeidspartnere eller eksterne aktører.

Den delvis strukturerte intervjuguiden innebar at jeg hadde en rekke spørsmål om ulike temaer hvor noen spørsmål var mer åpne enn andre, samtidig som den ga rom for digresjoner og oppdagelse av nye temaer (Kvale og Brinkmann, 2015). Likevel hadde jeg skrevet ned mange spørsmål på forhånd fordi jeg visste hvilke temaer jeg ville vite mer om. Jeg endret på

intervjuguiden underveis, både basert på hvem jeg skulle intervjuer og hva jeg hadde lært så langt. Ved å skreddersy intervjuguiden individuelt kunne jeg i større grad optimalisere datainnsamlingen, spesielt fordi utvalget ikke var veldig stort. Spørsmålene jeg stilte en veterinær som var spesialist på landdyr var derfor svært forskjellige fra dem jeg stilte til en saksbehandler hos politiet. Det tok derimot to-tre intervjuer før jeg innså betydningen og konsekvensene av dette. På grunn av forarbeidene mine var jeg trygg på spørsmålene mine og breddekunnskapen som lå bak, slik at det ikke dukket opp noe uventet. På en annen side kan dette ha utelukket oppdagelsen av mer uventede funn i intervjuene. Derimot ble det gradvis tydelig at noen av temaene var mer interessante enn jeg hadde forventet, eksempelvis fiskeoppdrett i Norge. Dette ble det mest eksplorerende temaet i prosjektet siden jeg stadig viet mer tid til dette under datainnsamlingen. Intervjuguiden jeg anvendte i Stockholm var på sin side preget av kunnskap jeg hadde tilegnet med veldig kort tid før avreise, basert på offentlige utredninger og kommende lovendringer. Før dette var intervjuguiden stort sett lik den jeg anvendte hos dyrekrimgruppen. Som nevnt tidligere hadde intervjuene en varighet på mellom én og halvannen time. I omlag halvparten av intervjuene opplevde jeg at dette var tilstrekkelig, slik det ikke ble for lite tid til å gå gjennom alle spørsmålene. I de andre intervjuene hadde det vært positivt (men ikke nødvendig) med cirka en halvtime ekstra. Dette kunne enten være fordi informantene hadde mye å si om mange av temaene, eller tok opp nye ting som jeg gjerne ville høre mer om. I noen av disse tilfellene kunne jeg som forsker vært mer konsekvent i styringen av intervjuet, men dette falt mer naturlig etter hvert som jeg fikk erfaring.

2.1.4 Analysen

Ved å transkribere intervjuene ble datamaterialet både oversiktlig, samtidig som det var begynnelsen på den analytiske prosessen (Kvale og Brinkmann, 2015:206). Prosessen hvor muntlige intervjuer gjøres om til skrift inneholder konstante fortolkninger da forskeren velger hvordan samtalen skal gjengis. Eksempler på dette er hvorvidt samtalene skal gjengis på en slik måte at alle muntlige uttrykk inkluderes, eller hvorvidt det omformes til en mer formell skriftlig stil (ibid.:208). I selve transkripsjonsprosessen har jeg ikke fullstendig detaljskrevet informantenes uttalelser, fordi den analytiske tilnærmingen er temasentrert og ikke personsentrert. Det betyr at fremstillingen og diskusjonen av materialet ikke hovedsakelig retter oppmerksomheten mot personene som er intervjuet, men heller temaene som er representert i prosjektet (Thagaard, 2013). Jeg har likevel forsøkt å transkribere

intervjusamtalene slik at meningsinnholdet forblir det samme, men uten faktorer som ville vært viktig i språklige analyser som for eksempel narrativ (Riessman, 2008) eller diskursiv analyse (Jørgensen og Philips, 1999). Det betyr at generelle pauser i setninger og følelsesuttrykk kun er notert eller fremhevet i store bokstaver i de tilfeller hvor det er relevant for selve meningsinnholdet. Eksempelvis gjelder dette intonasjonsmessige understrekninger som signaliserer noe i et uttrykk. Dette kunne gjelde informanter som i sin kritikk av interne eller eksterne aktører ville reservere språkbruken, samtidig som de ville gi forståelig uttrykk for hva de faktisk mente. Ved å fremheve enkelte ord i store bokstaver ble det dermed tydelig at informantene sa mye, samtidig som de i praksis sa lite. Et eksempel på dette kan belyses med et sitat fra Astrid som snakker om bruken av overtredelsesgebyr hos Mattilsynet: «Da blir samarbeidet med gårdbrukeren VELDIG dårlig etterpå.» Ved å fremheve ordet «veldig» blir poenget til Astrid fremhevet i større grad enn dersom alt ble skrevet med små bokstaver. Bruken av skjønn i en slik fortolkningsprosess er viktig, fordi fremhevingen av ord uten at informanten har lagt hørbart trykk på det kan føre til overtolkning av informantens mening. Det samme gjelder også i et motsatt tilfelle hvor forskeren risikerer å undertolke informanten.

I tråd med «grounded theory» hvor teorien utvikles i tilknytning til dataene, har min koding av intervjusamtalene vært datastyrt (ibid.). Det betyr at prosessen startet uten koder på forhånd, i motsetning til begrepsstyrt koding. Formålet med analysen var å samle informantenes synspunkter og erfaringer knyttet til ulike temaer, slik at alle informantene svarte på mange av de samme spørsmålene. Intervjuguidene hadde derfor en fast «kjerne» som muliggjør komparative blikk i analysen (ibid.:182). Dette gjaldt selv når informantene hadde såpass ulikt grunnlag for å svare på enkelte spørsmål, at det var nødvendig å forandre flere. Likevel søkte jeg å bevare kjernen og dette gjaldt eksempelvis spørsmål om informantenes synspunkter på lovgivning, dyrevelferd og formålet/konsekvensene av straff. Målet med kodene var å utvikle kategorier som fanger de studerte erfaringene og handlingene fullt ut (Kvale og Brinkmann, 2015:226). Jeg brukte kodingsprogrammet Nvivo hvor kategoriene kalles for «nodes». Nodene var enkle å opprette ettersom intervjuguiden i stor grad gav føringer for de ulike temaene. Jeg hadde overordnede noder som «Politiet og Mattilsynet» og «Sverige» for å foreta et klart skille mellom de to landene. Under disse kommer detaljerte noder som blant annet «politiarbeid» og «Mattilsynets syn på politiet». I tillegg var det overordnede noder felles for begge landene som eksempelvis «straff», et tema alle informantene hadde meninger om. Noder som «sakseksempler» ble videre underordnet med

spesifikke noder som «hund», «katt», «gårdsdyr», «eksotiske dyr» og lignende. I tillegg var det konkrete saker som «Lukas-saken» eller «Jøa-saken».

Ofte kunne ett avsnitt også kodes inn i flere noder, avhengig av hvor mange relevante temaer som ble tatt opp. Størrelsen på sitatene som ble tildelt de ulike nodene varierte, slik at det kunne være både enkeltsetninger og hele avsnitt. Ulempen med å kode et helt avsnitt inn i én enkelt node er at det blir en større oppgave når man vender tilbake til kodingsprogrammet senere i prosjektet. Jeg har derfor forsøkt å unngå dette fordi det gjør at kodingen i seg selv blir noe meningsløs. De mest aktuelle tilfellene av dette var når informantene pratet om veldig spesifikke saker eller situasjoner som eksempelvis Jøa-saken. Som regel kunne likevel et enkelt avsnitt kodes inn i alt fra tre til ti ulike noder avhengig av hvor mange ulike temaer informanten berørte. Dette kan videre forklares med at et tema ofte var relevant til et annet. Når en jurist snakket om vanskelige saker fulgte ofte tematikk som dokumentasjon og bevisbilde, henleggelse og syn på samarbeidspartner. En potensiell ulempe med systematisk koding er at man risikerer å redusere meningsinnholdet til fragmenterte kategorier slik at helheten blir svekket (Kvale og Brinkmann, 2015:227). Det er derfor viktig å stadig returnere til intervju samtalen slik at kodene ikke blir fremstilt uten sine opprinnelige kontekster (Thagaard, 2013).

2.2 Etiske refleksjoner

Til tross for at en temasentrert tilnærming ofte kan være etisk enklere enn en personsentrert tilnærming (ibid.:191), er det flere refleksjoner som må gjøres i dette prosjektet. I stor grad handler dette om at informantene er aktører i relativt små og synlige grupper. En overhengende regel for kvalitativ forskning er at forskeren har et etisk ansvar for å beskytte integriteten til deltakerne ved å unngå at forskningen får negative konsekvenser for dem (ibid.:30). Dette vil bety ulike ting for ulike informanter, men informantene i dette prosjektet snakker på grunnlag av sin rolle i en offentlig etat. Det betyr at jeg som forsker har fått tilgang til informasjon og innsikt i virksomheter som involverer sensitive saker og personkonflikter. I Norge er dyrekrimprosjektet ment å styrke samarbeidet mellom Mattilsynet og politiet, og av prosjektrapporten (2015) fremgår det hvor positivt dette potensielt kan bli. Dette kan videre gjenspeiles i medieoppmerksomheten prosjektet har fått flere ganger. At enkelte informanter velger å redegjøre for konkrete eller generelle utfordringer internt og/eller eksternt er rent forskningsmessig svært interessant, også når dette innebærer kritikk av kollegaer, egen ledelse

eller politikere. Utfordringene ligger derfor ikke i å anvende funnene i en diskusjon, men hvorvidt det kan få negative konsekvenser for informantene. Gruppene har sannsynligvis en stor grad av gjenkjennerbarhet innenfor sine respektive etater. Det er dermed en risiko for at sitater eller uttalelser enkelt kan tilbakeføres til en spesifikk person av dem som tilhører miljøet. Dette fører til avveiningen mellom fortrolighet på den ene siden og vitenskapelig kvalitet på den andre (Thagaard, 2013), hvor det blir et spørsmål om hvordan man bevarer informantenes konfidensialitet samtidig som man fremhever funnene uten å formulere dem på en uforsvarlig måte.

Løsningen er på den ene siden enkel ved at informantenes konfidensialitet kommer før alt annet (ibid.:29). På den andre siden er dette skjønnet mer utfordrende å anvende i noen saker enn andre, blant annet fordi man som utenforstående i liten grad kjenner til gjennomsiktigheten i miljøene. Et eksempel kan være når en politiansatt kommer med sterk kritikk av politikollegaer i andre deler av landet, enten det gjelder Norge eller Sverige. Som forsker kan det derfor være vanskelig å vite hvor mye av dette man kan gjengi. Videre berørte samtlige intervjuer temaet om strafferett og forvaltningsrett, og hva som skjer når disse møtes. I praksis handler det om samarbeid mellom politimyndighet og tilsynsmyndighet, hvilket utgjør store deler av prosjektets overordnede problemstillinger. Når informantene skulle fortelle om samarbeidet med en annen etat inkluderte dette temaer som utfordringer og forbedringspotensial, noe som igjen kunne innebære faktorer som var av både profesjonell og personlig natur. Informantene har gitt informert samtykke og snakket under anonymitet, samtidig som jeg minnet om at de tilhørte små og synlige grupper. Jeg ønsket ikke at dette skulle hindre dem i å tale fritt, men at det var viktig å ha i bakhodet. Kvalitative intervjuer kan innebære en åpenhet og intimitet som i visse tilfeller kan oppleves som kvasiterapeutiske (Kvale og Brinkmann, 2015:107), eksempelvis i situasjoner hvor en informant nærer frustrasjon samtidig som mulighetene for å kanalisere dette på en tilfredsstillende måte er få. Dette kan ha vært en faktor i enkelte av intervjuene mine, men dette er vanskelig å bekrefte eller avkrefte. Dette er fordi noen av informantene gjentatte ganger nevnte ting de var frustrert over internt eller i det tverretatlige samarbeidet, og jeg fikk inntrykk at dette var noe de ikke nødvendigvis fikk gehør for i andre sammenhenger. Det blir i så fall spesielt viktig å behandle denne informasjonen med forsiktighet, også fordi informantene kan ha angret på uttalelsene i etterkant (ibid.). Noen av intervjuene kom inn på tematikk som jeg vil beskrive som ekstra sensitiv. I disse tilfellene anser jeg ikke pseudonymer i seg selv som godt nok for å sikre informantenes konfidensialitet, og vil derfor anonymisere ytterligere. Dette innebærer blant

annet å skrive mer generelt rundt et sitat fremfor å gjengi og knytte det til informantene selv. Jeg vil heller ikke knytte spesifikke arbeidsstillinger til informantene, men heller anvende «informant A» og lignende fremfor pseudonymer. Ulike betegnelser kan også knyttes til samme informant for å sikre konfidensialiteten ytterligere.

Djurskyddspolisen har siden opprettelsen i 2011 hatt en tidvis offentlig profil, selv om ledelsen har forsøkt å begrense dette. Det har blitt gjort en rekke reportasjer som er tilgjengelige for den som leter, selv om informantenes navn og ansikt ikke alltid kommer tydelig frem. Likeså har dyrekrimprosjektet fått sin andel medieoppmerksomhet, først og fremst i perioden rundt opprettelsen i 2015. I etterkant har det blitt skrevet kronikker, blant annet av noen av informantene selv. I en etisk forskningsrefleksjon kan slikt bidra til å gjøre den nevnte balansegangen mellom konfidensialitet og vitenskapelig kvalitet krevende, fordi man risikerer at informantene i sterkere grad kan knyttes til uttalelser og synspunkter. I denne teksten vil alle sitater bli gjengitt på norsk. Både fordi det er praktisk, men også fordi det styrker informantenes anonymitet ytterligere. Unntak fra dette vil være svenske lover og begreper.

Utfordringer knyttet til forskerrollen er ofte relatert til feltarbeid og i hvilken grad man opparbeider nærhet til deltakerne. Til tross for at dette prosjektet ikke er basert på observasjon eller langt feltarbeid, har jeg likevel reflektert over denne utfordringen gjennom datainnsamlingsprosessen. Forskerrollen handler om hvilke faktorer som påvirker innsamlingen og tolkningen av dataene, basert på relasjonen og dynamikken mellom forskeren og deltakerne. Eksempelvis kan tilknytning til informanter medføre at forskeren vektlegger noen resultater fremfor andre, slik at den kritiske og nøytrale tilnærmingen blir svekket (Kvale og Brinkmann, 2015:108). I sin politiforskning refererer Sollund (2005:49) til antropologien og begrepet om å «go native», som innebærer at man identifiserer seg med deltakerne og får et unyansert forskningsblikk. For min egen del var utfordringen knyttet til at informantene jobber strafferettslig og forvaltningsrettslig for å bekjempe mishandling og vanskjøtsel av dyr. Jeg møtte mennesker som i mange tilfeller anså seg selv som forkjempere og/eller ansvarlige for dyrs vel og ve, i tillegg til at de tidvis ble motarbeidet av store og ressursrike apparater. I lys av mitt syn på dyr og tilknytning til grønn kriminologi synes jeg at slikt arbeid er viktig, og opplevde tidvis sympati med noen av informantene. Det var derfor viktig å sørge for en balanse mellom nærhet og distanse ved å beholde det kritiske og faglige

blikket, slik at prosjektet ikke blir et talerør eller bidrar til å sementere eksisterende kritikkverdige forhold (Sollund, 2007:251).

2.3 Vitenskapelig kvalitet

2.3.1 Reliabilitet og validitet

Forskning handler om en dypere forståelse av fenomener gjennom teoretiske perspektiver, analyse av data og tidligere forskning (Thagaard, 2013). I kvalitativ forskning er forskerens fortolkning i varierende grad mer fremtredende i teksten sammenlignet med kvantitativ forskning, noe som gjør det viktig å diskutere den vitenskapelige kvaliteten. Reliabilitet handler om forskningens grad av pålitelighet, altså hvorvidt den er utført på en tilfredsstillende måte og hvorvidt resultatet kan reproduseres av andre forskere (Kvale og Brinkmann, 2015:276). Dette er ikke like relevant i kvalitativ forskning ettersom dataene skapes i samtalen og dynamikken mellom forsker og informant, hvor en rekke ulike faktorer vil kunne påvirke dette (Thagaard, 2013:202). Reliabiliteten styrkes ved å redegjøre for utviklingen av data og relevante faktorer slik at prosessen tydeliggjøres for den som leser. En svakhet for reliabiliteten i slik forskning kan gjelde transkripsjonen og kodingen, men også ledende spørsmål i intervjuguiden hvor forskeren bevisst eller ubevisst påvirker svarene – og dermed resultatet (Kvale og Brinkmann, 2015). Hensyn til reliabilitet er derfor til stede i alle faser i datainnsamlingen fordi det ikke finnes et fasitsvar i kvalitativ forskning. Ved å bruke «tykke beskrivelser» gir man leseren innsikt i fortolkningene ved å redegjøre for detaljene i prosessen. Leseren får dermed tilgang på meningsaspekter, fremfor bare «tynne» og overflatiske beskrivelser (Thagaard, 2013:41). Intervjusamtalen er eksempelvis ikke en mekanisk situasjon som kan gjenskapes med nøyaktighet av andre. Intervjuet er en sosial situasjon som er påvirket av mange faktorer som hverken forskeren eller informantene har kontroll over, og metoden blir dermed en motsetning til andre vitenskapelige metoder som for eksempel eksperimenter. For å styrke troverdigheten til et kvalitativt forskningsprosjekt blir det derfor viktig å redegjøre for «veien dit», inkludert forskerens forventninger og utgangspunkt (ibid.).

Validitet handler om gyldighet og hvorvidt den valgte metoden er egnet for å undersøke det gitte fenomenet. Dette innebærer et kritisk blikk på egne funn og fortolkninger av disse slik at man motarbeider skjeve fremstillinger, og bidrar til overførbarhet fremfor en generell

generalisering. Overførbarhet medfører at tolkninger i prosjektet kan være gyldige i andre kontekster og dermed bidra til å styrke annen forskning (ibid.:205), som her gjelder polisiært arbeid mot dyrevelferds kriminalitet. I tillegg til å styrke annen forskning kan fortolkningene være gjenkjennbare for personer med erfaring fra de fenomener som studeres. For disse vil tolkningene i teksten kunne gi dypere mening til tidligere kunnskaper og erfaringer (ibid.:213), og i dette prosjektet gjelder det eksempelvis kjennskap til strafferett og forvaltningsrett. De som derimot ikke har kjennskap til dette vil likevel gjennom analysene kunne knytte teoretiske perspektiver til egne erfaringer (ibid.). På denne måten håper jeg at fortolkningene i denne teksten både er interessante, men også til hjelp for de som arbeider med elementer som tas opp her. Det inkluderer myndigheter og etater som har ansvar med koordinering, etterforskning, påtale og tilsyn av saker som innebærer mishandling og vanskjøtsel av dyr. Dette handler igjen om at forskning har et formål, og mer spesifikt hva jeg ønsker å oppnå ved å bruke perspektiver fra den grønne kriminologien til å analysere oppgavens tematikk. Å styrke dyrs rettssikkerhet vil i dette tilfellet forhåpentligvis bli en forlengelse av dypere innsikt i dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen, som begge opplever situasjoner med blant annet forandringer, ustabilitet og kritikk. På bakgrunn av både dyrs interesser og mine møter med informantene ser jeg det som fordelaktig at gruppene i Norge og Sverige hverken blir redusert eller oppløst, men heller styrket og forbedret i sin virksomhet. I likhet med hvordan Finstad kaller seg en kritisk venn av politiet (Ystehede, 2017) anser jeg meg selv som en kritisk venn av dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen.

Et annet spørsmål for å sikre vitenskapelig kvalitet er hvorvidt informantene var oppriktige i sine uttalelser. Dette er på en side mer relevant i en personsentrert tilnærming fremfor temasentrert slik denne oppgaven er. Dette er fordi å kunne gå i dybden på ulike temaer er mer fremtredende enn hva som ligger i språket og hva som ligger bakom språket. På en annen side blir det mer interessant å diskutere hvordan informantene presenterer seg selv, i tråd med Goffmans (1969) teori om hvordan mennesker aktivt velger å fremstå i hverdagens ulike situasjoner. Dette kan illustreres med et eksempel fra intervjuene. Jeg intervjuet to politiansatte, Julia og Magnus, sammen inne på et møterom med en forhåndstanke om at et slikt «gruppeintervju» kunne være fordelaktig fordi informantene kunne påvirke hverandre positivt. Møterommet var stort og ble sannsynligvis brukt til presentasjoner og briefinger. Jeg opplevde tidvis at både rommet og gruppeintervjuet som setting bidro til at de ønsket å fremtre profesjonelt, altså en presentasjon i lys av sine tilknytninger til politiet. I praksis betød dette en mer tilbakeholden fremtoning som gjorde det utfordrende å få dypere innsikt i

temaene som ble tatt opp, blant annet ved å stille oppfølgingsspørsmål. En rekke faktorer kan naturligvis ha påvirket dette, eksempelvis at kriminologiske forskere ofte har vært kritiske til politiet. Man kan videre ha sett på meg som en utenforstående som ikke hadde noe med politiets anliggende å gjøre, spesielt hvis formålet var å kritisere. Et intervju med en annen politiansatt, her kalt Siv, ble gjennomført i en tom kantine som vanligvis er et areal med positive assosiasjoner til for eksempel mat, avslapping og hverdagsprat. I dette intervjuet opplevde jeg ikke at Siv aktivt brukte en profesjonell fremtoning, men var heller lidenskapelig opptatt av de ulike temaene jeg tok opp. Ved flere anledninger tok Siv selv opp ulike temaer. På den ene siden kan jeg som forsker ha blitt oppfattet som et potensielt talerør, mens det på den andre siden kan være et resultat av å kunne snakke fritt under anonymitet slik det ble diskutert tidligere. En kombinasjon av begge to er også mulig.

3 Lovgivning og «dyrepoliti»

3.1 Lovgivning og dyrevelferd – Tilstrekkelig, godt nok, unødig

Dyrs status i norsk regelverk har forandret seg betydelig gjennom en periode på 167 år. Dyreplageri ble først forbudt gjennom straffeloven av 1842, mens vanskjøtsel ble forbudt nesten 100 år senere i dyrevernsloven av 1935 (Stenevik og Mejdell, 2011:13). I 1974 kom betegnelsen om beskyttelse fra unødig lidelse, i tillegg til hensyn om naturlig atferd. Dette ble videreført i dyrevelferdsloven i 2009 som også fremmet begrepet egenverdi, og at lovens formål er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr. Deretter skal dyr beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger (dyrevelferdsloven, 2009). Ellefsen (2009) beskriver implementeringen av begrepet «egenverdi» som en handling med bred støtte, til tross for nyanseringer. Aktører i næringen vektla eksempelvis balansegangen mellom velferd og rasjonelle driftsmåter, mens dyrevernsorganisasjoner poengterte paradokset mellom egenverdi og kritikkverdig dyrehold. Sveriges Djurskyddslag av 1988 inneholder hverken begrepene om egenverdi eller respekt, men fremhever i stedet godt dyremiljø, dyrehelse og naturlig atferd. For noen av informantene var spørsmålene om tolkning av de ovennevnte begrepene noen av de vanskeligste de ble møtt med. Magnus mente for eksempel at dyr gjennom dyrevelferdsloven skulle: «[...] behandles ordentlig de, som alle andre», og at det ble kunstig å si noe mer utover det. Ved første blick kan det virke som om Magnus anser loven som en opphøyning av dyrs status slik at den langt på vei er likestilt med menneskers. Han gir dermed ikke et tydelig skille mellom dyrevelferd, egenverdi og respekt for dyr – begreper som for Magnus kan være ensbetydende. Det kan også skyldes mangelfull refleksjon rundt selve innholdet i lovgivningen, hvor politiarbeidet og potensielt verdenssynet hans er preget av en pragmatisk tilnærming. Marie opplever derimot dyrevelferd som noe større:

Dyremiljø handler kanskje mer om hvor ofte de får mat, vann og hvor ofte de blir luftet. Dyrevelferden handler kanskje mer om den mentale biten også. Hvor lenge blir man alene, får man noen fysisk nærhet til sin eier, blir man klappet, får man oppmerksomhet? Jeg tror dyr har mange av de samme behovene som vi har. Å bli sett, hørt og bekreftet.

Marie ser dermed dyrevelferd som et paraplybegrep hvor psykisk og fysisk tilstand utgjør de viktigste faktorene, og hun knytter dette videre opp til livskvalitet. I følge Stenevik og Mejdell

(2011:16) er dyrevelferd i stor grad synonymt med nettopp livskvalitet, og viser til forarbeidene til dyrevelferdsloven som tok utgangspunkt i de «fem frihetene». For Maries del vil derimot frihetene være relatert til dyrs fysiske miljø fremfor velferd som også handler om mentale behov. Man kan argumentere for at punktet om naturlig atferd faller innunder dette, men det vil ofte handle om hvorvidt dyreholdet er utformet på en måte som tilrettelegger for artsspesifikk atferd. Stenevik og Mejdell (ibid.) presiserer dette med prinsipielle spørsmål om dyrene har egnede oppholdsrom (oppstalling), om de får egnet fôr og vann – og hvorvidt dette bidrar til en atferd som reflekterer positive følelser. Dette er langt på vei kravene i den svenske djurskyddslagen. I Norge ser Ragnar ser mer kritisk på det, og synes de fem friheter er et absolutt minimum. Han poengterer videre at dyr ikke nødvendigvis har god dyrevelferd selv om de gis mat og drikke, og ikke blir skremt eller stresset. For en hund mener han eksempelvis at det ikke er noe liv å stå ute hele året. Skillet mellom dyrevelferd og dyremiljø blir tydeligere her og det blir en parallell til Maries krav om mentale behov. Dyr skal ikke bare sikres et tilfredsstillende fysisk miljø og god helse som resultat av tilstrekkelig oppstalling og temperatur, friskt vann og egnet mat – men også faktorer som sikrer positive følelser. I følge Ragnar vil dette kunne kreve mer enn hva lovverket tilsier: «[...] forskriften [forskrift om hestevelferd, 2005:§16] sier jo at en hest kan holdes på boks 22 timer i døgnet så lenge den blir tatt ut to timer daglig for trening, for eksempel. For meg personlig er det helt hull i hodet.»

Den norske dyrevelferdsloven (2009:§3) tilsier at dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdi de måtte ha for mennesker, og man kan dermed spørre hvorvidt god dyrevelferd er avhengig av anerkjennelse av egenverdi. Nyttverdi reflekteres i måten mennesker anvender dyr på, eksempelvis melk, kjøtt og ull fra produksjonsdyr, førerhund for blinde mennesker, hester og hunder i politiets arbeid, selskapsdyr og så videre. Egenverdi skal på sin side gjenspeile at alle dyr⁷ har en verdi i egenskap av å være seg selv – et levende vesen. Astrid mener at god dyrevelferd er avhengig av egenverdi og knytter det opp mot dyrs sosiale behov, enten selskapsdyr hos en menneskefamilie eller produksjonsdyr i flokk. Eksempler på dette er Ragnars uttalelse om at hest kan holdes på boks nesten hele døgnet, som vil stå i motsetning til dyrenes behov for bevegelse og sosial omgang. I likhet med Ragnar trekker Astrid frem

⁷ «Alle dyr» gjelder i dyrevelferdsloven ned til tifotkrepser og honningbier. Djurskyddslagen inkluderer samtlige holdte dyr, som for eksempel virvelløse dyr i undervisning eller forskning, eller dyr som vandrende pinner og edderkopper i private hjem (Stenevik og Mejdell, 2011:28).

jakt-/gårdshunder som står ute store deler av året. På en annen side kan man stille spørsmål om egenverdi har praktiske konsekvenser.

3.1.1 Unødig og rettmessig lidelse

Av dyrevelferdsloven (ibid.:§12, §13) er det forbudt å drepe dyr som selvstendig underholdnings- eller konkurranseelement.⁸ I tillegg skal forsøksdyr spares så langt det lar seg gjøre. Videre kan man konstatere betydningen av en lovgivning som sier noe om hva samfunnet forventer av dyrehold, slik at det blir en normativ stadfesting av gjeldende holdninger (Ellefsen, 2009:51). Problematikken ligger derfor ikke nødvendigvis i selve begrepet om egenverdi, men betegnelsene «unødige påkjenninger og belastninger» i Norge og «onödigt lidande» i Sverige. I følge Sollund (2009:58) defineres ikke dette av dyret, men av mennesket som har eiendomsrett til det. Videre defineres det av samfunnet gjennom regelverk, som eksempelvis ved kastrasjon. Dette kan anses som brudd på artsrettferdighet, men vil samtidig gi for eksempel hanndyr mulighet til å gå på beite fremfor å bli holdt oppstallet. Tradisjonelt sett har dyr først og fremst blitt definert som eiendom og objekter som kan bli utsatt for tyveri, skade og hærverk (Beirne, 1999:121). Siv forteller at dyrevelferd skal innebære en form for rettssikkerhet for dyr, slik at man ved en påført skade tenker på det levende liv fremfor «[...] bare et skadeverk». Likevel er begrepet «unødig» del av en dikotomi som skiller de lidelser som er rimelige og som dyr må tåle, og de lidelser som overskrider dette (Larsen, 2003:13; Ellefsen, 2009). Loven tydeliggjør at hensyn til dyr må veies opp imot samfunnsinteresser, en kamp de ifølge Larsen (2013:13) er dømt til å tape. Hva som defineres som «unødig» kan oppfattes som vagt og vil være avhengig av ulike interesser og hensyn, alt fra etikk og moral til økonomi og følelser (Ellefsen, 2009:62). På spørsmål om dette tar Astrid en tenkepause, før hun svarer med et spørsmål: «Hva er unødig, da? Sånn som det hundeløpet oppe i Finnmark, er det unødig belastning? Er travløp en belastning?» Hun trekker frem relevante spørsmål som videre kan knyttes opp mot den diskursive kampen om dyrevelferd som Ellefsen (ibid.) skisserer. Ikke bare blir det et spørsmål om *hva* som er unødig, men også *hvem* som har retten til å definere dette.

I følge Mathiesen (2005:133) blir rettsregler produsert i maktkampen mellom interesser, og vinneren bestemmer den videre utviklingen gjennom det maktmessige overtaket.

Myndighetene ved regjering og Stortinget/Riksdagen har utformet og vedtatt de overordnede

⁸ Et unntak her er sportsjakt som rekreasjonsaktivitet.

lovene, mens departementene har ansvar for spesifikt regelverk som faller inn under dette. I hvilken grad dyrs egenverdi får gjennomslag i distinksjonen mellom unødig og rettmessig lidelse avhenger av de ulike arenaene for utnyttelse. Bruk av produksjonsdyr vil i alle situasjoner være regulert av forskrifter, men det betyr ikke at kontrollørene opplever kravene som tilfredsstillende.⁹ Ragnar forteller at det i noen situasjoner er umulig å unngå unødig stress, som ved slakt:

[...] det sier seg jo selv at når man tar et dyr ut fra hjemmet sitt eller de forholdene de er kjent med, putter de på en bil, kjører de langt, driver de gjennom ganger på en helt ny plass, nye lyder, nye lukter ... så unngår du ikke at de blir stresset.

Når det gjelder slakting kritiserer Kleveland (2013:295) forskriften om dyrevern i slakterier, som tilsier at det er lovlig å gi dyr elektrisk støt for å drive dem frem til stedet der de skal bedøves og drepes.¹⁰ Motsetningen blir spesielt tydelig når dyrevelferdsloven (2009:§12) tilsier at avliving skal skje på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte, som henspiller på hvordan dyret opplever situasjonen (Stenevik og Mejdell, 2011:137). Hva som er nødvendig og ikke kan videre belyses opp mot spesifiseringen: nødvendig for hva/hvem? Dersom formålet er effektivisering og økonomi kan det tenkes at terskelen for «nødvendig belastning» blir lavere sammenlignet med andre former for dyrehold, som eksempelvis selskapsdyr. Slakterier blir i dette tilfellet en av arenaene som tingliggjør dyrene i sterkest grad, ettersom de er sendt dit for å dø og omgjøres til produkter for konsum (Taylor og Fraser, 2017). For å oppnå en mest mulig effektiv prosess må dyrene her tåle langt mer «nødvendig belastning» enn andre dyr. Hestestaller er derimot et dyrehold som ofte er basert på rekreasjon med aktiviteter som ridning og trening (med unntak av hester brukt til avl og løp for profitt). Man kan derfor spørre om det er nødvendig med lange dager på boks eller spiltau for å oppfylle menneskelige rekreasjonsbehov, selv om paragrafen i forskriften kan argumenteres for å være en maksgrense. Det samme gjelder pelsdyroppdrett hvor dyrene gjennom lite bevegelsesfrihet og industrielle forhold omgjøres til en produksjonsmasse som kan sies å tøye grensene for hva som er «nødvendig» (Ellefsen, 2013a).

⁹ Jfr. Larsen (2013) om begrepet mishandlingskontrollen, bestående av politi og dyrevernsnemnda. I dette tilfellet gjelder det politiet og Mattilsynet/länsstyrelsen

¹⁰ Forskriften ble opphevet og erstattet med forskrift om avliving av dyr (2013). Denne tilsier at slik driving skal unngås så langt det lar seg gjøre – men gir videre samme instruksjoner om bruk av støt som den forrige forskriften.

Skillet mellom nødvendig og unødig belastninger blir videre essensielt for hvordan kontrollører tolker og håndhever lovgivningen. David fra Mattilsynet oppfatter både dyrevelferdsloven og forskriftene med hjemmel i denne som klar og tydelig. Han sier videre at de sjeldent opplever utfordringer med lovforståelsen, og at dette er vanligere på «mat-området»¹¹ fremfor dyrevelferd. På en annen side opplever Siv at lovgivningen i flere tilfeller ikke gir tydelig nok anvisning på spørsmålene som de (politiet) etterspør. Dette eksemplifiserer hun med at dommere i straffesaker ofte vil påpeke at lovverket som påtalemyndigheten tar i bruk ikke er presist nok. En viktig faktor for kontrollører blir derfor anvendelse av skjønn i tolkningen av lovverket, funnene ved tilsyn eller etterforskning og reaksjoner /virkemidler (Malde, 2015:49).

3.1.2 Skjønn

I sin analyse av industrielt husdyrhold skriver Malde (ibid.) at kontrollørene tar i bruk et administrativt skjønn som ofte kan være bredt i møte med komplekse situasjoner, spesielt når forskriftene ikke gir konkrete retningslinjer. David, som er positivt innstilt til lovverket, sier at skjønnnet blir regulert, innsnevret og presisert av forskriftene med hjemmel i dyrevelferdsloven. Risikoen om «for mye skjønn» blir derfor dempet av det forvaltningsmessige regelverket. Hans forståelse kan dermed beskrives som en omvendt pyramide hvor dyrevelferdsloven regjerer øverst, etterfulgt av forskriftene som videre regulerer skjønnnet nederst. Med dette kan kontrollørene møte to idealtypiske situasjoner: enten gir forskriftene krav som legger grunnlag for reaksjoner, eller så må kontrollørene lene seg på sitt faglige skjønn. Dette gjelder spesielt industrielt husdyrhold, ettersom det ikke finnes noen formelle forskrifter for selskapsdyr. Ragnar sier:

[...] forskriftene gir jo ikke klare nok føringer. Det er jo derfor Mattilsynet utformet både veiledere for dyreeiere og retningslinjer for oss. Fordi forskriftene og lovverket går mer i en åpen og udefinert retning, med sånne "tilstrekkelig", "godt nok"-formuleringer. Da må vi ha en oppfatning av hva som er tilstrekkelig, og det er jo igjen en skjønnsmessig vurdering [...]

Utøvelsen av skjønn kan ses som en kompensasjon for lovverkets gradvise formuleringsendringer, som flytter beslutningsansvaret over på de individuelle kontrollørene.

¹¹ Dette er i stor grad EØS-basert regelverk. Det er videre usikkert om han refererer utelukkende til produksjonsdyr.

David sier at han sjelden har problem med lovforståelse, og presiserer at dette skyldes den omfattende forvaltningspraksisen som Mattilsynet har opparbeidet seg. I mer uvanlige saker forteller Astrid at det blir laget et saksfremlegg som gir interne retningslinjer for hvordan man som kontrollør skal tenke i en spesifikk situasjon. Dermed kan Davids påstand om at skjønnnet reguleres av forskrifter i praksis bety at skjønnnet også reguleres av interne fortolkninger av såkalte «godt nok»-formuleringer. Fortolkningenes funksjon blir dermed å «fylle tomrommet» som enten oppstår i vage forskrifter eller uvanlige situasjoner.

3.2 Dyrepoliti – et diskursivt dykk

«Eget dyrepoliti skal avdekke vanskjøtsel.» Slik lyder en artikkel hos NRK (Frafjord og Grimen, 2016) som tar for seg opprettelsen av en ny dyrekrimgruppe, i dette tilfellet Rogaland. Bruken av begrepet «dyrepoliti» er utbredt i Norge, både før og etter opprettelsen av dyrekrimprosjektet i Trøndelag. Allerede i 2014 skrev administrerende direktør i Mattilsynet, Harald Gjein (2014), en kronikk som utdypet Mattilsynets mening om konseptet. I følge Gjein ønsket Mattilsynet velkommen et forbedret samarbeid og kompetanseheving med politiet – men ikke at en politietat skulle overta tilsynsmyndigheten. Og videre «avmystifiserer» han djurskyddspolisen i Stockholm, som han opplever mange har misforstått og krever en norsk variant av. På spørsmål om assosiasjoner rundt «dyrepoliti» svarer Astrid: «Det som slår meg mest er en politimann som redder et dyr sånn som vi ser på TV-en, at de reiser rundt med blålys og henter inn dårlige hester eller hunder [...]». Forestillingen ligner de politiansatte som Arluke (2004) intervjuet, og lignende grupper har vært fokus for TV-serier på kanaler som Animal Planet.

Bakgrunnen for slike grupper kan spores tilbake til større dyrevernsorganisasjoner som RSPCA og ASPCA/MSPCA. Betjentene i A/MSPCA hadde myndighet gjennom offentlig lovgivning,¹² noe som kombinerte offentlige og private tjenester på en måte som det ikke har vært tradisjon for i Skandinavia. Betjentene i A/MSPCA kunne blant annet gjennomføre tilsyn på eget initiativ, etterforske og arrestere (Caruso, 2014). Dette gav opphav til de første TV-programmene om dyrepoliti. Når informantene mine ikke redegjorde for egne oppfatninger, mente de som regel at folk flest forventet dette konseptet i Norge. David

¹² Frem til det ble nedlagt i 2013 og ansvaret overført til New York Police Department. MSPCA opererer fortsatt med politimyndighet.

opplever folk som urealistiske, mens Ragnar kaller folks holdninger for naive. Spørsmålet blir så om bruken av begrepet er problematisk.

I følge Jørgensen og Philips (1999:18) er ikke språket bare en informasjonskanal som formidler underliggende sinnstilstander og atferd, men også noe som konstituerer den sosiale verden. Med utgangspunkt i dette er diskursanalyse en måte å forstå utsnitt av verden på. Ved å forstå språket forstår man også virkeligheten. Tidligere ble det redegjort for definisjonsmakt i lovgivningen, spesielt ved begrepet unødig lidelse. Når det gjelder dyrepoliti som begrep har det pågått en konflikt for retten til nettopp definisjonsmakt – det diskursteorien kaller for antagonisme (ibid.:60). Ellefsen (2009) gir eksempler på antagonisme ved å redegjøre for ulike diskurser i definisjonen av «dyrevelferd», i anledning den nye dyrevelferdsloven. Dyreproduksjonsdiskursen vektlegger vurderinger fra næringsstøsted hvor velferd vurderes opp mot kostnader, mens dyrerettighetsdiskursen vektlegger at forbedringer i dyrehold vil medføre endringer i det økonomiske system (ibid.:82-83). Kampen om definisjonsmakt er viktig fordi ordene vi bruker utøver betydelig kontroll over vår bevissthet og vårt syn på verden (Nibert, 2002:xiv). I praksis betyr dette at ordet «dyrepoliti» påvirker vår verdensanskuelse og hvilke forventninger vi har (Reiner, 2010). Det medfører forventninger om blålys og arrestasjoner på eget initiativ. Den virkelige problematikken oppstår når forventningene ikke innfris, slik en av Dyrebeskyttelsens lokalledere gav uttrykk for (Gilje, 2017).

Antagonismen om begrepet «dyrepoliti» har utspilt seg mellom flere aktører. Mattilsynet har vært den mest aktive pådriveren for tilbakeholdenhet, både rundt navnet og innholdet. Også etter dyrekrimprosjektets oppstart argumenterte de for at det ikke var et dyrepoliti, men et midlertidig samarbeidsprosjekt. Ragnar forteller:

Og vi kjempet veldig lenge [...] mot å bruke det ordet [dyrepoliti], fordi det er absolutt ikke det vi har fått. Dyrekrimprosjektet er jo et samarbeidsprosjekt hvor politiet og Mattilsynet har forpliktet seg med økt kommunikasjon om de vanskelige sakene, sånn at de sakene som allerede blir anmeldt kan bli saksbehandlet på kortere tid, etterforsket på en bedre måte slik at de oftere leder frem til straff. Vi har ikke overført noe ansvar eller myndighet fra den ene eller andre etaten. Så ... Dyrepoliti det er misvisende, rett og slett.

I antagonismen stod Mattilsynet i motsetning til dem som favoriserte bruken av ordet «dyrepoliti». Dette gjaldt hovedsakelig politikere, dyrevernsorganisasjoner og media. Årsaken

til den konsekvente bruken av begrepet fremfor prosjektets opprinnelige navn kan ha ulike årsaker. Politikere som var delaktige i prosjektets tilblivelse kan ha brukt ordet som et tegn på politisk gjennomslag, at folkets vilje endelig ble innvilget. Politikerne tilhører først og fremst Landbruks- og matdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet.

Dyrevernsorganisasjonene har på sin side vært aktørene som har kanalisert ønsket (eller kravet) om opprettelsen av et dyrepoliti, og har i lang tid arbeidet for dette. Nevneverdige organisasjoner her er Dyrevernsalliansen, NOAH og Dyrebeskyttelsen. Media har derimot brukt begrepet i forbindelse med mishandlings- og vanskjøtselssaker, når ønsket om opprettelsen av dyrepoliti har vært på sitt tydeligste. Å se på bruken av begrepet *etter* opprettelsen av dyrekrimprosjektet tydeliggjør aktørenes innsikt i den sosiale verden – og igjen blir forventninger relevant. Ragnar stiller seg spørrende til hvorvidt politikere i det hele tatt har lest prosjektets mandat. Dette ville tydeliggjort skillet mellom etatenes og departementenes opprinnelige instruksjoner på den ene siden, og medias beskrivelser på den andre siden. Dyrevernsorganisasjonenes konsekvente bruk av begrepet kan enten knyttes opp mot en tilsvarende faktor som politikere, som tilsvarende stolthet og prestisje over prosjektets opprettelse – eller mangelfull innsikt i det gitte mandatet (jfr. Gilje, 2017).

Årsaken til at Mattilsynet i større grad enn politiet argumenterte for moderasjon i bruken av begrepet er ikke tilfeldig. I kronikken sin skriver Gjein at Mattilsynet ikke ønsker at en politietat skal overta tilsynsmyndigheten. Det kan tyde på at Mattilsynet tolker ønsket om dyrepoliti som et ønske om ansvarsflytning når det gjelder dyrevelferd. David sier: «[...] i realiteten tror jeg folks oppfattelse av dyrepoliti kanskje er det Mattilsynet har vært hele tiden.» Ragnar oppfatter situasjonen som det samme og påpeker at dersom politiet skulle ha overtatt ansvaret, så måtte de ha forholdt seg til akkurat samme regelverk som Mattilsynet gjør i dag. På bakgrunn av dette blir ikke bare forventninger en viktig faktor, men også de bakomliggende oppfatningene. Hva man forventer av dyrekrimprosjektet kan med andre ord basere seg på oppfatninger om hva Mattilsynet gjør – eller ikke gjør.

3.2.1 Antagonismens utfall – den hegemoniske intervensjon

Ønsket om å bruke navnet til dyrekrimprosjektet fremfor «dyrepoliti» slik det ble fremmet av Mattilsynet (men også enkeltinformanter hos politiet gjennom egne intervjuer) ble etter hvert tilsidesatt av mektigere aktører: «Vi har fått beskjed fra politikerne og departementene våre at vi skal slutte å motarbeide [...] bruken av ordet 'dyrepoliti'.» Og i tillegg til å gi opp

motstanden: «[...] vi har fått streng beskjed om at vi skal kalle det for dyrepoliti.» Det er med andre ord ikke tilstrekkelig for deltakerne i prosjektet å innta en passiv holdning til begrepet, det skal aktivt anvendes. På denne måten har en hegemonisk intervensjon funnet sted, det vil si at én diskurs står igjen slik at antagonismen er oppløst (Jørgensen og Philips, 1999:61). Det ble tidligere redegjort for hvordan Mattilsynet har definisjonsmakt over begreper i lovgivningen, spesielt skillet mellom unødige og rettmessige lidelser. I dette tilfellet blir de derimot tilsidesatt av politisk ledelse, hvilket tyder på at begrepet «dyrepoliti» innebærer mer kompleksitet og engasjement enn første blick tilsier.

I møte med selve begrepet og utfallet av antagonismen forholder informantene seg ulikt. Siv innrømmer at hun er noe bekymret, da hun opplever store forventninger som gruppen med sine begrensede ressurser ikke vil klare å imøtekomme. Både Magnus og Astrid stiller seg mer nøytrale til det og er mest opptatt av at fokuset er på dyrevelferd og tverretattlig samarbeid. De opplever det som likegyldig hva slags navn prosjektet flagges under. David, som opprinnelig er kritisk til begrepet, mener det ville vært greit dersom man i større grad begrenset definisjonen til å omhandle styrkingen av dyrs rettigheter. Det vil si at man med «dyrepoliti» refererer til etatenes felles målsetting med dyrekrimprosjektet som er å styrke kompetanse, samarbeid og prioritering – og dyrs rettssikkerhet, som en forlengelse av dette.

3.2.2 Diskursen i Sverige

Sverige har delvis unngått den diskursive problematikken knyttet til «dyrepoliti» som begrep. Dette skyldes at navnet til djurskyddspolisen stammer fra djurskyddslagen. Dette betyr likevel ikke at de unngår forventninger og misforståelser, som Kent sier: «Man forventer seg at det skal være litt som man har sett på TV, på disse programmene. Og det får vi jo forklare da, at det ikke er vår rolle.» Han bekrefter videre at forventningene langt på vei er de samme som dyrekrimprosjektet i Norge møter: «[...] det stemmer nok, at mange utenfor tror at vi reiser rundt og går inn hos folk og redder masse dyr til høyre og venstre, men det gjør vi jo ikke.» Dette kan i så fall tyde på at også dyrekrimprosjektet i Norge ville møtt de samme forventningene med bakgrunn fra utenlandsk dyrepoliti og TV-programmer, selv om aktører som departementer, dyrevernsorganisasjoner og media hadde holdt seg til prosjektets opprinnelige navn. Det er derfor nærliggende å tenke at konseptet om dyrepoliti har semantiske røtter som påvirker antakelser og forventninger i større grad enn hvilket navn et

prosjekt tildeles. Forestillingene kan derfor domineres av dette så fort politiet involveres i dyrerelatert arbeid.

4 «Dyrepoliti» i praksis: sporveksling og polisiær kompetanse i Norge og Sverige

4.1 Hverdagen: Et tosporet system

En diskusjon av hverdagen til politigrupper kan gi assosiasjoner til feltstudier eller såkalt «bakseteforskning» (Arluke, 2004; Finstad, 2013). Hensikten med dette kapitlet er ikke en detaljert innsikt i gruppenes vanlige dager, men heller et analytisk blikk på hvordan de fungerer og hvilke saker de møter. Aktørene tilhører hver sitt spor: dyrekrimgruppa og djurskyddspolisen står for håndheving i det strafferettslige sporet, mens Mattilsynet og länsstyrelsene står for håndheving i det forvaltningsrettslige sporet (Stub, 2011:17). Det klassiske skillet mellom strafferett og forvaltningsrett er at begge kan ilegge sanksjoner – men på ulike tidspunkter. Dersom tilsynsorganene avdekker klanderverdige forhold gjennom kontroller kan de umiddelbart iverksette reaksjoner. Denne muligheten er ikke tilgjengelig i strafferettssporet (ibid.:56). Likevel vektlegger begge spor at sanksjonene skal ha allmennpreventiv virkning. Videre er det forskjellige trekk ved organiseringen av tilsynsmyndighetene i Norge og Sverige, hvor länsstyrelsene er plassert på et kommunalt og fylkeskommunalt nivå, mens Mattilsynet i større grad opererer på et statlig nivå (ibid.:64).

I sin kjente definisjon av politiarbeid skrev Bittner (2005 [1970]:161) at det involverer «something-that-ought-not-to-be-happening-and-about-which-someone-had-better-do-something-now!» I dette lå at politiet var generelle problemløsere og at de måtte forstås ut ifra retten og plikten til å forvalte statens voldsmonopol – hvilket skilte dem fra andre statlige aktører. Med utgangspunkt i politiets syn på seg selv kan de på en annen side kalles for «den tynne blå linjen», som tilsier at politiet skiller orden fra kaos og beskytter den ellers sårbare befolkningen (Stuart og Herbert, 2016:203). Disse to definisjonene kan sies å være idealtypiske og anvendes hyppig i generell politiforskning. De fremheves her for å tilrettelegge for diskusjonen om gruppenes funksjon. Det vil si i hvilken grad dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen fungerer som «fleksible fikserte» eller engasjerte aktører med et unikt mandat (Arluke, 2004; Bayley, 2005 [1996]).

4.1.1 Sverige

I Stockholm må djurskyddspolisen hovedsakelig forholde seg til djurskyddslagen og tillsynslagen. Per skrivende stund er ansvarsfordelingen for disse lovene fortsatt ulik i Sverige, da djurskyddslagen håndheves av länsstyrelsene og tillsynslagen ligger hos politimyndigheten. Dette er en unik situasjon ettersom skillet mellom det strafferettslige og forvaltningsrettslige sporet utydeliggjøres på dette feltet (Stub, 2011). Tillsynslagen (2007:1150) er basert på to hovedpunkter: 1) at hunder og katter skal behandles med hensyn til deres natur, og 2) at de ikke skal forårsake skader eller større ubeleiligheter. Balansegangen mellom disse to punktene fremheves av flere informanter, som presiserer at tillsynslagen først og fremst handler om dyr som utgjør en trussel for andre dyr og mennesker. Thomas formulerer det slik at tillsynslagen kom for å beskytte mennesker fra hunder,¹³ mens djurskyddslagen skal beskytte dyr fra mennesker. Ettersom djurskyddspolisens arbeid stort sett involverer hund og katt, blir derfor dette skillet spesielt treffende. Når det gjelder selve håndhevingen av tillsynslagen forteller Kent om gruppens første tidsperiode hvor de hadde flere folk og ressurser. I denne perioden arbeidet de mer operativt ute og patruljerte i parkene, hvor formålet var å tilse at byens hundehold var tilstrekkelig gjennomført. Det vil si at hundenes atferd ble overvåket og irettesatt av eierne, i tillegg til at de ble holdt i bånd. I følge Marie ville de ansatte i gruppen intervensjon i tilfeller hvor de observerte hundehold som brøt med deres egen tolkning av loven, og gi pålegg om at en hund måtte holdes i bånd eller påsettes munnkurv. Dette er i tråd med at politiets synlige tilstedeværelse skal redusere risikoen for kriminalitet og sikre følelsen av trygghet hos befolkningen (Holmberg, 1999; Bayley, 2005 [1996]).

Et annet eksempel er derimot det Sofie kaller for «ville tamkatter» som samles i større kolonier i byen. Hun beskriver hvordan dette tok mye av tiden deres, spesielt om sommeren. Arbeidet med å håndtere/samle disse resulterte blant annet i bite- og kloremarker for de ansatte, mens kattene sjelden unngikk avlaving. Denne form for arbeid ligger tilsynelatende nærmest Bittner (2005 [1970]) sin definisjon om at «noen må gjøre noe nå». Videre presiserer Bittner at selv om politiets arbeid kan være svært nærliggende arbeidet til leger eller sosialarbeidere, vil det *alltid* være en grunnleggende distinksjon basert på muligheten til å løse en situasjon med makt. På en annen side kan man argumentere for at Bittners perspektiv ikke er like relevant når det eksempelvis gjelder ville tamkatter, fordi det har en

¹³ I likhet med hundeloven (2004) i Norge.

underliggende antroposentrisk tilnærming som utelukker aspekter ved politiarbeid. Hvis man ekskluderer mennesker som gjerningsperson eller offer fra dyrerelatert arbeid så vil den potensielle voldsbruken nødvendigvis være relevant for situasjonen. Dette er fordi politiets voldsmonopol opphører utenfor den menneskelige sfæren, fordi dyr risikerer skade fra en rekke ulike hold (jfr. Beirne, 1999).

Håndheving av djurskyddslagen setter derimot djurskyddspolisen i en annen posisjon, ettersom dette krever andre former for polisiær kompetanse. Som tidligere nevnt ligger ansvar for håndheving hos länsstyrelsene og det kan gjennomføres på ulike måter. Her vil kontroller i private hjem fremheves fordi det er her djurskyddspolisen involveres i størst mulig grad. I slike situasjoner har djurskyddspolisen først og fremst to oppgaver: trygghetsskapende nærvær og å frata eieren dyret på stedet hvis situasjonen er akutt eller i etterkant som resultat av länsstyrelsens beslutning. Den første oppgaven sørger for generell bistand til länsstyrelsene, slik at kontrollørene kan gjennomføre tilsyn uten hindringer (djurskyddslagen, 1988:§27a). Marie beskriver den vanlige prosedyren, hvor betjentene selv banker på døren og tar kontakt før inspektørene fra länsstyrelsen begynner tilsynet. Deretter går betjentene inn og foretar en orientering om boligens tilstand: om det virker trygt, hvor mange mennesker og dyr som er til stede, hvorvidt det finnes potensielle rømmingsveier – samtidig som de holder kontakt med dyreholderen og sørger for at møtet er relativt rolig. Dette er i tråd med Finstads (2013) begrep om politiblikket som et særskilt sett med forståelser og handlinger som inngår i politiarbeid. I dette inngår blant annet å være i konstant beredskap fordi situasjoner alltid har en grunnleggende usikkerhet basert på hvem og hva man møter – hvilket medfører at politiet alltid nærmer seg situasjoner med aktsomhet og varsomhet, med tillit til at kollegaer gjør det samme (ibid.:80-81). Det opprinnelige begrepet handler mest om hvem som velges ut til kontroll av politiet, men jeg vil her anvende begrepet også under selve kontrollen. I slike tilfeller er Bittners definisjon mer egnet nettopp fordi den polisiære kompetansen står sentralt hvor politiet som aktør skiller seg ut fra andre profesjoner.

Når betjentene er ferdige med sin innledende orientering vil inspektørene fra länsstyrelsen presentere seg og årsaken til at de er der, som i mange tilfeller skyldes bekymringsmeldinger. Deretter gjennomfører de tilsynet med fokus på dyrene og miljøet rundt, noe betjentene ikke involverer seg i. Fra et politiperspektiv forteller Marie at dersom hun for eksempel oppdager et kaninbur inne på et soverom, så har hun hverken kunnskap eller myndighet til å løfte kaninen opp og undersøke den. Hennes oppgave i et slikt tilfelle blir å informere inspektørene

om forholdet, og her vektlegger hun at arbeidet hennes hovedsakelig handler om mennesker fremfor dyr. Når tilsynet er gjennomført kan det sies å være tre potensielle utfall: 1) ingen mangler oppdages gjennom tilsynet, 2) noen mangler oppdages, 3) det oppdages grov svikt. Det første er at inspektørene er tilfreds med dyreholdet og lar ting være som det er. Dette er ikke nødvendigvis uvanlig og kan blant annet skyldes at melder stiller sterkere krav til dyrevelferd, har oppfattet en situasjon feilaktig eller at det foregår en nabokrangel eller lignende personkonflikt (Larsen, 2003:62). Dersom inspektørene selv ikke oppdager klanderverdige forhold vil det i så fall bli påstand mot påstand – hvilket alltid vil komme dyreholder til gode (ibid.). Det andre utfallet er at inspektørene finner mangler ved dyreholdet som ikke er grove nok til å rettferdiggjøre anmeldelse, hvorpå de vil gi veiledning og råd. Marie forteller at länsstyrelsene ofte vil fatte en del vedtak dersom de ikke har hatt kontakt med dyreholder tidligere. Det vil si at dyreholder ikke får beskjed om at vedkommende *bør* gjøre noe, men derimot *må* gjøre noe. Dette kan både eksplisitt og implisitt medføre advarsel for hvordan man skal te seg i fremtiden.

Det er først det tredje utfallet som involverer djurskyddspolisen aktivt, annet enn deres passive og trygghetsskapende nærvær (Holmberg, 1999). Det gjelder de tilfeller hvor det finnes grove svikt i dyreholdet og inspektørene ser seg nødt til å fatte umiddelbare vedtak. Med mindre dyret er så sykt eller skadet at umiddelbar avlivning anses som nødvendig,¹⁴ er det länsstyrelsens ansvar å fatte vedtak om hvorvidt dyret skal tas i forvaring. Dette kan også gjøres i etterkant av tilsynet. I følge tall jeg fikk tilsendt av djurskyddspolisen ble det tatt 604 dyr i forvaring i 2017, noe som er en økning på 50% fra årene før.¹⁵ Dette blir i praksis politiets oppgave (Djurskyddslagen, 1988:§31). I følge Marie skjer ikke akutte vedtak spesielt ofte, de er heller et resultatet av en lengre prosess. I de situasjonene hvor det dog forekommer har politiet med seg bur til hunder og katter i bilene. Dersom det gjelder dyr som er større eller eksotiske er det vanlig å be andre med spesiell kompetanse om bistand. Dyrs skjebne er likevel ikke avgjort med et vedtak om forvaring, og länsstyrelsene må ta den endelige avgjørelsen om hvorvidt dyrene skal selges, gis bort eller avlives. Dette blir igjen en oppgave for politiet (ibid.:§34) og man kan igjen stille spørsmål ved polisiær kompetanse som kjernen for all polisiær virksomhet (jfr. Bittner, 2005 [1970]). Dette gjenspeiles videre ved at djurskyddspolisen krever tilbake penger fra dyreeier dersom dyret tas i forvaring, eller fra

¹⁴ I slike tilfeller er det allmenn plikt å hjelpe så langt det lar seg gjøre, hvilket kan innebære avlivning. Dette gjelder i både Norge og Sverige.

¹⁵ Intern statistikk sendt på mail, ikke unntatt offentligheten.

staten når det gjelder katterkolonier. I 2017 ble det krevd tilbake over 3 millioner kroner fra eiere. Thomas kommenterer at han ikke hadde sett for seg en slik oppgave i politiet. Denne ordningen er foreslått endret, slik at länsstyrelsene overtar også det praktiske og økonomiske ansvaret for dyr (prop. 2016/17:224). Det kan argumenteres for at skillet mellom det strafferettslige og forvaltningsrettslige sporet er noe utydelig for djurskyddspolisen. Thomas påpeker at mange av sakene til dels går parallelt i begge spor, og at det blir hans oppgave å avgjøre hvorvidt det skal resultere i politietforskning eller overlates til det forvaltningsrettslige. Dersom man følger spormetaforen kan Thomas derfor beskrives som en sporveksler med ansvar for å legge kursen for ulike saker.

4.1.2 Norge

Det har tidligere blitt redegjort for den norske dyrevelferdsloven og «dyrepoliti» som begrep. Ettersom dyrekrimprosjektet er et midlertidig prosjekt vil det være forskjeller i det praktiske arbeidet sammenlignet med djurskyddspolisen i Stockholm. Et nøkkelord i prosjektet er «kontakt», som på mange måter betegner broen som ment å bygges mellom politiet og Mattilsynet, eller mer generelt: strafferetten og forvaltningsretten. I forrige avsnitt ble det redegjort for de rettslige sporene og hvordan Thomas kunne defineres som en sporveksler. Magnus forteller at tidlig kontakt mellom etatene er en viktig faktor i prosjektet som vil bidra til en mer strømlinjeformet prosess. Et aspekt ved dette er nettopp sporveksling som i større grad vil tydeliggjøre skillet mellom strafferett og forvaltningsrett (Stub, 2011). På en annen side kan dette virke kontraintuitivt ettersom dyrekrimprosjektet og etatene generelt ikke har den samme problemstillingen som djurskyddspolisen, det vil si et tidvis utydelig skille mellom sporene. Et spørsmål blir derfor hvorfor man behøver forbedret sporveksling på et område som er tilstrekkelig separert.

I kapittel 1 ble bakgrunnen for opprettelsen av dyrekrimprosjektet redegjort for, og prosjektrapporten (2015:5) sa blant annet følgende: «Relativt lavt sakstilfang og manglende spesialkompetanse kan medføre at det ikke oppnås så god kvalitativ og effektiv saksbehandling som ønskelig.» Julia reflekterer over dette ved å påpeke at prosjektet innledningsvis hadde en bredere trekkinstruks som inkluderte blant annet hundeloven, viltloven og ulovlig jakt. Dette kan tolkes dithen at man ville øke sakstilfanget (og dermed kompetansen) ved å åpne portene for samtlige ulovlige handlinger som involverte dyr. Dyrekrimgruppen hadde eksempelvis en sak som handlet om gaupe, men Magnus forteller at

dette faller inn under viltloven fremfor dyrevelferdsloven – og er dermed utenfor prosjektets målsetting. Det kan derfor virke som om Magnus tolker dyrevelferdsloven som en lov først og fremst forbeholdt for dyr i en menneskelig setting – enten selskapsdyr eller produksjonsdyr. Dette er til tross for at loven gjelder alle pattedyr (2009:§2) og omtaler jakt, fangst og fiske (ibid.:§20). Viltloven (1981) fokuserer derimot på spesifikk regulering av jakt, og kan derfor betegnes for en jaktlov.

Trekkinstruksen ble likevel snevret kraftig inn slik at dyrevelferdsloven skulle stå i sentrum. Fokuset på et større sakstilfang økte et stykke ut i prosjektet, men kan ikke alene forklare ønsket om tydeligere sporveksling. Derimot kan det generelle kravet om opprettelse av «dyrepoliti» bidra til dette, ettersom den grunnleggende tanken var politiets mangelfulle prioritering og Mattilsynet utilstrekkelige ressurser. Ved å opprette kontaktpunkter i hver etat tilrettelegger man for dialog som vil kunne styrke tverrfaglig kompetanse. Ragnar forklarer at terskelen for å ringe eller sende mail umiddelbart blir lavere, slik at man kan gjøre dette i starten av en sak – uavhengig av hvem som har saken først. Dette har to fordeler, hvor den første er nettopp den tverrfaglige kompetanse. Det vil si at Mattilsynet kan benytte seg av politikompetanse både før og etter tilsyn, hvor mye handler om sikring av bevis. Politiet kan på sin side ta kontakt for utdyping eller forklaring av allerede eksisterende dokumentering, i tillegg til å be om undersøkelser utrettet av veterinær. Den andre fordelen er at man innledningsvis kan foreta en sporveksling gjennom dialog. I stedet for at én person avgjør hvilket spor en sak skal håndteres i (jfr. i Thomas sitt tilfelle), kan gruppene sammen avgjøre hvilket spor saken egner seg for. Ragnar forteller at man dermed unngår å «jobbe dobbelt». Det vil si at Mattilsynet kan håndtere de mindre alvorlige sakene – også de som først havner hos politiet, som grunnet sakens natur er vanskelig å etterforske (eksempelvis dyrs levemiljø).

I perioden 2010-2014 ble det i Sør-Trøndelag opprettet 56 anmeldelser for brudd på dyrevelferdsloven, hvorav 31 var fra private aktører (Prosjektrapport, 2015:13).¹⁶ Deretter ble 17 saker anmeldt av dyrevernorganisasjoner og seks av Mattilsynet. Politiet selv anmeldte to saker i denne perioden. I følge Siv skal det ofte mye til for at vilkårene for straff er til stede i slike anmeldelser til politiet. Det kan handle om alt fra manglende bevis og ukjent gjerningsperson til grad av uaktsomhet. Larsen (2003:62) fant eksempelvis at politiet henla 71,1 % av alle anmeldelser om fysisk vold mot dyr i Oslo-området i perioden 1995-2000

¹⁶ Dette tallet er sannsynligvis lavere enn hva som faktisk stemmer, da politiet ikke nødvendigvis koder anmeldelser under dyrevelferdsloven dersom annen lovgivning er involvert (Prosjektrapport, 2015:12).

nettopp på grunn av disse årsakene, i tillegg til mangelfull saksbehandlingskapasitet. En tydeligere sporveksling basert på tidlig dialog vil derfor kunne bidra til at flere slike saker går til Mattilsynet, hvor saken har større sannsynlighet for å bli gjennomgått. Eksempelvis fikk Mattilsynet (2017) 10,426 bekymringsmeldinger i 2017, og det ble gjennomført tilsyn i 8655 dyrehold. Det vil i praksis bety at politiet sitter igjen med færre saker, men disse vil igjen kreve polisiær kompetanse.

5 Mishandling og vanskjøtsel: hvilke saker møter gruppene?

Formålet med dette kapitlet er å gi innsikt i, og diskutere ulike former for mishandling og vanskjøtsel av dyr både generelt og gjennom spesifikke saker som gruppene i Norge og Sverige møter på. I tillegg til å belyse gruppenes arbeid vil det også bidra til å redegjøre for hvorfor mange krever et «dyrepoliti» til å begynne med. Det er viktig med en begrepsavklaring fordi «mishandling» er et vidt begrep (Agnew, 1998:179) som i en rettslig kontekst inkluderer blant annet fysisk og psykisk vold, å sette dyr i en hjelpeløs tilstand, bruk av levende dyr som fôr eller agn, samt visse former for dressur (Stenevik og Mejdell, 2011:63). I tillegg inkluderes grov vanskjøtsel og svikt i dyrs levemiljø (ibid.). I den forstand blir dermed mishandling et paraplybegrep for all skade som er resultat av menneskelige handlinger (Larsen, 2003). For å tydeliggjøre nyansene vil jeg derfor skille mellom mishandling som forsettlig eller uaktsom vold, og vanskjøtsel som passiv unnlattelse (Nurse, 2017).

5.1 De klassiske eksemplene

Innledningsvis redegjorde jeg for gruppenes opprettelse og at dette delvis skyldtes medieoppmerksomhet rundt visse saker. Sakene som diskuteres forekommer ikke nødvendigvis hyppig, men jeg vil argumentere for at de er idealtypiske for sin sjanger. Det innebærer at de utgjør et representativt bilde for hva som presenteres i media, noe som videre kan påvirke hvordan mange forstår og assosierer saker vedrørende mishandling og vanskjøtsel. Det vil si at en vanlig fremstilling er at selskapsdyr utsettes for fysisk mishandling mens produksjonsdyr utsettes for vanskjøtsel – til tross for at det omvendte også forekommer.

5.1.1 Mishandling: Selskapsdyr og «skadedyr»

«I 2014 ble hunden Lucas bundet fast til et betongrør og kastet fra Krapfossbrua i Moss og ned i elva slik at den druknet. Tingretten dømte en mann fra Østfold til seks måneders fengsel. Lagmannsretten halverte dommen. Dommen ble deretter anket videre.» (Roalsø og Honningsøy, 2016). Slik starter en nyhetsartikkel om en av Norges mest kjente saker

vedrørende dyrevelferds kriminalitet. En mann og hans samboer overtok en to år gammel hund ved navnet Lucas, men mente etter en måneds tid at de ikke kunne ha dette ansvaret lenger. Lucas ble beskrevet som ustabil og pipete, men domfelte mente at avlivning hos veterinær var for dyrt (Høyesterett, 2016). Han hadde hørt fra en bekjent at drukning var en human avlivningsmetode, og to døgn senere ble Lucas funnet i elven. Høyesterett forkastet anken fra påtalemyndigheten og dommen ble stående på tre måneder.

Cirka halvannet år senere ble en 19 år gammel mann dømt for det som ble kalt et «brutalt kattedrap» (Kilnes og Vikan, 2015). Dommen beskriver at mannen først forsøkte å drepe katten ved kvelning og nakkebrekking – før han skar over halsen på den (Sør-Trøndelag tingrett, 2015). Deretter flådde han katten og hang opp skinnet og halen til tork på badet sitt. Det beskrives videre hvordan dette knyttes opp mot mannens fantasier om drap og voldtekt av unge jenter i alderen 9 til 25 år, i tillegg til at han var i besittelse av animerte bilder/tegninger som fremstilte seksuelle overgrep mot barn. Mannen ble dømt til seks måneders fengsel, i tillegg til fradømmelse av retten til fremtidig dyrehold. Dette var for øvrig dyrekrimgruppens første sak.

Hvorfor reagerer vi?

Mishandling av dyr vekker ofte sterke reaksjoner, spesielt når det involverer raser som hund og katt (Arluke og Irvine, 2017). Som vist ovenfor gjelder det saker som handler om både grov uaktsomhet og forsett. Gjennom domestiseringsprosesser har mennesket som art knyttet mange og varierende bånd til dyr som eksempelvis i produksjon og rekreasjon – og ikke minst, som selskapsdyr (Sollund, 2011). Selskapsdyr har en unik rolle i menneskelige samfunn fordi dyreholdet er preget av antropomorfisme i langt større grad enn andre former for dyrehold (Hessen, 2013). Det innebærer at dyrene ikke bare er fysisk nærmere oss mennesker enn dyrene som tilbringer døgnet i fjøs eller bur, men de er også nærmere oss emosjonelt (Hallsworth, 2008). I en slik kontekst bidrar dyrene med en verdi som ikke først og fremst er økonomisk, men hvor de i mange tilfeller blir en del av familien (White, 2014). Det medfører videre at selskapsdyr blir plassert øverst i statushierarkiet hvor mennesket kategoriserer dyr avhengig av nytteverdien de har for oss. Graden av nytte varierer både individuelt og strukturelt, men det vil som regel være tydelige hovedtendenser (ibid.). Et eksempel på dette er at hunder generelt vil stå mennesket nært, men at de mest populære hunderasene vil variere over tid. Spesifikke raser kan være gjenstand for trend hvor de bringer

status eller prestisje i visse miljøer (Lie, 2015; Maher, Pierpoint og Lawson, 2017), eller at de har en nytteverdi utover selskap i form av polititjeneste eller for blinde personer (Janssen, 2017). Til tross for at spesifikke raser eller arter (eksempelvis eksotiske dyr) blir tildelt sin verdi basert på faktorer som sjeldenhet, kan man argumentere for at selskapsdyr får høyere moralsk status enn dyr som ikke blir inkludert i den familiære sfæren. Det innebærer at de i teorien får tildelt flere goder basert på graden av tilfredsstillelse eieren får av nytten, og at den sosiale distansen blir redusert (Sollund, 2008c). Det vil si at de i mindre grad utsettes for «othering» - en prosess som skaper distanse basert på at noen er annerledes og generelt mindreverdige, hvilket i dyrs tilfelle er sterkt knyttet til antroposentrisme (Sollund, 2016).

Ved å anta at hold av selskapsdyr er preget av mer antropomorfisme og sosial nærhet enn andre former for dyrehold kan mishandling derfor representere en form for forræderi (Arluke og Irvine, 2017), i likhet med vold i nære relasjoner. I etterkant av drapet på Lucas hadde rundt 100 mennesker samlet seg på broen som han ble kastet fra, og arrangerte minnestund med blomster og lys (Kjønksen, 2015). Det er tydelige likhetstrekk mellom dette og andre situasjoner som innebærer menneskelige drapsofre, spesielt når det handler om lokalmiljøer. Videre opplevde den domfelte at han i ettertid ble utsatt for hets, sjikane og trusler (Høyesterett, 2016). Man kan videre stille spørsmål ved hvorvidt slike reaksjoner er forbeholdt de mest tradisjonelle selskapsdyrene, eller om det kan nyanseres ytterligere. I Sverige finnes det bemannede lekeplasser for barn hvor det holdes ulike arter som høns, kaniner, minigris, geiter og sauer. Stora Blecktornsparken i Stockholm er et eksempel på dette, hvor barn kan få opplæring om dyr ved å gå tur med dem, mate dem og så videre. Høsten 2016 hadde noen tatt en stang fra et skilt i parken, brutt seg inn på lekeplassen og gikk til angrep på to geiter, en sau og hennes lam. Lammet døde samme kveld, mens geitene ble påført så store skader at de senere ble avlivet. Kun sauene unnslopp med livet i behold. Kent forteller at dette ble omtalt som en tragedie, og i likhet med Lucas-saken ble det lagt ned blomster, lys og tegninger (Lundberg, 2016). På en side kan man argumentere for at disse dyrenes nytteverdi er noe mer instrumentell enn tradisjonelle selskapsdyr ettersom de blir brukt til et spesifikt formål, samtidig som man kan argumentere for at de er selskapsdyr i en bredere forstand som er åpen for allmennheten. Fellesnevneren kan derfor være at de faller inn under det David kaller «Bambi-effekten», det vil si at dyrs egenverdi begrunnes i hvorvidt de anses som søte, uskyldige og sårbare - og at det er en fysisk nærhet (Hessen, 2013). David

mener videre at denne effekten er lavest hos mengdedyr¹⁷, hvilket tilsier at sosial nærhet er en essensiell faktor. Man kan videre argumentere for at dette gjenspeiles i rettspraksis, hvor straffeutmålingen skjerpes sammenlignet med den gamle dyrevernloven. Lucas-saken blir eksempelvis fremhevet som presedensskapende (Sør-Trøndelag tingrett, 2015; Høviskeland, 2016b). En mer dyptgående diskusjon av dette følger senere.

De sterkeste emosjonelle reaksjonene kommer tilsynelatende i etterkant av mishandling mot selskapsdyr hvor den sosiale distansen er tydeligst redusert. Likevel er ikke oppmerksomheten forbeholdt disse, noe som kan eksemplifiseres ved en sak hvor en 71 år gammel mann drepte en skjære med rottefelle. Mannen opplevde at skjærene ødela jordbæråkeren hans og mente at én død fugl ville skremme vekk resten, noe som endte med en bot på 10.000 kroner (Sør-Østerdal tingrett, 2017). Saken skapte stor debatt hvor domfelte kan sies å ha representert en gruppe som mener at dette er noe egentlig «alle gjør» (Børresen, 2017). Det samme kan sies om måkedrap, noe som dyrekrimgruppen fikk erfare sommeren 2017. Julia anslår at de hadde opptil åtte måkerelaterte saker i løpet av én uke, mens Magnus forteller at måkene ble utsatt for alt fra steinkasting og skyting til nedtråkking. Spesielt unge fugler var tilsynelatende mest utsatt (Jacobsen, 2017).

Både skjærer og måker kan (i likhet med mange andre arter) ofte ble definert som «skadedyr», hvor de blir redusert til noe verdiløst og forstyrrende som videre legitimerer handlinger som ofte innebærer lidelse (White, 2014:118). Med bakgrunn i dette er det både likheter og forskjeller sammenlignet med saker som gjelder selskapsdyr. Lucas-saken har til felles med fuglesakene at kjernen i konflikten ikke handlet om drap i seg selv. Dommen i Lucas-saken tydeliggjør at en eier ikke behøver motiv for å ta livet av sitt eget dyr (Høyesterett, 2016), mens det er tillat å jakte på skjærer i perioden 10. august til 28/29. februar (forskrift om jakt- og fangsttider, §2). Måker er på sin side fredet i hekkeperioden. Det er med andre ord drapsmetodene konfliktene handler om, hvilket er nærliggende å anse som årsaken til de emosjonelle reaksjonene – uavhengig om man anser det som akseptabelt eller ei. Den grunnleggende forskjellen ligger derimot i kategoriene dyr plasseres i avhengig av deres nytte, hvor dikotomien domestiserte vs. ville¹⁸ dyr utgjør et viktig skille (White, 2014). Sollund (2017b) beskriver hvordan ville dyrs beskyttelse gjennom lovverk består av blandede

¹⁷ Begrepet «mengdedyr» skiller seg her fra f.eks. «flokkdyr», fordi individene anses som del av en enkelt masse i større grad enn ved andre produksjonsformer.

¹⁸ «Vilde dyr» er i seg selv et normativt og antroposentrisk begrep som bidrar til «othering» ved å neglisjere deres iboende verdi (Sollund, 2012, 2017c). «Ikke-domestiserte dyr» kunne vært et alternativ, men dette kan også argumenteres for å være normativt. For enkelthetens skyld brukes «vilde dyr» likevel her.

signaler ettersom jegere noen ganger blir belønnet for å drepe dyr, mens de andre ganger blir straffet. Ved å anta at selskapsdyr står plassert på toppen av hierarkiet hvor mennesker tilegner dyr moralsk status, kan man anta at ville dyr står i et motsetningsforhold - spesielt de som oppfattes som «skadedyr». Reaksjonene og oppmerksomheten rundt de ulike sakene handler om måtene dyr dør på, ikke at de faktisk dør (Hallsworth, 2008). Det ville neppe vært noen minnestund dersom Lucas ble avlivet hos veterinæren, eller diskusjon hvis skjæren ble skutt med hagle i jaktseongen. Videre kan man derfor si at Lucas var offer for grov uaktsomhet, mens katten i Trøndelag og dyrene i Stockholmsparken var ofre for forsett. Men i motsetning til fuglene ble de ofre for tillitsbrudd (jfr. Arluke og Irvine, 2017).

5.1.2 Vanskjøtsel: Dyretragediene

I 2014 ble en 44 år gammel mann dømt til ett års fengsel for en av de groveste vanskjøtselssakene i norsk rettshistorie. Domsslutningen fra Tønsberg tingrett sier blant annet:

Ved inspeksjon fra Mattilsynet [...] ble det funnet mer enn 400 døde griser som hadde sultet og/eller tørstet i hjel. Noen var nylig døde, andre var gått i oppløsning. Videre ble det oppdaget ca. 60 griser som ennå levde. Flere av disse levende grisene var blodige i ansiktet etter å ha spist på andre griser og noen griser lå utstrakt på gulvet og beveget kun rykkvis på benene og ville ha dødd innen kort tid. Alle levende griser var så sterkt medtatt at de måtte avlives. Mattilsynet avdekket også at mange av de døde grisene var blitt spist på av andre griser slik at det kun var skjelettresten igjen (Tønsberg tingrett, 2014).

Domfelte hadde drevet med griseavl siden 2004 og hadde blant annet blitt kritisert for dyreholdet noen år før dommen, grunnet griser som falt ned i møkkakjelleren hvor flere mistet livet. Da kvaliteten på det generelle dyreholdet ble gradvis svekket valgte domfelte å ikke be andre aktører om hjelp. Han begrunnet dette blant annet med at han ble utsatt for mobbing på barneskolen, og var derfor engstelig for å få kritikk.

I 2016 ble en 38 år gammel mann dømt til ett år og seks måneders fengsel for grov overtredelse av dyrevelferdsloven i forbindelse med sitt storfehold, og dette ble kjent som Jøa-saken. Domsslutningen fra lagmannsretten sier følgende:

De [Mattilsynet og politiet] ble møtt av et nærmest ubeskrivelig syn. Besetningen på 92 dyr lå døde inne i fjøset. Videoopptaket fra gården gjort samme dag, viser avmagrede og

møkkete dyr liggende døde over alt, noen i grupper, dels oppå hverandre. Innredningen var delvis ramponert (Frostating lagmannsrett, 2016).

I tingretten forklarte mannen at han «møtte veggen» grunnet problemer i privatlivet, noe som resulterte i at han isolerte seg og drakk alkohol for å sove (Namdal tingrett, 2016). Saken gikk til Høyesterett som justerte dommen til ett år og åtte måneder, noe flere dyrevernsorganisasjoner oppfattet som skuffende (Steinum og Nilsen, 2016). Til tross for lignende hendelser med varierende antall dyr, blir ofte Jøa-saken fremstilt som selve symbolet på en dyretragedie.

Hvorfor reagerer vi (ikke)?

I media er begrepet «dyretragedie» ofte forbeholdt saker hvor et større antall dyr har gjennomgått lidelser, som regel med døden til følge. Fordi store samlinger med dyr ofte er tilknyttet en næringsvirksomhet så vil problemene og fokuset ligge her. De alvorligste sakene er likevel ikke isolert til vanskjøtsel, noe som ble tydeliggjort i november 2017 da 106 reinsdyr mistet livet over en periode på tre dager etter å ha blitt påkjørt av tog (Vollan, Paulsen og Rørstad, 2017). En tragedie innebærer at noe alvorlig og dramatisk har funnet sted som gjør at vi blir forferdet. Dommene vedrørende produksjonsdyr eksemplifiserer dette gjennom store mengder dyr som blir overlatt til seg selv over en lenger periode, hvor svært få overlever. I tillegg til at de mister livet, gjør de dette under svært makabre forhold. Dette kalles som regel for en dyretragedie. To spørsmål kan stilles på bakgrunn av dette.

Det første er hvorfor begrepet tilsynelatende er forbeholdt produksjonsdyr. Ved å vise til sakene nevnt i kapitlet om mishandling virker det nærliggende å inkludere dem i tragediebegrepet. I forkant av intervjuene hadde jeg en hypotese om at informantene i Mattilsynet ville være mer reserverte i forhold til begrepet «dyretragedier», både forståelsen av ordet og den aktive bruken. Det er fordi gjentakende definisjon av noe som en tragedie samtidig impliserer at noe annet ikke er det. Ragnar bekreftet langt på vei hypotesen min ved å bruke dyretragedie som merkelapp på en situasjon hvor noe svært alvorlig har forekommet, uavhengig av dyreart. Mattilsynets tilsynsveileder for hund (2014:5) konstaterer at «saker der misligholdet ikke leder til dyretragedier er ikke nødvendigvis av mindre alvorlig karakter enn saker med fatal utgang.» Tragediens krav er derfor at liv går tapt. På spørsmål om hvorfor det som oftest brukes om produksjonsdyr forteller Ragnar at antall dyr ofte har en påvirkning på hvor galt det kan gå: «Jo flere dyr en har, jo enklere er det å tippe over kanten.» Videre kan

man inkludere situasjoner som brann og ulykker, hvor produksjonsdyr som mengdedyr er mer utsatt (Muri et al., 2016). Gjennom diskusjonen av menneskers reaksjon overfor dyremishandling ble det tydeliggjort at nøkkelen lå i selve drapsmetoden – ikke drapet i seg selv. På spørsmål om hva som betegnes som en dyretragedie har ikke metoden like stor relevans, men antall dyr blir i stedet avgjørende. Der hvor problemstillingens kjerne tidligere var kvalitativ, er den her i stedet kvantitativ.

Det andre spørsmålet relatert til begrepet dyretragedie og vanskjøtsel generelt er hvorfor vi ikke reagerer sterkere. Mange av sakene får medieoppmerksomhet, hvor det i overgangen til 2018 var et spesielt stort fokus på svinenæringen. Landbruks- og matministeren ville gi dem en sjanse til å håndtere problemene selv, men advarte om innstramminger dersom forbedringer ikke fulgte (Schibeavaag, 2018). Likevel er de generelle reaksjonene forskjellige fra de i Lucas-saken eller parkdyrene i Stockholm. I den moralske status-pyramiden hvor selskapsdyr blir plassert øverst mens dyr som anses som ville og skadelige plasseres lenger ned, kan man argumentere for at produksjonsdyr havner i midten. White (2014:118) betegner dem som økonomiske dyr som utnyttes av mennesker. Dette til motsetning fra økonomiske dyr som *gjør noe for* mennesker, som eksempelvis politihunder. Larsen (2013b) peker på at årsaken er det sosialt konstruerte skillet mellom natur og menneskesamfunn. Ved å plasseres i midten av den moralske status-pyramiden har produksjonsdyr likhetstrekk med både selskapsdyr og ville dyr. På den ene siden er de domestiserte og har en både viktig og historisk plass i menneskelige samfunn. På den andre siden er de ikke «en av oss», og er relativt usynlige i urbane strøk (ibid.). På denne måten blir de tingliggjort til en ressurs, hvor effektivitetshensyn og teknologiske løsninger svekker grunnlaget for empati (Grøndahl og Mejdell, 2013). Ikke bare får dyrene et kort liv, men menneskers deltakelse og interaksjon med dyrene er i mange tilfeller svært begrenset. Dette er fordi tradisjonelle oppgaver som fôring kan gjøres raskere og mer effektivt av maskiner.

Videre kan spørre hvorvidt «Bambi-effekten» er relevant for produksjonsdyr. Gjennom saken vedrørende parkdyrene i Stockholm blir det tydelig at effekten ikke utelukkende er forbeholdt de tradisjonelle selskapsdyrene, men også sau, geit og gris. Betyr det at usynliggjøringen av dyrene hindrer empati? I så fall ville det være nærliggende å tenke at hensyn til dyrs egenverdi er et langt mer prioritert tema i distriktene fremfor urbane strøk, noe som er vanskelig å argumentere for. Det er derimot mer sannsynlig at fokuset på god dyrevelferd er viktig i distriktene fordi det er knyttet opp til dyrs nytteverdi, noe som igjen er grunnlaget for

den økonomiske driften. Det må derfor være noe i tillegg til usynliggjøringen og den fysiske avstanden som svekker menneskers empati for produksjonsdyr. Whites (201) begrep om økonomiske dyr handler ikke om at noen arter får tildelt spesifikke roller eller oppgaver, men derimot at alle utsettes for dette. Det innebærer en systematisk kategorisering som avgjør individens levekår allerede før fødselen. For produksjonsdyr betyr det at deres eneste formål er å bli omgjort til forbruksvarer (Larsen, 2013b). Det innebærer at de utsettes for en mål/middel-tenkning hvor effektivitet og profitt er mer avgjørende enn egenverdi og faktorer tilknyttet «Bambi-effekten».

Til slutt kan det problematiseres ytterligere ved å peke på metoder som legitimerer bruken av produksjonsdyr. Mens fysisk avstand og usynliggjøring er en form for passiv faktor, sørger næringstilknyttede aktører for mer aktive metoder. Dette gjelder blant annet spesiesistisk språk (jfr. Beirne, 1999; Sollund, 2012), men blir enda tydeligere gjennom idyllisering av ulike former for dyrehold. Et eksempel på dette er (nasjonal)romantiseringen av kyr i produksjonen av melk (Larsen, 2013b). Mer generelle eksempler er hvordan forbruksvarer reklameres med begreper som «frittgående» og «glade» (Cudworth, 2017), noe som gir inntrykk av at tungtveiende artsspesifikke hensyn ligger til grunn. Dette kan rettferdiggjøre økt forbruk (Francione, 2007), og kan videre kalles for velferdsvasking hvor man gir inntrykk av at produkter er mer dyrevennlige enn de egentlige er (Ellefsen, 2013b). Selv i situasjoner hvor flere slike hensyn ivaretas er det problematiske aspekter som er nærmest uunngåelige når effektivitetsprinsipp er avgjørende (Larsen, 2013a). Alle de ovennevnte faktorene bidrar til å både fremmedgjøre og legitimere hold av produksjonsdyr, hvor man som forbruker har lite kunnskap om selve holdet og alt som leder opp til det ferdige produktet (Palmer og Forsyth, 1992; Hallsworth, 2008).

5.1.3 Nyanser og variasjoner

Så langt har det blitt redegjort for mishandling av selskapsdyr og vanskjøtsel av produksjonsdyr. Likevel er lidelsene dyr utsettes for langt mer varierende, uavhengig hvorvidt de er domestiserte eller ei (jfr. Beirne, 1999). På bakgrunn av de tidligere avsnittene vil jeg her begynne med å nyansere saker som gjelder nettopp selskapsdyr og produksjonsdyr. De vanskjøtselssakene som får oppmerksomhet gjelder ofte produksjonsdyr og er nesten uten unntak de groveste. Dette er dog ikke unaturlig da det gjerne er de mest makabre tilfellene som fanger oppmerksomhet, som en sak fra Lofoten tingrett (2012) hvor nær 150 griser ble

neglisjert. Ved inspeksjonen fant inspektørene at flere av de døde grisene var gått delvis i oppløsning, mens andre var fullstendig oppløst. Rundt i bingen lå det også en rekke knokler og hodeskaller. Inspektørene forteller at de 12 gjenlevende grisene tråkket rundt blant de døde, mens flere av dem spiste på disse (Lofoten tingrett, 2012). Slike saker kan gi assosiasjoner til gjenfortellinger fra folkemord, men er samtidig ikke representative for alle saker som kategoriseres som vanskjøtsel. Gjennom hele 2016 oppdaget eksempelvis Mattilsynet (2016) 42 tilfeller av alvorlig vanskjøtsel, noe som utgjorde 0,44 % av alle dyrehold.¹⁹

Vanskjøtsel foregår gjennom mange ulike alvorlighetsgrader, men Astrid forteller at de vanskeligste er såkalte gråsonesaker. Det vil si tilfeller hvor det stadig er noe å utsette på dyreholdet, samtidig som det ikke er alvorlig nok til å iverksette sterkere sanksjoner. Astrid beskriver et tilfelle hvor det ble foretatt inspeksjon på en gård cirka fire ganger i året, og at inspektøren ofte påpekte overfor bonden at det blant annet var for skittent og bløtt for kalvene. Etter slike påpekninger gjennomførte bonden tiltak – men bare i den grad at det så vidt ble akseptabelt. Ved senere inspeksjon fant representanten fra Mattilsynet at situasjonen igjen hadde forverret seg, men samtidig ikke nok til å rettferdiggjøre ytterligere sanksjoner. Kvaliteten på dyreholdet var dermed så vidt over og under linjen for hva som regnes som akseptabelt, og kan betegnes som en gråsonesak. I dette spesifikke tilfellet var det et inspeksjonsopphold over to år grunnet interne årsaker hos Mattilsynet. Etter dette ble det sendt inn bekymringsmeldinger, og inspektørene som reiste ut fant mange tynne dyr og underutviklede kalver. Astrid forteller at kalver på 15 måneder så ut som de bare var fire måneder grunnet store hoder og smale kropper. Slike gråsonesaker er likevel ikke forbeholdt produksjonsdyr og Larsen (2003) beskriver en rekke saker som gjelder selskapsdyr hvor enten publikum eller kontrollører oppfatter dyreholdet som klanderverdig, samtidig som sakene henlegges eller avsluttes med veiledning/råd. I tråd med dette utsettes også produksjonsdyr for mishandling, noe som kan illustreres gjennom den tidligere nevnte dommen som gjaldt vanskjøtsel av over 400 griser. Mannen hadde også kyr på gården og under rettssaken kom det frem at disse ble utsatt for blant annet sparking og halebrudd. I tillegg ble det beskrevet hvordan mannen slo ei ku med en planke av dimensjonen 2x4 som traff kua på/ved det venstre øyet, hvilket medførte at det sprakk og at øyeeplet sprang ut (Tønsberg tingrett, 2014).

¹⁹ 19 av disse tilfellene gjaldt selskapsdyr mens resten var fordelt på fjørfe, hest, sau, storfe og svin (Mattilsynet, 2016).

Andre eksempler: Animal hoarding, katterkolonier og hundekamper

Som tidligere nevnt utsettes dyr for en rekke lidelser som er både lovlige og ulovlige, samt rettmessige/nødvendige og unødige. Jeg vil her gå gjennom tre andre former for mishandling og vanskjøtsel som noen av informantene tok opp i intervjuene. *Animal hoarding* er et begrep som omhandler mennesker som anskaffer seg flere dyr enn de evner å ta vare på. Animal hoarding er et mer egnet begrep enn eksempelvis «dyresamling», ettersom dette kan gi assosiasjoner til en hobby (Arluke et al., 2017), på samme måte som man samler på frimerker. Slik hoarding er definert av fire ulike karakteristikk (Patronek et al., 2006). For det første gis ikke dyrene tilstrekkelig mat, rom, renhold og veterinærbehandling. For det andre evner ikke personen å se konsekvensene for dyrene, andre mennesker i husstanden og miljøet rundt. For det tredje forsøker personen å skaffe seg flere dyr eller opprettholde det eksisterende antallet til tross for det forfalne dyreholdet. For det fjerde fornektekter personen problemene og levekårene for dyrene og menneskene rundt. Alle disse faktorene bidrar til alvorlige dyrevelferdsmessige konsekvenser ved at dyrene blir isolert i et uhygienisk og potensielt utrygt miljø (Muri et al., 2016).

Sofie fortalte tidligere om katterkolonier i Sverige, hvor et stort antall katter samles på ulike områder. Hun forteller at det er et stort problem fordi de er «løsgjengere»: «[...] så går de fritt rundt, treffer en annen katt og så ... kommer de aldri hjem igjen.» Kattene samles spesielt der det finnes mat – enten i form av søppel eller hvor mennesker aktivt mater dem. Sofie avslutter med å påpeke at dersom kattene blir tatt i forvaring, så vil de som regel bli avlivet senere. Årsakene er blant annet utbredt sykdom, innavl, skader og at de ikke lenger er vant til mennesker. Når det gjelder å ha et stort antall dyr inne i huset forteller Marie at djurskyddspolisen hadde en del slike saker for fire-fem år siden, men at det nå er svært sjelden. Hun avslutter med å stille seg spørrende til hvorvidt de har håndtert de synligste sakene eller om de har «gått under jorden». Det er mest nærliggende å tenke at det sistnevnte er mindre sannsynlig, da hoarding ofte er forbundet med uhygieniske forhold som resulterer i kraftige lukter, i tillegg til høyde lyder (Arluke et al., 2017:117). Astrid forteller om et tilfelle hvor en mann og en dame hadde et dyrehold med over 20 katter, hvor Mattilsynet kom annethvert år og avlivet flere av dem. Fordi antallet dyr gjorde det uhandterlig for eierne vedtok inspektørene at de fikk beholde to av kattene. Astrid forklarer at kattene manglet både kastrering og ormebehandling, slik at innavl og parasitter var utbredt. Etter at eierne fikk

velge to katter som de skulle beholde forsøkte inspektørene å samle resten av kattene på en stille måte med hov, og deretter avlive dem med hjertestikk.²⁰

Et annet eksempel er hundekamper, som faller inn under begrepet «blodsport» (Lawson, 2017). Slike kamper bruker hunder som underholdning ved at de slåss mot hverandre eller angriper andre. I tillegg til selve slåssingen innebærer konseptet ofte problematikk knyttet til oppdrett, salg og trening av hundene (ibid.). Marie forteller at hun er overbevist utover enhver tvil at det finnes slike tilfeller i Sverige, men at de ikke har noen etterforskninger om regelrette hundekamper. Likevel har de gjennomført kontroller på steder som avler opp spesifikke hunderaser, og hun beskriver oppdrettsformen som: «[...] store, muskuløse hunder under litt industrielle former.» I noen tilfeller kan kontroller av såkalte «farlige hunder» i realiteten være en mulighet for politiet å kontrollere mennesker de oppfatter som mistenkelige (Lie, 2015), men dette later ikke til å gjelde for djurskyddspolisen. Derimot opplever de manglende muligheter til å gjennomføre kontroller, blant annet grunnet svakt samarbeid og informasjonsutveksling internt i politiet. I Norge har derimot politiet og ØKOKRIM jobbet med det de mener er et miljø som trener opp hunder til å bli farlige jaktvåpen (Engen og Fjørtoft, 2016).

²⁰ Metode som først innebærer bedøvelse og deretter en overdose med pentobarbital i hjertet som går rett i blodet.

6 Fiskeoppdrett i Norge

I forrige kapittel redegjorde jeg for ulike former for mishandling og vanskjøtsel, og diskuterte dette opp mot spørsmålet om hvorfor vi reagerer sterkt eller ei. Disse sakene representerer likevel et begrenset utsnitt av virkeligheten ettersom skade forekommer i mange ulike former. I forkant av intervjuene mine i Norge gjorde noen av informantene mine meg oppmerksom på at de opplevde fiskeoppdrettsnæringen som frustrerende. Dette gjorde at jeg viet ekstra tid til temaet hos både politiet og Mattilsynet. Med utgangspunkt i intervjuene og egne fortolkninger i etterkant anser jeg det som nødvendig å gi fiskeoppdrett et eget kapittel, fremfor å inkludere det som et sakseksempel i forrige kapittel. Dette skyldes to hovedaspekter: dyrevelferd hos mengdedyr og konflikt med næringsaktører og politisk ledelse. Denne problematikken gjør at jeg fremhever fiskeoppdrett fremfor eksempelvis oppdrett av kylling, som på sin side har involvert mellom 60-70 millioner individer årlig siden 2010 (SSB, 2017a). Som kontrast til dette var det totalt over 1,3 millioner tonn med matfisk i oppdrettsanleggene i 2016, hvor 93% av dette var laks (SSB, 2017b). Det er verdt å gjenta at ytterligere anonymisering vil bli brukt i det følgende grunnet ekstra sensitivt materiale. Med andre ord vil pseudonymer bli erstattet av mer nøytrale og generelle gjengivelser.

6.1 Hovedtrekkene i utviklingen

Laksefiske var hovedsakelig en del av folks naturalhusholdning frem til midten av 1800-tallet. Etter hvert ble laksen gjenstand for økt beskatning og adgangen begrenset til velstående engelske fiskere (NOU 1999:9:46). Deretter ble laksen gradvis sendt til byene og etter hvert eksportert utenlands. I tillegg til laksens betydning for husholdning og økonomi kan artens viktighet også gjenspeiles andre steder. Dette kommer til uttrykk i alt fra stedsnavn og håndverkstradisjoner til helleristninger og eventyr (ibid.:59). Klekking av rogn og oppdrett av fisk har vært kjent i Europa siden 1700-tallet, men ble først populært på midten av 1800-tallet – inkludert i Norge (NOU 1977:39:43). I denne perioden søkte man å etablere oppdrett av fisk gjennom såkalte «saltvannsparker», hvor man regulerte små deler av sjøen for å utnytte fiskens raskt vekst. Dette inkluderte både ørret og laks. Driften var likevel ikke spesielt lønnsom, da fisken rømte grunnet mangelfull teknologi. I perioden frem til 1960 var det flere forsøk på oppdrett, hvor mange tok utgangspunkt i regnbueørret. Mange av prosjektene måtte

gi opp grunnet økonomiske årsaker, spesielt de anleggene som ikke holdt ut mot naturkreftene (ibid.:44).

Utviklingen akselererte først på starten av 1970-tallet da laks og regnbueørret ble satt i merder i sjøen (Kristiansen, 2013).²¹ Den landsomfattende organisasjonen Norsk Fiskeoppdretteres Forening (NFF) ble stiftet og hadde 174 medlemmer i 1974 (NOU 1977:39:45). På samme tidspunkt drev 21 av medlemmene med lakseproduksjon på over under 20 tonn, mens 8 medlemmer drev med en produksjon over dette. Seks år senere var den totale lakseproduksjonen på noen få tusen tonn, mens den i 1997 var på 330,000 tonn med en eksportverdi på 7,66 milliarder kroner (NOU, 1999:9:49). Denne perioden var ikke uproblematisk ettersom Norge ble ilagt straffetoll på eksport av fersk laks til USA grunnet dumpinganklager. Flere store oppdrettsselskaper gikk konkurs som en konsekvens av dette (St. meld.nr. 16 (2014-2015):23). I tiden etter ble næringen rasjonalisert gjennom nye industrielle løsninger, som blant annet reduserte antall ansatte. I tillegg fulgte strukturelle endringer slik at mange små og familieeide bedrifter ble erstattet med store selskaper (NOU 1999:9:49). Samtidig ble de teknologiske løsningene stadig videreutviklet, noe som medførte at merdene kunne bli både bredere og dypere. I tillegg fikk man mer kunnskap om oppdrett av settefisk,²² hvor man erstattet oppdrett i dammer med kar på land.

Disse faktorene utgjorde grunnlaget for dagens fiskeoppdrett, hvor den i en periode på 20 år har gått fra et årlig produksjonsnivå på 330,000 tonn fisk til over 1,3 millioner tonn.

Interessant nok bemerket man seg på 1970-tallet at oppdretterne selv ikke var nevneverdig interesserte i intensivering av sin virksomhet, men heller at eksterne faktorer gjorde dette til et krav. Slike faktorer var blant annet stigende priser på matvarer, frykt for nye nasjonale fiskerigrenser og behovet for aktivitet i næringssvake distrikter (NOU 1977:39:29). I dag er Norge verdens største produsent og eksportør av atlantisk laks med omkring 100 næringsrelaterte selskaper som eies av cirka 80 aktører, hvor de fem største selskapene eier over 50 % av tillatelsene. I produksjonsstørrelse er Norge etterfulgt av Chile, Storbritannia og Canada – hvor det derimot er to-tre aktører som står for det meste av produksjonen (St. meld. nr. 16 (2014-2015):24).

²¹ En merd er en oppbevaringsnot for fisk i oppdrett i sjøen. Består av flyteelementer og en not som fisken holdes inne i (Jonsson et. al., 2006).

²² Lakseunger ment for overføring til andre lokaliteter (NOU 1999:9).

Man kan argumentere for at fellesbetegnelsen i diskursene om laks er at den symboliserer «vill natur». Kristiansen (2013:121) skriver om: «den vesle smoltens²³ utvandring til det store, uendelige havet og den triumferende gjenkomsten til den sølvskimrende storlaksen som forserer fosser og stryk på vei til barndommens gulp for å gyte.» Dette har ført til en interesse for elve- og laksekultur hvor man blant annet har opprettet egne villakssentre for å oppfordre til nysgjerrighet om arten og miljøet den tilhører (NOU 1999:9:52). Eksportkonseptet «Norwegian Salmon» henspiller på dette (Kristiansen, 2013), til tross for at oppdrettsfiskens tilværelse kan sies å være det motsatte av rå og utemmet natur. Oppdrettsfisken blir gjenstand for idyllisering i likhet med andre produksjonsdyr, og har til felles med blant annet storfe at dette langt på vei er knyttet opp til nasjonalromantikk. Snødekte fjelltopper og det nådeløse havet er nøkkelord i denne sammenhengen. Å bygge en merkevare på dette er derfor ikke noe nytt, men det sender signaler om at man har «temmet elvas konge» (ibid.).

I følge Bokmålsordboka (u.å.) er det «å temme» synonymt med å gjøre noe lydig, at man begrenser «ville» lyster og atferd. Med utgangspunkt i antropocen, altså menneskets tidsalder, blir under- eller ødeleggelsen av ulike arter ansett som nødvendig for å beskytte oss selv eller våre husdyr (Tønnesen, 2013). Denne selvpåkrevde og spesiesistiske retten er forankret i en antagelse om at dyr mangler vår fornuft, noe som gjør det enklere å definere dem som ressurser fremfor individer (South, 2014). Et annet relevant element er de faktorene man ønsker å kvitte seg med gjennom en temmingsprosess, slik det ble nevnt tidligere. Hele arter og individer som viser atferdsmessige tegn som faller innenfor visse kategorier får dermed en status basert på dette, i tillegg til potensiell nytte. Temming er derfor en svært normativ prosess. Eksempler på dette er «skadedyr» (jfr. White, 2014), men også rovdyr som for eksempel ulv (Tønnesen, 2013; Sollund, 2016). Når det gjelder fisk, og laksen spesielt, er det nærliggende å tenke at dens styrke i strømmende elvestryk og generelle flyktighet bidrar til dens symbol som «rå natur» (jfr. Kristiansen, 2013). Temmingen av laksen gjennom oppdrett medfører dog ingen automatisk tildeling av moralsk status. Gamlund (2013:333) skriver at de deler av naturen som tilkjennes moralsk status samtidig gis en type moralsk beskyttelse, ved at vi mennesker er forpliktet til å ta hensyn til deres velferd. Fordelen med fiskeoppdrett er derfor at man kan temme laksen uten at dette medfører moralske krav til velferdshensyn, fordi den er så langt nede i det moralske statushierarkiet. Parallelt med dette gir man inntrykk av å kontrollere (og videreselge eller «formidle») en del av landets «rå natur».

²³ Lakseunger i ferskvann som har fått sølvblank drakt og som tåler å gå ut i saltvann (Jonsson, et al., 2006).

6.2 «Mørke motkrefter»: en diskusjon om kritikk og motstand

Historien om fiskeoppdrett i Norge er preget av sterk optimisme forankret i perspektivet om at fisk er en bærekraftig ressurs. Denne ressursen blir ansett som fordelaktig på flere måter: den er miljøvennlig og helsefremmende, den skaper arbeidsplasser og i motsetning til oljen går den ikke tom (St. meld. nr. 16 (2014-2015):7) – i tillegg er økningen i førstehåndsverdien for laks på over 30 % fra år til år (SSB, 2017b). Selv akvakulturloven (2005:§1) nevner begreper som «lønnsomhet, «konkurranseskraft», «bærekraftig utvikling» og «verdiskapning». Til tross for disse faktorene er ikke diskursen om fiskeoppdrett fri for konflikter. Gjennom en artikkel i Aftenposten uttalte fiskeriminister Per Sandberg (FrP) at: «Vi har noen mørke motkrefter som har eksistert over lengre tid. Som har bare én agenda, som er å fortelle: ‘Dette går rett vest’» (Kristiansen, 2016). I følge statsråden består disse kreftene av personer fra blant annet universiteter, akademia og uspesifiserte institusjoner, og er generelt kritiske til oppdrettsnæringen og forandringer i denne. Bakgrunnen for dette kan betegnes som en dikotomi om hvordan man forstår og snakker om oppdrettsfisk, med hovedfokus på laksen. På den ene siden rår optimismen gjengitt over, mens den andre siden er preget av perspektiver som i varierende grad er uenige. Aktører på den kritiske siden består av blant annet forskere, veterinærer og dyre- og miljøvernorganisasjoner.

Begrepet «mørke motkrefter» ble spesielt rettet mot forskere og dette ble belyst i en artikkelserie i Morgenbladet gjennom sommeren 2017. Mye av den kritiske forskningen om oppdrettsfisk har vært knyttet opp til miljøgifter som mennesker får i seg gjennom konsum. Ulike studier meldte at mengden miljøgifter i oppdrettsfisk kunne være skadelig gjennom økt forekomst av ADHD-lignende symptomer hos barn, økt forekomst av fedme og diabetes 2 – i tillegg til å stoppe effekten av omega 3 (Sætre og Østli, 2017a). Disse forskerne har siden gitt uttrykk for at de har blitt kneblet internt i institusjonene de tilhører, og at de har blitt stemplet som «kostrådsfornektere» av næringsaktører (Sætre og Østli, 2017b). Andre studier peker på problematikk knyttet til sykdom hos fisk – og konsekvensene av spredning. Som nevnt ligger Chile i produksjonstoppen sammen med Norge, men den chilenske laksen ble i 2007 rammet av sykdom. Et av de norske oppdrettselskapene hadde investert mye i landet og sendte en av sine fiskehelsebiologer for å undersøke sykdomsutbruddet. Biologen oppdaget at viruset som sørget for at milliardverdier gikk tapt opprinnelig kom fra Norge, ettersom noen norske selskaper leverer ulike genmaterialer (Sætre og Østli, 2017c). Biologen var i tillegg en

doktorgradsstipendiat og publiserte en artikkel sammen med en professor, hvor de redegjorde for funnet. Det som fulgte var en lang prosess hvor funnene ble trukket i tvil og kritisert for uredelighet. De ble blant annet anklaget for «manipulasjon av data» i en sakkyndighetsrapport (ibid.). Biologen fikk uhyggelige e-poster fra et oppdrettsselskap som nå ble utestengt fra det chilenske markedet, mens professoren ikke lenger fikk forskningsmidler. Universitetet som de jobbet ved nektet dem også advokathjelp. De to ble senere frikjent for forskningsjuks, men hadde under hele prosessen opplevd press, utfrysning og mistanke. Da biologen endelig disputerte i 2014 sendte lederen i oppdrettsselskapet sakkyndighetsrapporten som anklaget forskerne for juks til en av opponentene i disputasen (ibid.)

Det er ikke første gang at forskere i Norge har blitt trakassert av store aktører. I det følgende vil jeg trekke frem et eksempel som fremhever dynamikken som oppstår når individer utgjør en provokasjon eller trussel for interessene til store aktører. På 1970-tallet gjennomførte Edvard Vogt og Gunnar Nordhus en undersøkelse om ofre for vold i Bergen-området. Undersøkelsen viste at 7 % av den registrerte og legebehandlede volden stammet fra politifolk, noe som ble fokuset for all ekstern oppmerksomhet (Bratholm, 1999). Undersøkelsen ble i denne perioden sterkt kritisert av politiet med sine støttespillere (først og fremst lokalt, men også nasjonalt), og i 1981 besluttet justisministeren at det skulle opprettes et utvalg for å granske undersøkelsen. Utvalget anså metodene og resultatet til forskerne som tilfredsstillende, noe som ytterligere opprørte politiet – som blant annet fikk støtte av toppolitikere (ibid.:23). Fordi undersøkelsen tilrettela for en diskusjon om voldskultur i Bergenspolitiet fulgte en periode med fordømmelser, inkludert en injuriersak som Nordhus tapte. På grunn av kontroversene iverksatte Vogt og Nordhus en ny undersøkelse med nye informanter, som fant de samme tendensene til politivold. Samtidig opplevde forskerne grov trakassering og forfølgning fra politiet, blant annet gjennom planting av narkotika i bilen til en av forskerne (ibid.:33). Etter den andre undersøkelsen besluttet Riksadvokaten at forholdene skulle etterforskes av Oslo-politiet, som tilsynelatende brukte uetiske metoder i flere tilfeller for å påvirke resultatet i Bergen-politiets favør. Resultatet ble gjennom mediene i Bergen fremlagt som en «frifinnelse» av politiet og en «henrettelse» av forskerne (ibid.:39). Senere ble det også opprettet straffeforfølgelse av både forskerne og informantene, med mistanke om falske forklaringer. De ble senere frikjent og fikk gjenoppreisning, men det legger ikke skjul på årene med forfølgelse, trakassering og ryktespredning.

Til tross for store strukturelle forskjeller i de ovennevnte sakene, er det påfallende likhetstrekk i prosesser hvor individer møter sterk motstand fra store aktører (Goyes, 2018). Dette skyldes trolig den skjeve maktbalansen som oppstår når individer eller små grupper på ulike måter rører ved interessene til aktører med et betydelig omfang (White, 2011). Det er likevel gradsforskjeller når individer direkte eller indirekte kritiserer større aktører, eksempelvis gjennom protestbevegelser eller forskning. Protestbevegelser er som regel forankret i en form for mobilisering mot et spesifikt mål, som eksempelvis forandring i lovverk eller nedleggelse av institusjoner som anses som skadelige (Ellefsen, 2018). Forskere har ikke nødvendigvis et like normativt utgangspunkt, samtidig som den eneste potensielle mobiliseringen er avhengig av fagfeller og arbeidssted. Dersom dette svikter vil de raskt stå alene i motbør, noe både fiskesykdomssaken og politivoldsaken over eksemplifiserer. Uten å forutse konsekvensene av sine funn ble de utsatt for undertrykking av både statlige og ikke-statlige aktører som gjennom ulike virkemidler nedtonet, trivialiserte og latterliggjorde både funnene og personene involvert (Ellefsen, 2016). Vitenskapelig undertrykking kan også være mer proaktiv hvor forskningsmidler først og fremst delegeres til næringsvennlige perspektiver (Kirkpatrick et al., 2017).

6.2.1 Fiskevelferd: effektivitet og onde sirkler

Tidligere nevnte Ragnar at et høyt antall dyr øker risikoen for at noe skal gå galt. På mange måter er dette illustrerende for problematikken i oppdrettsnæringen, som på sin side har sett en utviklingshastighet som få andre aktører har. Til tross for at man fra politisk hold forventer en stabil vekst i næringen (jfr. akvakulturloven, 2005), har det blitt stilt relativt få spørsmål vedrørende dyrevelferden. Når velferd først blir nevnt er det ofte som en forutsetning for effektiv produksjon og et godt omdømme (St. meld. nr. 16 (2014-2015):34). Dette til tross for at de fleste forskere mener at fisk har evne til bevisst å registrere sanseinntrykk og dermed kan oppleve følelser som frykt, smerte og ubehag (Kristiansen, 2013; Gismervik et al., 2018). Forskning tilsier også at fisk kjenner hverandre igjen individuelt, at de tilpasser atferd og at de har lett for å lære (Bshary, 2011). Med bakgrunn i dette kan det pekes på to indikatorer for velferd: miljøbaserte og dyrebaserte. Miljøbaserte indikatorer er knyttet til det spesifikke dyreholdet hvor man må ta hensyn til blant annet vanntemperatur, oksygenmetning og

fisketetthet. De dyrebaserte indikatorene handler om fiskens atferd og utseende, noe som inkluderer eksempelvis skader og sykdom/patogener²⁴ (Gismervik et al., 2018).

Etter å ha blitt fôret opp på land lever fisken i sjøsatte merder i 12-16 måneder før de slaktes. Det kan være opptil 200,000 fisk i en enkelt merd og mellom en og to millioner på én lokalitet (Oppedal et al., 2011). Informant A forteller at en slik merd tilsvarer samme biomasse som ca. 1500 kyr. Mer ironisk påpeker informanten at en slik lokalitet utgjør omtrent samme biomasse som hele sauenæringen på Jæren i Rogaland. For å gi et omriss av det nasjonale omfanget var det i 2017 innrapportert 828 lokaliteter med til sammen 3602 merder (Fiskeridirektoratet, u.å.). Selv om tetthet i andre former for dyrehold er et velferdsbrudd, er ikke dette nødvendigvis tilfellet for oppdrettsfisk. Oppedal et al. (2011) fant eksempelvis at laksen samlet seg i tette stimer til tross for at arealet i merdene tilrettela for større spredning. En stor miljøbasert risiko er derfor perioder hvor strømmen i vannet er stille, noe som kan føre til oksygenmangel. Det betyr likevel ikke at bruk av fisk i oppdrett er kompatibel med artsrettferdighet (White, 2011), hvor fisken har en iboende rett til å unngå institusjonalisert utnyttelse.

Selv om tetthet i *seg selv* ikke nødvendigvis er en direkte utfordring for fisken, kan det likevel medføre dyrebasert problematikk. Lakselus (*Lepeophtheirus salmonis*) blir ansett som et av de mest alvorlige oppdrettsproblemene i dag, hvor tetthet er en viktig faktor for smittepress (St. meld.nr. 16 (2014-2015):55). Lakselus er et naturlig forekommende parasittisk krepsdyr på laksefisk i marint miljø på den nordlige halvkule – hvilket tilsier at laks kun kan bli infisert mens de oppholder seg i sjøen (Jonsson et al., 2006). Lusa lever av hud, muskel, slim og blod fra fisken som kan resultere i sår og anemi, og deretter sekundærinfeksjoner. En høy lusebelastning kan være dødelig for laksen, men også mindre infeksjoner kan redusere svømmehastighet og evnen til overlevelse i sjøen (Grefsrud et al., 2018). Dødelighet hos oppdrettsfisk er et sammensatt bilde, og informant B beskriver det som en ond sirkel. I mange tilfeller anvendes begrepet «svinn» fremfor «dødelighet», noe som er et kjennetegn på en næringsdiskurs (Guldseth, 2010: 46). Dette utgjør en del av prosessen hvor levende individer omgjøres til objekter gjennom spesiesistiske prosesser (jfr. Beirne, 1999; Sollund, 2012). Ved

²⁴ Sykdomsfremkallende organisme som bakterie, virus, sopp og parasitt (Jonsson et al., 2006).

et «uakseptabelt» nivå av lakselus i en lokalitet eller merd vil det iverksettes behandling som kan deles inn i tre kategorier: kjemisk, termisk og mekanisk.²⁵

En kjemisk behandling tar utgangspunkt i legemidler som gis i fôret eller vannet. Dette så man utstrakt bruk av i perioden 2014-2015 (Folkehelseinstituttet, 2018). Kjemisk behandling har i senere tid blitt redusert ettersom lakselusa har vist resistens mot legemidlene, slik at medikamentfrie behandlinger har blitt vanligere. Den termiske behandlingen innebærer at fisken overføres til et vannbad med en temperatur på mellom 29-34 grader i cirka 30 sekunder. Forskning tilsier at slike temperaturer er smertefulle for fisk generelt, men man er fortsatt usikre når det gjelder laksen – til tross for at man har observert panikkreaksjoner, samt blødninger i hjerne, øyne og gane (Gismervik et al., 2018:21). Det minner derfor om en descartiansk tenkning som impliserer at dyr, fisk spesielt, er mindreverdige maskiner. I en spørreundersøkelse om fiskehelsepersonells holdninger til velferd hos fisk svarte 22% av informantene at det var greit å bruke termisk behandling selv om laksen følte smerte, mens 43 % var litt eller svært enige i at metoden i så fall ikke burde benyttes (ibid.:30). Mekanisk behandling innebærer at man spylor og børster laksen slik at lusa fjernes fysisk. Denne behandlingen er heller ikke problemfri, da man har observert både skjelltap og blødninger (ibid.:22).

Den onde sirkelen består så langt av lakselusa og de ulike behandlingsmetodene for å fjerne den. Informant D beskriver at det som fullfører sirkelen er den omfattende håndteringen, det vil si alt fisken blir utsatt for: «Den blir trent sammen, pumpet opp i en båt, spylt eller kjørt gjennom varmtvann eller børstet fri for lus, puttet tilbake i merd. Så det er jo en ekstremt tøff håndtering.» Gismervik et al. (ibid.) bekrefter at trening i seg selv innebærer en velferdsrisiko, samtidig som den generelle håndteringen tilrettelegger for situasjoner som innebærer stress og risiko for mekaniske skader på gjeller, finner, øyne og hud. Informant D avslutter med å påpeke at slik håndtering skjer nesten kontinuerlig om sommeren når lusebestanden er høyest.

Et annet tiltak som har økt kraftig i omfang er bruken av såkalte rensfisk i merdene. Dette er enten villfanget leppefisk eller oppdrettet rognkjeks som spiser lusa av laks og regnbueørret. I 2016 ble det satt ut 37 millioner rensfisk, som var 11 millioner flere enn året før (Lillehaug et al., 2018). Fordi merdene er et fremmedmiljø for rensfisken vil dette forårsake stress, til

²⁵ Det er ingen nulltoleranse for antall lakselus, men heller en øvre grense som justeres basert på sted og tid (Forskrift om lakselusbekjempelse, §8).

tross for varierende «velferdstiltak» (Grefsrud et al., 2018). Dødeligheten for rensefisk er så høy at den på mange måter kan betegnes som total. Ved ferskvannsbehandling vil all rensefisk som ikke er sortert ut dø, og det er store problemer med bakterier og parasitter (Gulla og Bornø, 2018). Dersom generell oppdrettsfisk anses som usynlige ofre i industrielt husdyrhold, kan rensefisken betegnes som de bortgjemte blant de usynlige. Dette er fordi de blir utnyttet som en forbruksvare i et økonomisk perspektiv basert på mål og midler. Informant B beskriver det slik at rensefisken er satt til å gjøre en jobb med 100 % dødelighet, noe som fremhever dens mangel på egenverdi. Så fort den har fjernet lakselus til sin ytterste kapasitet, har den ikke lenger en nytte i merdene. Dette gjenspeiles i at det foregår en stadig og jevn påfylling av ny rensefisk (Gismervik et al., 2018).

6.2.2 «Juss-tull»: De største kundene en advokat kan ha

Så langt har det blitt redegjort for omfanget til norsk fiskeoppdrett, som har vokst i en betydelig hastighet de siste tiårene. I lys av dette har fiskens velferdsutfordringer blitt forsiktig skissert gjennom beskrivelsen av en ond sirkel. Problematikken knyttet til fiskeoppdrett er komplisert og dette er en av faktorene som skiller oppdrettsnæringen fra andre husdyrnæringer. Flere informanter gir også uttrykk for at saker relatert til dette er langt mer utfordrende å jobbe med. Basert på de norske intervjuene vil jeg begrunne dette med tre årsaker.

Den første årsaken handler om bevis og dokumentasjon tilgjengelig for kontrollørene. Dette gjelder spesielt når en sak går til politietterforskning. I følge informant E vil bevismaterialet i mange tilfeller være borte fordi det er slaktet. I samtlige politietterforskninger vil tidsaspektet alltid være en utfordring, men fiskeoppdrett havner i en særegen stilling nettopp på grunn av at fisken som offer ikke lenger kan dokumenteres. På den måten blir bevisbildet langt mer utydelig, noe som videre kompliserer etterforskningen (Holland, 1984). I tillegg skal en fiskevelferdssak være spesielt alvorlig før den havner hos politiet. I den forbindelse peker informant E på at fisken anses som mengdedyr i langt større grad enn andre produksjonsdyr: «Det er såpass store mengder fisk, slik at det å si at én fisk i merden er syk er ikke tilstrekkelig til å si at det er generelt dårlig velferd. Det kan jo ikke sammenlignes med et fjøs, hvor én syk ku kanskje peker på noe større.» Dette gjenspeiles i at begrepet «dyretragedie» ikke inkluderer hverken oppdretts- eller rensefisk, noe som sannsynligvis skyldes at fisk som husdyr plasseres langt nede i det moralske statushierarkiet.

Den andre årsaken handler om at det er svært krevende å etterforske store bedrifter. Informant C forteller at saker relatert til akvakultur innebærer en helt annen type etterforskning enn eksempelvis vanskjøtsel av andre produksjonsdyr. Dette har likhetstrekk med saker som omhandler økonomisk kriminalitet hvor forsett og kunnskap er de to viktigste faktorene i en etterforskning av større selskaper, men også de vanskeligste å bevise (ibid.:32). Informant C utdyper at selv om det kan være utfordrende å bevise forsett i ulike mishandlingssaker, så kan man likevel knytte spesifikke personer opp mot handlingen. I oppdrettssaker er det derimot annerledes fordi: «[...] det er ikke én person som setter lus på fisken. Det er snakk om en organisasjon, en bedrift, hvor den ene feilen kan bli forsterket av den andre.» Det medfører et komplekst skyldspørsmål og i forbindelse med lakselus må man se på faktorer både før og etter spesifikke tiltak fra selskapet. Det gjelder eksempelvis om naboselskapet også hadde luseproblematikk – og hvis ikke, hva gjorde de annerledes? I følge informant C er det ikke tilstrekkelig å gå inn i slike saker med en generell kompetanse, nettopp fordi en rekonstruksjon av hendelsesforløpet er såpass krevende (Gottschalk, 2014). I motsetning til andre mishandlingssaker er det mange involverte aktører og det kan være flytende grenser mellom hvem som bestemmer hva. Det kan også beskrives som en hierarkisk ansvarsfordeling, og informant B sier at det kan være lang avstand mellom de som styrer på et overordnet nivå ut i fra «pengesekken» - og de som arbeider på merdkanten. Dette gjenspeiles i undersøkelsen av holdningene hos fiskehelsepersonell, hvor 70 % av informantene er litt eller svært enige i at økonomiske hensyn trumfer fiskevelferden i for høy grad (Gismervik et al., 2018:30).

Et annet element er de betydelige ressursene selskapene har til rådighet for å beskytte seg selv, først og fremst i form av juridisk bistand. Her er det også likhetstrekk med saker som gjelder økonomisk kriminalitet (Gottschalk, 2014), blant annet fordi advokatene i mange tilfeller kun jobber med dette: «Dette er jo noen av de største kundene en advokat kan ha i hele verden, og det er klart at da møter du et helt annet forsvar enn du ville ha gjort hvis du møter en stakkarslig bonde som har tatt livet av sine dyr.» Informant B sin uttalelse peker igjen på hva som skiller oppdrettsnæringen fra andre husdyrsaker, nemlig dens nærmest eksponentielle vekst og enorme verdier – som igjen medfører en betydelig prestisje. Dette er i motsetning til en bonde som har vanskjøttet sine dyr grunnet eksempelvis psykiske problemer, derav betegnelsen «stakkarslig». I følge Gottschalk (ibid.) vil advokatene blant annet bruke en strategi basert på symbolsk forsvar, hvor målet er å lede oppmerksomheten vekk fra kjernen i den juridiske problematikken. I likhet med hvordan forskerne i

Morgenbladets artikkelserie og politivoldsaken i Bergen ble utsatt for personkarakteristikk, gir informant A uttrykk for at advokatene prøver å «ta dem [kontrollørene]» på saksbehandlingsfeil og juridiske formuleringer. Enkelt personer blir også mål for kritikk og personlig bebreidelse. En annen informant gir uttrykk for frustrasjon fordi problemstillingen, det vil si fiskens daglige velferd, blir tilsidesatt til fordel for det vedkommende kaller «juss-tull». Der hvor produksjonsmessige effektivitetsprinsipper i andre husdyrnæringer kan kritiseres for å ta for stor plass (jfr. Larsen, 2013b), er det i oppdrettsnæringen et langt mer graverende problem. Velferd for andre produksjonsdyr er et generelt tema, og inkluderer i mange tilfeller dialog med næringsaktørene selv (se Sandmo et al., 2018). Aktører i oppdrettsnæringen sørger derimot for at fiskevelferd blir et ikke-tema, nettopp fordi sakene stoppes før de kan aktualiseres. Dette blir dermed en del av velferdsvaskingen av fisk i oppdrett (jfr. Ellefsen, 2013b).

6.3 «Vær forsiktig, dette er viktig for Norge»

Det er intet nytt at store næringsaktører bruker betydelige ressurser på advokater som kan forsvare interessene deres. Det er heller intet nytt at en næring kan vokse raskt, selv om oppdrettsnæringen har hatt en spesielt hurtig utvikling. Unikt for denne næringen er derimot at den anses som grunnleggende viktig for Norge, hvor man håper at oppdrettsfisk skal fungere som «den nye oljen» (Sætre og Østli, 2017a). Til tross for at alle produksjonsformer er del av politiske diskurser, kan man argumentere for at oppdrettsnæringen er langt mer politisk enn mange andre næringsformer. Det innebærer forventninger om at næringen skal vokse ytterligere, med minst mulig restriksjoner og tiltak som eksempelvis nødslakting (ibid.). En informant forteller at produksjonen til et oppdrettsselskap vil påvirkes kraftig dersom de får vedtak om redusert mengde fisk i sjøen i neste produksjonsperiode. Det er i slike saker at advokatressursene settes inn. Og ytterligere: at noen aktører forsøker å trekke inn fiskeridepartementet. Dette utgjør den tredje årsaken til hvorfor fiskeoppdrett er utfordrende for kontrollørene.

Av rettssikkerhetsmessige hensyn er det essensielt at både det forvaltningsrettslige og strafferettslige sporet går uhindret fremover. Dette er igjen en grunnleggende forutsetning for at befolkningen har tillit til staten, og spesielt til politiet som en unik tjenesteytende kontrollorganisasjon (Myhrer, 2014). Likevel kan man argumentere for at tilsynsforvaltningen er en form for polisiær virksomhet, slik at jeg i det følgende vil inkludere Mattilsynet og

länsstyrelsene i en polititeoretisk diskusjon. Først er det dog viktig å redegjøre for hva som gjør politiet spesielt unikt. Den formelle strukturen i både politiet og Mattilsynet som organisasjoner er forankret i hvordan ledelsen eller eierne (Storting, regjering, politiledelse) ønsker at de skal fungere (Granér og Kronkvist, 2014). Strukturen i politiet er derimot mer preget av pliktordre sammenlignet med forvaltningsaktører som Mattilsynet eller länsstyrelsene. Dette er nedlagt i politiets instruks og tydeliggjør vektleggingen av vertikal ordregiving (Valland, 2015). Politiets hierarkiske dynamikk inkluderer også oppfatning om lojalitet, som handler om at man skal «gå i samme retning» og følge beslutninger ovenfra (Ekman, 1999; Valland, 2015). Misnøye over ordre kan ha ulike årsaker, men vil ofte ha som fellestrekk at det delegeres såkalte «drittjobber» som har lav status internt i politiet (Granér, 2004; Finstad, 2013). Som kontrast til misnøye over oppgaver man *må* gjøre (altså «drittjobber»), er misnøye over oppgaver man *ikke* skal gjøre langt mindre synlig. Morgenbladets artikkelserie redegjør for hvordan oppdrettsnæringen har vært et sentralt tema for politikere i mange år, uavhengig av politisk ståsted (Sætre og Østli, 2017a). Det fortelles gjennom intervjuene om indirekte signaler fra politisk hold som tilsier at akvakultur er av så stor nasjonal interesse, at straffe- eller forvaltningsrettslige inngrep bør være *svært* gjennomtenkte. Tittelen over utgjør på mange måter kjernen i det som kan kalles for en uformell beordring, hvor det sendes ulike signaler ovenfra om hva man som kontrollør skal eller ikke skal foreta seg (Valland, 2015). Implisitt i en slik uformell beordring er at problematikk i oppdrettsnæringen gis langt større feilmargin enn andre husdyrnæringer, med bakgrunn i forventningene om årlig vekst. En annen informant bekrefter næringsaktørers korte vei til sentrale politikere (se Sætre og Østli, 2017e), mens en tredje peker på generelt blandete signaler fra eierne: «Jeg lurer av og til på om dette [saker vedrørende fiskeoppdrett] er noe vi skal arbeide med i det hele tatt.» Utfordringen blir dermed at kontrollørene i ulik grad kan føle seg passivt eller aktivt motarbeidet fra «toppen», som kan bestå av blant annet politikere, ledelse og fremtredende næringsaktører.

Ved å definere lojalitet som evne og vilje til å strekke seg etter de politisk bestemte arbeidsområdene og behandle dem i henhold til gjeldende bestemmelser (Valland, 2015:166), vil kontrollører i de ulike rettslige sporene bli plassert i en særegen posisjon. I tillegg til den formelle strukturen i politiet og Mattilsynet som organisasjoner, er det også en uformell struktur som tar utgangspunkt i dynamikker som dannes spontant blant ansatte (Granér og Kronkvist, 2014:58). Strukturene forholder seg til hverandre på varierende nivåer, men distansen er lengst i det Granér og Kronkvist (ibid.:60) kaller «det selvstendige feltet» innad i

den uformelle strukturen. I dette feltet finnes blant annet konkurrerende oppfatninger om organisasjonens formål eller om innholdet i eget arbeid. I dette tilfellet kan det eksempelvis gjelde en oppfatning om at noe er urettferdig og at det potensielt bryter med egen integritet. På spørsmål om reaksjon i etterkant av uformelle beordringer forteller en av informantene at: «[...] du får i hvert fall ikke lyst til å gi deg.» Responsen belyser en mandatforståelse og profesjonalitet som faller mellom to idealtypiske forståelser av kontrollarbeid (Valland, 2015:170), som først og fremst handler om politiet - nemlig det legalistiske og det autonome perspektivet.

Der hvor det legalistiske perspektivet kjennetegnes av lojalitet overfor det offentlige godkjente samfunnsmandatet, handler det autonome perspektivet om at polityrket fungerer som en selvstendig samfunnskraft (Granér, 2004). Å bruke uformelle beordringer som grunnlag for ekstra motivasjon til å fortsette med et spesifikt arbeid har likheter med begge perspektiver. På den ene siden anses lojaliteten overfor samfunnsmandatet som en overordnet faktor ettersom beordringen ikke er et offentlig direktiv, og kan derfor oppfattes som både feilaktig og provoserende. På den andre siden kan samme motivasjon sammenlignes med «motet» som er forankret i det autonome politiarbeidet, hvor man jakter på en potensielt dramatisk sannhet (ibid.:116). Slike idealtyper er rendyrkede modeller av virkeligheten, men det synes å være mangelfull litteratur om vertikal styring som befinner seg i gråsonen mellom hva som er normbasert og akseptabelt - og hva som defineres som korrump. Unntaksvis gjelder forskning som tar for seg misvisende rapportering av kriminalstatistikk, og press fra ledelsen som fører til at noen sakstyper prioriteres fremfor andre (Eterno og Silverman, 2010). Tilfellet vedrørende informantene mine belyser dermed et felt som behøver mer oppmerksomhet i fremtiden.

Videre er ikke oppdrettsnæringen urørlig, men det er tilsynelatende en lang vei fra forvaltnings- og strafferettslige tiltak til konkrete og velferdsforbedrende handlinger. Der hvor kontrollører kan føle seg aktivt motarbeidet gjennom uformelle beordringer, er det også en utfordring med passiv motarbeidelse gjennom vage signaler og mangelfulle virkemidler. Selv om mange politikere unngår diskusjoner om fiskeoppdrett (Guldseth, 2010), later det ikke til å være mangel på interesse bak lukkede dører. Fra politisk interesse kan man trekke paralleller til en større diskusjon om skader (jfr. Agnew, 1998; Beirne, 1999) og «state-corporate crimes». Et skadeperspektiv tilrettelegger for et bredere innsyn i lidelser, ødeleggelser – og ikke minst, ansvarlighet (Hillyard og Tombs, 2004).

6.3.1 Treadmill of Crime

Konsekvensene av fiskeoppdrett er mange: det påvirker fisken og dens økosystem, samt forskeres frihet og kontrollørens etterforsknings- og tilsynsmuligheter. Man kan derfor stille spørsmål ved rammene for næringen: hva er det som tilrettelegger for dette? Stretesky et al. (2014) bruker begreper Treadmill of Crime (heretter ToC) for å forklare hvordan kapitalistiske strukturer konstant søker økt produksjon, noe som videre forårsaker ødeleggelser i økosystemer. Her spiller staten en avgjørende og tilretteleggende rolle i produksjonsprosessene ved å justere «hastigheten» på disse (ibid.:35), noe som er svært relevant for fiskeoppdrett. Næringen skal vokse kraftig de neste tiårene, mens kontrollørene får begrensede muligheter til å påvirke dette. Til tross for at en slik vekst nødvendig er bærekraftig fra hverken et fiskevelferds- eller økonomisk perspektiv, prioriteres de lovende utsiktene fremfor nåværende og fremtidig problematikk. En informant sa det slik: «Selv om 2015 var et rekordår med lus, tidlig utslakting og høy dødelighet, var det likevel et rekordår med avkastning.» Med andre ord har ToC ført til en situasjon hvor både arts- og økologisk rettferdighet ignoreres til fordel for økonomisk gevinst.

Det er intet nytt at økosystemer påvirkes av mennesker, men ved å anvende ToC som teoretisk modell tydeliggjøres de økonomiske drivkreftene som tilrettelegger for både skade og ødeleggelse. Det fremstår derfor som et paradoks når naturmangfoldloven konstaterer at arter skal ivaretas og forekomme i levedyktige bestander (jfr. 2009:§5), mens staten muliggjør en utviklingshastighet for oppdrettsnæringen som gradvis får likhetstrekk med en «utryddelsesspiral» (extinction vortex) (McGinnity et al., 2003). Denne form for opptrapping kan blant annet gjenkjennes i Skottland ved intens rypejakt. Jakten ble ansett som svært prestisjefyllt og trakk til seg store mengder turister som tilførte den skotske økonomien cirka 30 millioner pund (Squires, 2017:296). For at jaktturismen ikke skulle avta ble rypenes naturlige fiender utsatt for både forgiftning og andre ulovlige metoder. Dette skapte både store lidelser for fuglene som ofre for handlingene, men også økosystemene som gradvis manglet viktige ledd i næringskjeden (ibid.). Det kan sies å være de samme økonomiske drivkreftene som ligger til grunn i både Norge og Skottland, hvor dyrene blir et middel for å nå et mål: økonomisk profitt (Beirne, 1999).

Tittelen «vær forsiktig, dette er viktig for Norge» belyser en trekantet problemstilling som ikke er begrenset til norsk fiskeoppdrett. Store selskaper forårsaker enorme konsekvenser som resultat av jakten på økonomisk gevinst, en prosess som staten tilrettelegger for. Statens

forhold til produksjonsprosesser og konsekvenser kan være blandet ettersom det er store verdier på spill, noe som vanskeliggjør begrensning. Slike verdier er blant annet sysselsetting og kommersialisering av vitenskapelige funn (Tombs og Hillyard, 2004:49). Det eneste alternativet blir dermed å øke produksjonsprosessene, noe som igjen øker fysiske utvidelser og utnyttelse av råmaterialer (Lynch et al., 2015:123). Taperne er dermed økosystemer og individer – både mennesker og dyr. De mangfoldige konsekvensene er tydeliggjort gjennom internasjonal litteratur og innebærer eksempelvis lav vannkvalitet, giftig luft og avfall, klimaforandringer, utdøende arter mfl. (Tombs og Hillyard, 2004; White, 2011, 2014; Lynch og Stretesky, 2014; Stretesky et al., 2014). Smutthull, vage regler og risiko er alle faktorer som bidrar til produksjonsprosessene hvor uetiske handlinger ofte anses som nødvendige, slik at vekst i seg selv blir kriminogent (Ruggiero, 2015). Dette kan eksemplifiseres gjennom Stortingsmeldingen om fiskeoppdrett (nr. 16 (2014-2015):60), hvor det står: «Det er eksempelvis liten grunn til å anta at fisket etter industrifisk i Stillehavet eller høsting av soya i Brasil vil reduseres selv om produksjonskapasiteten i ett eller flere produksjonsområder i Norge reduseres.» Det anvendes dermed nøytraliseringsteknikker hvor både potensielle og faktiske skader trivialiseres, ved at det er «til det beste for alle» eller at man ikke kan bevise skadene (Sykes og Matza, 1957; Brisman og South, 2015). Samme tenkemåte finnes eksempelvis i diskusjonen om det er konstruktivt med økonomisk bistand til fattigere land, hvor det argumenteres med at pengene blir borte gjennom korrupte systemer (Pemberton, 2004).

6.4 Frankenstein-effekt og negative konsekvenser

Naturmangfoldloven tilsier at arter og deres genetiske mangfold skal ivaretas på lang sikt, og at artene skal forekomme i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder (2009:§5). Målet er at tydelig biologisk mangfold vil være mer motstandsdyktig mot ulike farer, både naturlige og menneskeskapte (White, 2011:52). På denne måten vektlegges et gruppeorientert fokus på bestand fremfor individer, som gjennom begrepet økologisk rettferdighet kan kritiseres for å være spesiesistisk (ibid.). I mange tilfeller vil «reguleringen»²⁶ av arter forankres i graden av nytte de anses å ha, selv om man kan argumentere for at mennesker er delaktige i komplekse økosystemer på lik linje med andre

²⁶ Begrepet brukes her med omhu fordi det er et spesiesistisk begrep som utelukker iboende verdi (jfr. Beirne, 1999; Maher og Wyatt, 2017).

arter (White, 2014:15). Til tross for ulike perspektiver om hvorfor økosystemer skal beskyttes, kan det sies å være en relativt generell konsensus om at de skal ivaretas.²⁷ Det er derfor svært relevant å diskutere konsekvensene av de økologiske interaksjonene mellom oppdrettsfisk og fisk som har sine naturlige utbredelsesområder i sjø og elver – heretter vill fisk. Siden 2001 har flere millioner oppdrettslaks rømt fra flere anlegg langs kysten, og disse har enten «blitt borte» eller vandret opp i lakseelver (Grefsrud et al., 2018:84). Man kan spørre hvorvidt dette påvirker villaksen, og om ikke oppdrettslaksen har det bedre i elvene enn merdene.

Oppdrettsfisk er svært forskjellig fra vill fisk basert på flere faktorer. For det første i antall: det anslås å være cirka 500 ganger så mye oppdrettsfisk²⁸ som vill fisk og i 2005 var estimatet for antall villaks på innvandring til norske elver cirka 700.000, selv om dette tallet varierer kraftig (Hansen et al., 2006; Grefsrud et al., 2018:22).²⁹ For det andre er det tydelige fysiologiske og anatomiske forskjeller. Oppdrettslaks har eksempelvis andre nivåer av blodverdier og annerledes fasong på hjertet, noe som igjen kan resultere i hjertesvikt i stressende situasjoner (Jonsson et al., 2006:32). I tillegg har kjønnsmodne hanner ofte annerledes hodeform, samt ødelagte finner som resultat av potensielt høyere aggressivitetsnivå på grunn av menneskelige forstyrrelser og sosial kontakt. For det tredje er det symbolske forskjeller, hvor villaks symboliserer «rå natur» mens oppdrettsfisk på mange måter er temmingen av denne. Oppdrettsfiskens antall og fysiske forskjeller gjør at møtet med villaksen kan bli problematisk og dette er i tråd med det White (2017:256) kaller Frankenstein-effekten: genetisk modifiserte organismer som utgjør en trussel mot de rundt dem.

I den norske lakserelaterte konteksten tydeliggjøres Frankenstein-effekten gjennom to hovedproblemer. For det første har oppdrettslaksen genetiske variasjoner sammenlignet med villaksen, noe som vil kunne videreføres gjennom gyting. Man har eksempelvis ment at den genetiske påvirkningen reduserer den enkelte laksestammes evne til å tilpasse seg til lokale forhold (St. meld. nr. 16 (2014-2015):55). Dette er en mild antakelse da forskning tilsier at konsekvensene kan være langt mer problematisk, både for laksen som individ og som art. Til

²⁷ «Relativt generell» fordi både spesifikke arter og økosystemer generelt vil måtte vike for menneskelige interesser når dette anses som «nødvendig» (Sollund, 2016).

²⁸ Hvor over 90 % består av laks (jfr. SSB, 2017b).

²⁹ I perioden 1990 til 2005 har beregnet antall villaks ligget på alt fra under 500,000 til nesten det dobbelte. Påvirkende faktorer er alt fra storskalaendringer i miljøforholdene i havet, til innslag av rømt oppdrettslaks (Hansen et al., 2006; Jonsson et al., 2006)

tross for at gytesuksessen til oppdrettslaks beregnes å være langt svakere (Jonsson et al., 2006:43), vil såkalte hybridavkom³⁰ ha dårligere overlevelse enn villaks. Gjennom stadig rømming og kryssgyting vil totalpopulasjonen med tiden få lavere fitness,³¹ et fenomen som er kumulativt (McGinnity et al., 2003). Det betyr at selve oppdrettslaksen og hybridavkommet i mindre stand evner å gjennomføre livsløpet som villaks, fordi de ikke har forutsetninger for dette på grunn av menneskelige handlinger. Dersom sterkere tiltak mot rømning ikke iverksettes, vil den kumulative effekten bidra til det tidligere nevnte begrepet om utryddelsesspiral (ibid.). Det genetiske mangfoldet vil reduseres slik at ugunstige genvarianter har større sannsynlighet for å bli videreført gjennom arv – det blir altså en homogenisering av villaksen som art (ibid.). I noen tilfeller anses homogenisering av arter som positivt fordi man tilrettelegger for færre, men «bedre» bestander, noe som øker nytteverdien for mennesker (White, 2011:26). I laksens tilfelle kan det potensielt bli færre, men større laks – noe som kan fremstå som positivt for fiskere (McGinnity et al., 2003).³² Uansett vil Frankenstein-effekten på sikt bidra til kraftig redusert levedyktighet blant laks i elver og sjøer, gitt at rømningstendensene er mer enn enkelthendelser med lange mellomrom.

For det andre kan Frankenstein-effekten diskuteres ut i fra fysiologiske forhold, altså oppdrettsfiskens tilstedeværelse i elver og sjøer. Som nevnt er oppdrettsfisk dominerende i antall individer sammenlignet med vill fisk. Ved jevn tilførsel eller plutselige rømninger kan et høyt antall oppdrettsfisk bidra til fortrenning i elvene – og dermed høyere tetthetsavhengig dødelighet (Jonsson et al., 2006:40). Til tross for at det tidligere ble diskutert hvordan tetthet i seg selv ikke nødvendigvis utgjør en risiko for oppdrettsfisk, vil naturlige utbredelsesområder innebære andre forhold. Eksempler på dette er konkurranse, sykdomsoverføring og spredning av lakselus (ibid.). White (2017) bruker hovedsakelig begrepet om Frankenstein-effekten for å peke på konsekvensene av genetikk og dominerende «super-arter», meg jeg vil argumentere for at spredning av sykdom og lakselus er like relevant. Ved overføring av disse risikerer man at oppdrettsfisken er mer motstandsdyktig, noe som vil gi dem en fordel over vill fisk.

Oppdrettslaksen er eksempelvis underlegen i mange tilfeller fordi de mangler de forutsetningene som villaksen har, men genetisk motstandsdyktighet vil kunne gjøre kampen for overlevelse enklere (Jonsson et al., 2006). En bredere bruk av begrepet til White er også

³⁰ Krysningsavkom mellom oppdrettslaks og villaks.

³¹ I hvilken grad et individs gener føres videre i en bestand (Jonsson et al., 2006).

³² Med dette følger en diskusjon om helsemessige fordeler og ulemper ved å spise oppdrettsfisk, som blant annet tar for seg mengden miljøgifter man får i seg (Sætre og Østli, 2017a, 2017b, 2017d). Denne diskusjonen utdypes ikke videre her.

nyttig i en diskursiv sammenheng da det finnes ulike måter å forstå, og snakke om, både laksen og lusa.

For noen år siden ble det konstatert av myndighetene at lakselus i oppdrett ikke utgjør et fiskehelseproblem, men at det i verste fall er en miljøutfordring (St. meld. nr. 16 (2014-2015):55-60). Dette sammenfaller med en generell oppfatning av laksens rolle gjennom tidene: først som mat, deretter som økonomi og med miljø som en faktor de senere årene (Chutko, 2011). Luseproblematikk blir likevel beskrevet andre steder som et fiskehelseproblem, hvor helse er en viktig indikator for velferd (Gismervik et al., 2018; Helgesen og Jansen, 2018). Å definere lakselus hovedsakelig som en miljøutfordring ignorerer ikke bare laksens lidelser som resultat av belastning, men også laksens iboende verdi som individ (jfr. Sollund, 2016). Frankenstein-effekten kan derfor brukes i forlengelsen av skadeperspektivet slik det ble redegjort for innledningsvis (jfr. White, 2012; South, 2014), hvor konsekvensene av en næring som vokser for fort påvirker både individer og totalpopulasjoner.

Ved å ta utgangspunkt i at ToC stadig tilrettelegger for en høyere produksjonshastighet, vil jeg argumentere for at det kan trekkes linjer til McGinnity et al. (2003) og begrepet om utryddelsesspiral. I likhet med svekkelsen i totalpopulasjonens fitness, vil næringens nærmest eksponentielle vekst utvikle seg mot et nivå hvor konsekvensene påvirker nærliggende økosystemer. Utslipp fra fiskeoppdrett består av organisk materiale og uorganisk materiale i form av næringssalter (nitrogen og fosfor) (Grefsrud et al., 2018:112). Selv om myndighetene tidligere har ansett utslipp som lite truende (St. meld. nr. 16 (2014-2015):56), er det anerkjent at konsekvensene av regionale effekter er store (Grefsrud et al., 2018:113). På bakgrunn av dette kan det videre skisseres et dilemma. Merdbasert oppdrett i Norge plasseres enten i fjorder eller i eksponerte lokaliteter langs kysten. På den ene siden er oppdrett i fjorder langt mindre utsatt for vær, men bunnvannet skiftes ut så sjeldent at ekstra tilførsel av materiale vil kunne gjøre det vanskelig for ulike dyrearter å overleve (ibid.:113). Lokaliteter langs kysten har på den andre siden god vannutskiftning, men er utsatt for ekstremvær med havari som potensiell konsekvens (Jonsson et al., 2006:60). Dette vil igjen kunne føre til store rømmingsepisoder, noe som igjen vil påvirke økosystemene slik det ble diskutert tidligere.

7 Når sporene krysses: utfordringer internt i gruppene

Samarbeid er et positivt ladet ord og en nødvendighet i det moderne samfunn. Lauvås og Lauvås (1994:15) skriver at samfunnslivet er blitt så sektordelt, kunnskapen så spesialisert og funksjonsdifferensieringen så langt drevet at helhet og sammenheng er blitt vanskelig å håndtere. I prosjektrapporten til dyrekrimprosjektet (2015:11) står det eksempelvis: «Det forventes at planlagte tiltak med dedikerte personer som skal jobbe med dette fagfeltet medfører en mer effektiv og ensartet praksis [i saker som gjelder dyrevelferds kriminalitet].» Implisitt i dette kan man se en refleksjon av poenget til Lauvås og Lauvås, nemlig at arbeidet på et felt (her dyrevelferds kriminalitet) er blitt så fragmentert at det påvirker resultatene. Og i dette tilfellet får det også konsekvenser for dyrene som ofre. Mangelen på effektiv praksis er en stor del av grunnlaget for det tverretatlige samarbeidet i Norge og Sverige, slik det ble redegjort for innledningsvis. Glavin og Erdal (2003) beskriver at slikt samarbeid har som mål å komme frem til økt viten gjennom fellesskap og praksis, hvor «viten» i dette tilfellet tolkes i en bred forstand. Det betyr både generell kunnskap i tillegg til anvendt ekspertise. Uten dette risikerer man å sitte igjen med deloppgaver uten helhet, noe Jacobsen (1993:71) beskriver som et «unyttig produkt». Her må både personlige og strukturelle kriterier oppfylles dersom samarbeidet skal være vellykket fremfor konfliktfylt. Disse kriteriene vil diskuteres nærmere under.

7.1 Når profesjoner møtes

I både Norge og Sverige kom det tydelig frem av intervjuene at kunnskap om samarbeidsaktørens kompetanse og ansvarsområde var en viktig faktor. En annen faktor var lavere terskel for å ta kontakt: «[...] nå har vi jo faste personer vi kan bruke. Da blir det jo enklere å ta kontakt, når man har en god relasjon.» Tett kommunikasjon blir av en informant beskrevet som en nøkkelfaktor for et vellykket samarbeid, noe som også presiseres i den norske prosjektrapporten (2015). Sølvsberg (2015) beskriver at gode relasjoner er en forutsetning for kunnskap om samarbeidspartners ferdigheter, noe som sannsynligvis styrker relasjonene igjen. Relasjoner og kunnskap om den andre kan derfor beskrives som nøkkelfaktorer i en sirkel, hvor den ene forsterker den andre. Når et samarbeid derimot oppleves som mangelfullt i perioder kan dette ha flere årsaker. Jacobsen (1993) redegjør for at

samarbeid er avhengig av frivillig deltakelse, altså at aktører ønsker å koordinere og ser nytten av det. I forlengelsen av dette må de også ønske at det beste gjøres for fellesskapet, og at dette prioriteres fremfor eventuelle personlige interesser eller synspunkter. «Fellesskapet» defineres her som kjernen i samarbeidet mellom strafferett og forvaltningsrett, som består av politiet på den ene siden og Mattilsynet/länsstyrelsen på den andre.

Når det gjelder Norge beskriver midtveiseevalueringen til dyrekrimprosjektet følgende³³: «Tilbakemeldinger vedrørende samarbeid i enkeltsaker viser at dette oppleves noe ulikt mellom de to etatene, og at det er behov for å holde fokus på både den nasjonale samarbeidsavtalen og den samarbeidsrutinen prosjektet har utarbeidet.» Ordlyden i evalueringen er knapp, men en tilleggsrapport (hentet fra offentlig arkiv) peker på at det tok halvannet år før samarbeidsavtale og tiltakskort³⁴ var på plass. En treg start for dyrekrimprosjektet skyldes ikke utelukkende personlige problemer, men det tydeliggjøres gjennom intervjuene at dette var en sentral faktor. Det beskrives hvordan prosjektet startet «flott og feiende», men at det etter hvert oppstod personkonflikter. Kort tid etter avsluttet juristen i dyrekrimgruppa sitt engasjement, og situasjonen som oppstod i etterkant ble beskrevet som et vakuum. Tilleggsrapporten påpeker videre hvordan økoteamet hos politiet har samarbeidet tett og vellykket med etater som Skatteetaten, NAV og Toll slik at: «[...] det bør derfor ikke være problematisk å få til et tett samarbeid med Mattilsynet på lik linje med disse etatene.» I denne refleksjonen kan man implisitt lese en kritikk av prosjektet, som presiserer at årsakene til utfordringene ikke var problematiske nok til å legitimere konfliktene. Dette er spesielt interessant fordi dyrekrimprosjektet da tilsynelatende har unike aspekter ved seg som påvirker den frivillige deltakelsen. Når det gjelder Sverige er konteksten for gruppen annerledes ettersom den ikke er basert på metodeutvikling for samarbeid som (ideelt sett) skal implementeres over hele landet. Med utgangspunkt i intervjuene kan lignende tendenser som i Norge likevel påpekes, selv om disse handler mer om frustrasjon og oppgitthet fremfor irritasjon og personkonflikter. Den følgende diskusjonen vil handle om hvordan tverretatlige samarbeid kan oppleve utfordringer på et personnivå.

Som tidligere nevnt anvender Finstad (2013) begrepet «politiblikket». Dette viser til hvordan ordenspolitiets handlinger bygger på at de skal oppdage, gripe inn og være til hjelp. Her vil jeg inkludere etterforskning som en del av politiblikket, fordi det tydeliggjør hva politifolk –

³³ Brev av 06.03.2017 til Politidirektoratet, ref.: 201500410-10 684

³⁴ Tiltakskort er støtteverktøy som sikrer at nødvendige tiltak gjennomføres i riktig rekkefølge.

både operative og etterforskere – ser etter når det gjelder bevissikring. Det kan innvendes at etterforskere og ordenspoliti arbeider i svært forskjellige settinger med tanke på blant annet skjønn og handlingsrom, men jeg inkluderer likevel etterforskning for å utvide «politiblikket». Hensikten er å skape en tydeligere kontrast mellom de rettslige sporene i den følgende diskusjonen. Politietterforskning tar utgangspunkt i blant annet avhør og innhenting av dokumentasjon for å avgjøre hvorvidt en tiltale skal tas ut eller ei. Når det gjelder Norge ble dyrevelferdslovens §37 skjerpet slik at grov uaktsomhet nå er et minimumsvilkår for straff, fremfor simpel uaktsomhet.³⁵ I en strafferettslig kontekst medfører dette at kravene til bevis blir tyngre fordi skillet mellom grov uaktsomhet og forsett kan være vanskelig å tydeliggjøre i enkelte situasjoner. Nettopp fordi dette skillet kan fremstå som forvirrende vil jeg i det følgende diskutere begrepene nærmere.

Straffelovens (2005) §22 om forsett tar utgangspunkt i at en handling er gjort med hensikt, også når lovbrøteren ikke er kjent med at det er ulovlig. Stenevik og Mejdell (2011:408) presiserer at en forsettlig handling kan deles inn i fire hovedtyper. Vanlig forsett foreligger når lovbrøteren innser, med absolutt eller stor sikkerhet, at handlingen vil få følger – uten at følgen er ønsket. Dette gjelder sannsynligvis for en selv, men kan også gjelde følger for offeret. Stenevik og Mejdell (ibid.) eksemplifiserer dette med en dyreholder som anerkjenner faren for at dyrene ikke får dekket næringsbehovet sitt gjennom fôret, men som likevel unnlater å forbedre forholdene. Deretter følger hensiktsforsett, hvor lovbrøteren har som hensikt eller motivasjon å fremkalle følgen. Det tidligere nevnte kattedrapet er et eksempel på dette, hvor mannens ønske var å påføre katten lidelser. Videre nevnes overlegg som tar utgangspunkt i at handlingen er overveid eller planlagt (ibid.). Et nærliggende eksempel er skjæredrapet (Sør-Østerdal tingrett, 2017) som tidligere ble diskutert, hvor mannen brukte en rottefelle for at skjærene ikke lenger skulle spise av jordbærene i åkeren hans. Til sist nevnes eventuelt forsett (*dolus eventualis*), hvor lovbrøteren anser at det som mindre sannsynlig at følgen inntreffer. En forsettlig handling innebærer dermed at lovbrøteren, i varierende grad, har godtatt følgen. En uaktsomhetsvurdering handler derimot om at lovbrøteren ikke har tenkt på konsekvensene av handlingen sin som mulig eller sannsynlig, hvilket utgjør kjernen i det klanderverdige. Ved ubevisst uaktsomhet har ikke lovbrøteren tenkt over konsekvensene i det hele tatt, i motsetning til bevisst uaktsomhet – hvor lovbrøteren er klar over muligheten, men tar sjansen likevel (Stenevik og Mejdell, 2011:410). For at en strafferettslig tiltale skal være

³⁵ Den som bryter dyrevelferdsloven uten å ha utvist forsett eller grov uaktsomhet er straffri (Stenevik og Mejdell, 2011:407).

forankret på trygg grunn må det derfor være tydelig hvorvidt en handling kun er svært uforsvarlig, eller gjennomført med viten og vilje.

Med utgangspunkt i det ovennevnte må politiet ta hensyn til to viktige faktorer: det objektive og subjektive vilkåret for straff. Disse stammer fra straffevilkårene som nevnes i forarbeidene til straffeloven av 2005: «Handlingen må bryte loven (1), det må ikke foreligge noen straffrihetsgrunn (2), gjerningspersonen må være tilregnelig (3) og ha utvist skyld (4)» (Ot.prp. nr. 90 (2003-2004):42). Det objektive vilkåret tar dermed utgangspunkt i hva som faktisk har skjedd med fokus på omfang og detaljer. Det subjektive vilkåret handler på sin side om skyldkravet, det vil si hvorvidt handlingen var grovt uaktsom eller forsettlig. For politiarbeid som er både operativt og etterforskningsbasert vil disse faktorene inngå i politiblikket – de vet hva de skal se etter fordi profesjonen deres er forankret i det strafferettslige sporet. Kontrollørene i forvaltningssporet anvender derimot et annet blikk, det Malde (2015:40) kaller «tilsynsblikket»: «Kontrollørens blikk er på dyrevelferdslov, forvaltningslov og øvrige bestemmelser som knyttes opp mot deres virke.» Basert på diskusjonen så langt kan man dermed si at tilsynsblikket fokuserer nærmest utelukkende på det objektive vilkåret. Dette er heller ikke unaturlig da tilsynsforvaltningen tradisjonelt sett ikke har hatt noe forhold til skyldkravet, men heller har fokusert på objektiv rapportering – noe Malde (ibid.:40-41) kaller «sjekkpunktivelferd». Stub (2011:54-55) betegner dette som kartleggingsfasen og påpeker at tilsynsforvaltningens undersøkelser ikke har som formål å forberede en straffesak.

Disse ulike arbeidsrutinene, eller blikkene, var ment å styrke hverandre gjennom tverretattlig samarbeid (jfr. Glavin og Erdal, 2003). Det har derimot oppstått tilfeller hvor politiblikket og tilsynsblikket ikke har levd opp til hverandres forventninger. Basert på samarbeidene i Norge og Sverige vil jeg belyse to personsentrerte utfordringer. Det første er knyttet til bevis og tar utgangspunkt i diskusjonen over. En av informantene forteller: «[...] så KLARER da altså ikke disse inspektørene [i forvaltningssporet] å ta et ENESTE bilde, ikke et ENESTE foto av dyr som ligger døde eller av området rundt.» Informanten opplevde at tilsynsinspektørene ikke hadde tilstrekkelig kunnskap om sikring av bevis. Det er ikke uvanlig at ulike etater stiller spørsmålsteget ved andres effektivitet, men dette kan på sikt bidra til mindre tillit etatene imellom (Fermann, 2006). En annen informant beskriver en opplevelse slik:

[...] etterforskningen var vi ute og ordnet med selv når det gjaldt bilder og den type dokumentasjon, for det hadde ikke [inspektørene] fått med seg at de skulle gjøre, og burde

gjøre. De hadde en mer beskrivende stil i forhold til det de opplevde. De avga sine rapporter og så var det ikke så mye mer å si.

For informantene i det strafferettslige sporet er omfattende dokumentasjon avgjørende for skyldspørsmålet, og anser veterinærfaglige rapporter som utilstrekkelige i dette henseende. Larsen (2003:75) bruker blikk-terminologien til å diskutere hvordan «lovens blikk» og «dyrevernblikket» i utgangspunktet står langt fra hverandre, slik at kompletterende arbeid nødvendig er en enkel prosess. En informant i forvaltningssporet tar opp denne problematikken, og gir eksempler på flere saker hvor bedre innhenting av dokumentasjon ville hjulpet en straffesak. I forlengelsen av dette påpeker informanten videre på holdninger internt i etaten hvor man skal «ordne opp selv». Mangelfull kommunikasjon og koordinering kan bidra til denne effekten, hvor aktører som skal samarbeide tett heller velger å jobbe hver for seg (Berlin og Carlström, 2011). En annen informant forteller at hva slags dokumentasjon som anses som godt nok hos politiet varierer fra person til person, slik at det er vanskelig å vite hvilke krav som stilles. Og videre: «Når er bevisene gode nok? Det er politiets rolle, det får de avgjøre.» Kommunikasjon er også nøkkelordet for neste utfordring.

Den andre personsentrerte utfordringen handler om kontinuitet. Bakgrunnen består i hovedsak av kommunikasjonsproblemer og dette kan være utfordrende av to årsaker. Det første handler om hvor ofte man kommuniserer og tydeliggjøres i prosjektrapporten (2015:7) til dyrekrim: «På etterforskningsstadiet er det avgjørende at aktørene kan utfylle hverandre og jobbe parallelt.» Formålet er at jevn kommunikasjon skal kompensere for et sektordelt og spesialisert samfunn (jfr. Lauvås og Lauvås, 1994), slik at det bygges faglige broer. Når aktører ikke bidrar til denne strømlinjeformede prosessen, eksempelvis grunnet personlige konflikter, blir virksomheten vanskelig å koordinere (Jacobsen, 1993). Den andre årsaken handler om en annen form for kontinuitet, nemlig hyppige utskiftninger internt i etatene. Dette medfører at man ikke får etablert de tverretatlige kontaktpunktene, noe som videre begrenser gjensidig kompetanseheving (Sølvberg, 2015). En informant forklarer det slik: «Vi har i utgangspunktet vært de samme folkene hele tiden, men det foregår hyppig personalomsetning hos [samarbeidsetaten]. Jeg synes [mangelen på] kontinuiteten er vanskeligere enn samarbeidet i seg selv.» Å gjennomføre et gjensidig kunnskapsløft i polisiært arbeid har to aspekter ved seg. Kunnskapsløft handler for det første om hvem i den andre etaten man kan ta kontakt med, samt ha møter om hvordan man skal håndtere spesifikke saker. Dette bidrar til at man kjenner den teoretiske delen av samarbeidsaktørens profesjon

(Jacobsen, 1993). For det andre blir man kjent med den praktiske delen ute i feltet, hvor mangelen på kontinuitet kan gjøre arbeidet svært krevende:

[...] de fleste av oss har 10-20 års erfaring, for oss er det naturlig å lese situasjonen, se risiko, lese personer, det gjør vi nesten instinktivt. Og da kreves det litt tid og erfaring å få orden på det samarbeidet, slik at [samarbeidsaktøren] forstår det når vi sier at "nå går vi" [fra åstedet] eller "ikke gjør det der".

Informanten beskriver dermed en situasjon hvor det er mangelfull forståelse for hverandres profesjonsblikk og hvordan man kan bygge på hverandres styrker. Med kontinuitet vil det tverretatlige samarbeidet kunne fremstå som en ressurs, noe som kan gi kontrollørene flere ulike perspektiver på hvordan et problem kan løses (Tømmerås, 2007:64). De får med andre ord flere verktøy i hverdagen.

7.2 Når organisasjoner møtes

Om tverretatlig samarbeid skriver Jacobsen (1993:87) at individer er medlemmer av (organisasjons)kulturer, hvilket medfører at de har ulike verdier og normer og snakker ulike språk. I noen tilfeller kan man også snakke om profesjonskulturer, hvor en organisasjon består av en eller få profesjoner (ibid.:88). Man kan argumentere for at politiet er en variant av dette fordi de er utdannet på et generalistprinsipp, og kulturen tydeliggjøres ytterligere gjennom deres hierarkiske struktur (Granér og Kronkvist, 2014). Det betyr likevel ikke at de er en idealtypisk utgave av en profesjonskultur, spesielt fordi politiet som organisasjon i de senere tiår har «åpnet» seg for et større mangfold av blant annet yrker og utdanninger (Gundhus og Larsson, 2014). Mattilsynet og länsstyrelsen som aktører i tilsynsforvaltningen er derimot strukturert i henhold til andre prinsipper, og er i mange tilfeller basert på et tverrfaglig samarbeid internt i etaten. Som tilsynsaktører i det forvaltningsrettslige sporet kan de sammenlignes med patruljerende politi i det Lipsky (1980) kaller bakkebyråkrater. Begrepet omhandler offentlig ansatte på grasrotnivået som arbeider med å administrere offentlige tjenester og ytelser i velferdsstaten, og som har direkte kontakt med målgrupper for politiske tiltak (ibid.).³⁶ Skjønn er et annet viktig aspekt som er forankret i profesjon og organisasjonskultur (Malde, 2015). Til tross for at flere informanter i det strafferettslige og

³⁶ Det er nærliggende å tenke at det hovedsakelig omhandler yrkesgrupper som sosialarbeidere o.l., men jeg vil argumentere for at det også inkluderer kontrollører i polisiært arbeid.

forvaltningsrettslige sporet kan betegnes som bakkebyråkrater, vil det være store forskjeller i måten de håndterer situasjoner på og håndhever regelverk. På et personsentrert nivå handlet dette i stor grad om møtet mellom profesjonsblikkene. Disse blikkene er integrert i organisasjonene hvor profesjonene har sin virksomhet, og dette er forankret i styringslogikk.

Styringslogikker er ulike strategier for å styre en virksomhet (Granér og Kronkvist, 2013:74). Man kan argumentere for at dette henger sammen med organisasjonsstrukturer, noe som i det strafferettslige og forvaltningsrettslige sporet kan betegnes som vertikal eller horisontal – hierarkisk eller flat. Disse betegnelsene er idealtypiske og hverken Mattilsynet eller länsstyrelsene kan sies å ha en flat struktur. Organiseringen deres er likevel mer preget av tverrfaglighet og mindre hierarkisk struktur hvor ordet til både veterinæren, juristen, og kommunikasjonsrådgiveren i utgangspunktet veier like tungt. Derimot har juristen eksempelvis en mer ledende rolle hos politiet. Det kommer videre frem av intervjuene at når politiet først har overtatt en sak fra tilsynskontrollørene, så fremstår de som egenrådige. En av informantene i politiet tar noe selvkritikk på dette, men fortsetter med at: «[...] man skal også ha den respekten for at politiet skal jobbe mest mulig objektivt.» Det fremgår dermed en anerkjennelse at det parallelle arbeidet kunne vært mer tilstedeværende, samtidig som aktørene i det forvaltningsrettslige sporet anses som, potensielt, for normative. Det betyr med andre ord en oppfattelse om at samarbeidsaktørene «blander seg» inn i saker hvor politiet helst vil jobbe alene. En annen informant beskriver det derimot som et slags kulturelt sjokk, hvor den tverrfaglige og «åpne» samtalen ikke fungerer i møtet med den hierarkiske strukturen. Dette kan oppleves som frustrerende ettersom «eierskapet» over saken blir ensidig fremfor felles (Fermann, 2006). Berlin og Carlström (2011:161) skriver at slike hierarkiske organisasjoner kan gjøre samarbeid vanskelig og dette kan skyldes organisasjonskulturene ikke er kompatible. Den foretrukne formen for tverretattlig samarbeid blir derfor sekvensielt, hvor bakkebyråkratene gjør sin spesifikke oppgave uten særlig grad av overlapp (ibid.). En tredje informant beskriver videre gjensidig frustrasjon, hvor etatene ikke forstår beslutningene til den andre. Eksempelvis forstår ikke tilsynskontrollørene hvorfor politiet henlegger en sak, mens politiet igjen ikke forstår hvorfor tilsynskontrollørene ikke tar et dyr i midlertidig forvaring. Det sekvensielle arbeidet er derfor problematisk fordi det har likheter med den opprinnelige kommunikasjonsmangelen som gruppene var ment å forbedre.

7.3 Når kjønn møtes? Tøffe gutter og unge jenter som vil redde verden

Så langt har det blitt tydeliggjort hvordan det utfordrende møtet mellom profesjoner kan diskuteres både på et personsentrert og et strukturelt nivå. Det er videre relevant å stille spørsmål om det i tillegg har en kjønnsdimensjon. Politiforskning har lenge tatt for seg det som internt oppfattes som «ordentlig politiarbeid», som igjen er forankret i stereotypiske maskuline verdier (Åse, 2000; Finstad, 2013). Dette innebærer blant annet arbeid som medfører spenning og en viss grad av fare, i tillegg til å «heve seg over» det som er emosjonelt (Sollund, 2007; Jon, 2017) – noe som videre tilrettelegger for potensiell anvendelse av vold (jfr. Bittner, 2005 [1970]). Veterinærer anses derimot som en profesjon hvor smertelindring, hjelp og empati er viktige faktorer (Martinsen, 2007). Med et idealtypisk utgangspunkt kan man tilsynelatende si at veterinærer driver med «mykt» arbeid, som er forankret i *care ethics*. Dette omhandler anerkjennelsen om at andre individer trenger hjelp og at man gir dette fordi det er moralsk riktig (Adams, 2007; Vanlaere og Gastmans, 2011). Dette står dermed i kontrast til politiets «harde» tilnærming med faktorer som fysisk styrke, å kunne opptre med myndighet, håndtere skytevåpen og lignende. (Granér, 2014:145). Man kan spørre hvorvidt disse ulike profesjonstilnærmingene innebærer ulike verdier som tradisjonelt (og idealtypisk) kan betegnes som maskuline og feminine – og hvorvidt det påvirker tverretatlig samarbeid. I det følgende vil jeg problematisere dette.

Spørsmålet om kjønnsbaserte verdier kan gjøres relevant gjennom uttalelsen til en av informantene i politiet: «[...] misforstå meg rett nå, men det er ofte unge, dyktige jenter [hos samarbeidsetaten]. Forstår du hva jeg mener? Altså, jeg generaliserer. De er kjempeentusiastiske og så ... BOOM, så står det en vegg i veien [...]» Samtalen med informanten handler her om kontinuitet og hvordan disse unge jentene i forvaltningssporet er veldig ivrige, før de forsvinner grunnet foreldrepermisjon, syke barn og lignende. De er dermed representanter for *care ethics* på to nivåer, både profesjonelt og personlig. Gaarder (2011:66) fant det samme i sin studie om kjønn i dyrevernsaktivisme, hvor en av informantene hennes gav uttrykk for at kvinner er mer tilbøyelige til å anerkjenne og hjelpe andre som er forsvarsløse – både mennesker og dyr. Dette sammenfaller med studier hvor kvinnelige deltakere generelt fremviser mer empati enn menn (Angantyr et al., 2011), som på en annen side henspiller på oppfatninger om maskulinitet som undertrykkende (Connell og Messerschmidt, 2005). Spesifikt om politisær virksomhet forteller en annen informant at

vedkommende ikke liker tanken på at en uerfaren tilsynsinspektør med bakgrunn i veterinærmedisin skal reise ut alene: «Plutselig møter man en sint misbruker som skal miste sin eneste venn, sitt siste familiemedlem. Det kan bli veldig voldsomt, veldig fort.» Aktørene i forvaltningssporet mangler tilsynelatende de maskuline verdiene som politiyrket bærer preg av. På en annen side er veterinæryrket mer nyansert enn hva betegnelsen «mykt arbeid» gir inntrykk av. Veterinærutdanningen var opprinnelig ment for å hjelpe landbruket med sin produksjon, slik at bakgrunnen var økonomisk orientert (Martinsen og Metveit, 2013). Senere ble «landbruksgutta» i utdanningen erstattet av kvinnelige studenter som fremviste mer empati mot dyr fremfor mennesker – også sammenlignet med sine mannlige medstudenter (Norrington et al., 2014). Om kvinnes inntog i utdanningen kan man også stille spørsmål ved hvorvidt det skyldes sosialisering, altså at kvinner er forventet å vise mer empati og omsorg. Denne empatien viser seg dog å bli undertrykt gjennom profesjonsutdanningen hvor skolesystemet anvender dyr som instrumentelle virkemidler ved for eksempel bruk av forsøksdyr – noe studentene som hovedregel må delta i (Martinsen og Metveit, 2013). Dette bidrar til et mer distansert og teknisk forhold til dyr, som delvis resonnerer med de tidligere nevnte maskuline verdiene ved at omsorgsperspektiver utfases.

I likhet med veterinærutdanningen har politiutdanningen sett en økning i antall kvinner. En annen likhet er at politiutdanningen former hvordan de uttrykker kjønnet sitt på, da kvinnene også må forholde seg til de maskuline verdiene som avgjør hvorvidt man blir ansett som en god kollega (Finstad, 2013). Granér (2004:85) skriver eksempelvis at politikvinnerenes mangel på fysisk styrke kunne være et problem i voldsomme situasjoner, men at de hadde en langt bedre evne til kommunikasjon. Styrken deres ble dermed å løse situasjoner med prat fremfor muskelkraft, som er en forlengelse av hvordan de forventes å uttrykke kjønnet sitt i politiet: å arbeide like bra som en mann uten å gi avkall på sin kvinnelighet, uten å gå for langt i noen av retningene (Granér, 2004:84). Finstad (2013:231) eksemplifiserer dette med at politikvinner ofte beskriver seg selv som kvinner som er opptatt av «gutteting», mens Sollund (2008d) påpeker at de bevisst går inn for «mykere» tilnærminger fordi de anerkjenner sine fysiske begrensninger. I følge Åse (2000:71) skaper dette et paradoks ved at kvinnen ikke anses som «ordentlig politi» - men heller ikke en «ordentlig kvinne». Derimot kan kvinnes «mykere» tilnærming påvirke mannlige kollegaer (Granér, 2004:85), potensielt fordi det å gå «hardt ut» ikke anses som like tøft når mannlige kollegaer ikke er til stede. På en annen side poengterer Sollund (2008d) at både mannlige og kvinnelige politibetjenter kan innta en rolle som minner

om «sosialhjelp» (jfr. Bittner, 2005 [1970]), hvor «myke» løsninger og diskresjon var mer utbredt.

Det har tidligere blitt tydeliggjort hvordan den åpne kommunikasjonsformen hos tilsynsforvaltningen ikke kom umiddelbart godt overens med (oppfatningen om) politiets egenrådighet, og det ble derfor et spørsmål om en kjønnsdimensjon kunne belyse dette ytterlige. Kjønnsmessige verdier hos ulike profesjonene er et svært nyansert felt, og jeg vil argumentere for at påvirkningen på tverretattlig samarbeid er såpass kompleks at kjønn ikke kan betegnes som en separat variabel. Det tilhører i så fall en diskusjon relatert til makro- og mikrostrukturer med faktorer som sosialisering og reproduksjon. Når det gjelder sitatet om de unge jentene er det sannsynlig at alder er en mer relevant faktor enn kjønn, da det er vanlig å etablere familie i begynnelsen av arbeidslivet. At det omhandler kvinner i det nevnte tilfellet er sannsynligvis relatert til rekrutteringen på det fagområdet, som ble diskutert tidligere.

8 Forbrytelse og straff

8.1 Gi oss et monster? Om årsaker og utviklingshypotesen

Forestillingen om «monstre» gjorde seg igjen aktuell i 2018, denne gangen relatert til pedofile overgripere. Noen argumenterte for at det var en riktig betegnelse på mennesker som ødela andres liv gjennom forkastelige handlinger, mens andre mente det var dehumaniserende og avledende retorikk (Flaarønningen og Sollund, 2018). Noen år tidligere sa Nils Christie følgende i et intervju: «Selv om jeg ferdes sammen med mange som regnes som fullstendig umulige, har jeg aldri møtt monstre. Du kan se monstre i folkeeventyrene og i mediene, men gi meg et ordentlig monster, da! Det er merkelig at jeg aldri kan møte et.» (Tønnessen, 2012). Christie henspiller til monstre som et konstruert begrep, og at lovbrøttere statistisk sett ofte er unge menn som er skoletapere, sosiale tapere og bosatt i byen (Christie, 1982a:93). Det er dermed snakk om en marginalisert gruppe som mange kanskje mangler sosial nærhet til - noe som dermed gjør det lettere å dehumanisere. Ved å videreutvikle Christies begrep kan forestillingen om «et ordentlig monster» defineres som mennesker som begår mishandling i forsett, samtidig som de hverken har en ressurs svak eller marginalisert livssituasjon – ettersom dette ville nyansert bildet av et «monster» og dermed ødelagt forestillingen. Som vist i kapittel 5 vil noen former for dyremishandlingssaker vekke sterke følelsesmessige reaksjoner, og det er nærliggende å tenke at monster-betegnelsen blir et relevant virkemiddel for mange. Man kan i likhet med Christie stille seg kritisk til hvor fruktbart det er å karakterisere gjerningspersoner som monstre fremfor å se etter de bakomliggende årsakene – dersom formålet er å forhindre og forebygge dyremishandling. En slik betegnelse er langt på vei forankret i at man føler avsky over en annen persons handlinger, at det nærmest virker «umenneskelig» i sin grusomhet. Eksempelvis forteller Thomas følgende om en vanskjøtselssak i landbruket: «På denne gården [viser en tykk bunke med dokumenter] lå det døde dyr overalt. Nyfødte kalver gikk rundt blant hodeskaller. Det er jo kvalmt!» Som tidligere diskutert er allmenne reaksjoner overfor slike saker likevel moderate i forhold til andre saker, basert på den sosiale nærheten til dyr i det moralske statushierarkiet. Slike saker handler i de fleste tilfeller om grov uaktsomhet og gjerningspersonene kan enklere innta en offerrolle. En studie fant at heltidsbønder var mer utsatt for angst og depresjon, hvor respondentene gav uttrykk for lange arbeidsdager, hardt fysisk arbeid, lav lønn og høye

psykiske krav (Sanne et al., 2004). Dette gjenspeiles eksempelvis i Jøa-saken hvor gjerningspersonen skyldte på sin krevende livssituasjon (Frostating lagmannsrett, 2016). Et annet viktig element er synlighet, da gårdsbruk ofte er fjernt fra allmenn farvei – i tillegg til at mange bønder mangler et nettverk av kollegaer som kan gi sosial støtte (Muri et al., 2016:128).

Som tidligere nevnt er animal hoarding en form for vanskjøtsel hvor folk skaffer seg flere dyr enn de evner å ta seg av. Studier viser at vedkommende ofte er en middelaldrende til eldre kvinne (Joffe et al., 2014), og Patronek et al. (2006) skisserer tre klassifiseringer for dyresamlere. Den første klassifiseringen er *overveldet omsorgsperson* som har sterke bånd til dyrene og anser dem som familiemedlemmer, men som etter hvert vil bli overveldet av det voksende dyreholdet. Den andre er *reddende samler* som har en sterk trang til å redde dyr, og anser seg selv som den eneste personen som er i stand til å ta hånd om dyrene. Den siste er *utnyttende samler* som tilegner seg dyr utelukkende for egen skyld, og har ofte sosiopatiske tendenser. De to første tilfellene har til felles at veien til problemene er brolagt med gode intensjoner, og et ønske om å gjøre godt. Arluke et al. (2017:122) skriver at dette bidrar til et stort filosofisk skille mellom dyresamlere og fagpersoner, da samlerne nekter for at avlivning kan være en akseptabel løsning i ekstreme situasjoner. Som kontrast til dette uttaler Kent at: «[...] det er kanskje ikke så negativt å havne i hundehimmelen heller.» Han tar utgangspunkt i at mange forventer at fagpersoner skal gjennomføre «mirakler», men står fast på at avlivning i mange tilfeller er den beste løsningen for dyret – selv om han synes det er trist. Arluke et al. (ibid.:122) avslutter med å poengtere at dette kan bidra til en mistillit til hele «systemet» hos dyresamlerne, og at staten er ute etter dem.

Videre forekommer også vanskjøtsel av selskapsdyr og Marie forteller at eldre personer kan inngå i en gruppe som ikke evner å ta hånd om dyrene sine, sammen med blant annet rusavhengige og andre ressursvake personer. I motsetning til animal hoarding er det sjeldent mange dyr tilstede, men eierens manglende evner gjør at kontrollørene må gripe inn. For Marie kan dette oppleves som krevende da dyret i noen situasjoner kan være det eneste positive i livet til vedkommende. Og videre: «Jeg kan ta dyrene vekk fra situasjonen, men jeg kan ikke gjøre noe med at denne personen lever i sin egen skitt. Det hadde vært mye enklere om dyreeierne var onde mennesker, men det er de nesten aldri.» Dette sammenfaller med Christies observasjon om lovovertredere hvor de fleste er marginaliserte og ressursvake personer, som i dyrs tilfelle ikke alltid utgjør et ideelt hjem. På en annen side kan det

nyanseres. Om rusavhengige sier Astrid følgende: «[...] de er jo mye sammen med dyrene sammenlignet med en som har syv timers kontorjobb og en hund hjemme. Så den hunden er jo mye alene, i forhold.» Til tross for dette har dyr behov for både mat og veterinærhjelp, noe som for mange ressursvake personer kan være utilgjengelig. På en annen side mener Thomas at de positive effektene av dyreholdet kan gjøre at eieren raskere vil ta grep om livssituasjonen sin. Før en diskusjon om tiltak mot disse personene er det relevant å belyse de som begår forsettlig vold mot dyr, eksempelvis det tidligere nevnte kattedrapet. Årsakene til at noen forårsaker lidelser med viten og vilje kan være mange, men i en dyrerelatert kontekst har *the progression thesis*³⁷ (heretter utviklingsteorien) ofte blitt tatt opp. Dette vil bli diskutert nærmere under.

8.1.1 Vold mot dyr og mennesker

I prosjektrapporten (2015:16) til dyrekrim kan man lese følgende:

Forskning viser også at der barn og unge som utøver vold mot dyr fanges opp kan man potensielt avverge at volden utvikler seg, da det er gode grunner til for å anta at en relativt stor andel av de som utfører visse typer voldshandlinger mot dyr i ung alder senere kan utvikle dette til å utøve vold mot mennesker og da gjerne vold i nære relasjoner.

Uttalelsen tar utgangspunkt i utviklingsteorien som er basert på kombinasjonen av en kronologisk faktor og en kausalfaktor (Beirne, 2004:40). Den kronologiske tilsier at de som mishandler dyr må være mer tilbøyelige enn ikke-voldelige personer til å mishandle mennesker senere. Kausalfaktoren tilsier at de som mishandler mennesker må ha større sannsynlighet enn ikke-voldelige til å ha mishandlet dyr tidligere. Teoriens kjerne er dermed at vold mot dyr, spesielt begått av unge personer, er noe som kan videreutvikles til vold mot mennesker. En femåring som mishandler dyr kan eksempelvis bli en skolemobber, aggressiv tenåring og til slutt en voldelig voksen (Arluke et al., 1999:964). Beirne (2004:40) skriver at teorien av enkelte blir fremsatt som et udiskuterbart vitenskapelige faktum med pressende politiske følger, mens Arluke et al. (1999:970) poengterer at teorien promoteres av både fag- og lekfolk. Prosjektrapporten (2015:17) uttaler videre at djurskyddspolisen i Stockholm fremhever forebygging av vold i nære relasjoner, samt vold mot barn, som implisitt i sitt arbeid med dyr – selv om djurskyddspolisen selv ikke nødvendigvis vektlegger

³⁷ Også kjent som *Graduation Theory* og *The Link*.

utviklingsteorien. Måten teorien vektlegges på kan kritiseres ved at dyrs lidelser kategoriseres som mindreverdige. Dette gjelder spesielt ved opprettelsen av «dyrepoliti», fordi det signaliserer at menneskelige lidelser må inkluderes for at en slik gruppe skal være tilstrekkelig legitim. Videre har utviklingsteorien flere svakheter gjennom dens kausalforklaring. Det betyr at den fremsetter en korrelasjon fra årsak X til konsekvens Y, uten å vurdere andre indirekte årsaker (Beirne, 2004). En annen svakhet er at mye av forskningen er gjort ved selvrappotering med innsatte eller tidligere dømte. Dette er problematisk fordi det ikke utgjør et representativt utvalg, samtidig som de kan overdrive fortiden for å styrke sitt narrativ som «tøffe og maskuline» (Flynn, 2011). Det er heller ikke overraskende at personer med tilbøyelighet for vold mot mennesker har samme tendenser overfor dyr (Arluke et al., 1999). Tidligere studier er heller ikke longitudinelle, noe som tydeliggjør problematikken ved en kausalforklaring ved at det er vanskelig å se hva som kom først av dyremishandling og menneskevold. Når det gjelder aggressive barn har studiene generelt fremsatt tre forklaringer: de har personlighetsforstyrrelser, viser generelt avvikende atferd og at de er unge gutter som kommer fra et voldelig hjem (Beirne, 2011:45). Slike påstander gir dog ikke et empirisk grunnlag for den spesifikke kausalforklaringen fremsatt av utviklingsteorien. Individfokus og biologisk reduksjonisme er spesielt kritikkverdige forhold, hvor strukturelle og kulturelle faktorer blir utelatt (Flynn, 2011). Dette er fordi de fleste som på et tidspunkt i livet utfører vold mot dyr, ikke viderefører dette til mennesker (Arluke et al., 1999).

Til tross for utviklingsteoriens mange empiriske svakheter, bør kontrollørene i de rettslige sporene likevel være bevisste på implikasjonene av ulike voldsformer. Dette er fordi enkelthendelser både kan og bør anses som symptomatiske for en større ramme, hvor én voldsform sannsynliggjør tilstedeværelsen av andre – såkalt disproporsjonal vold (McPhedran, 2009; Muri et al., 2016). I litteraturen blir dette betegnet som en generell avviksteori, hvor noen som begår en normbrytende handling sannsynligvis også begår andre – uavhengig av rekkefølge (Arluke et al., 1999). Flynn (1999) fant eksempelvis at mange gutter som mishandlet dyr som barn selv kom fra hjem hvor far utøvde disiplin gjennom vold.³⁸ Flynn diskuterte hvorvidt dette hadde en kjønnsdimensjon, da guttene potensielt ble sosialisert til å tro at aggresjon og vold var instrumentene tilgjengelige for dem. Patronek et al. (2006) skriver at animal hoarding ofte blir ansett som selve problemet, fremfor et symptom på andre problemer. Jeg vil argumentere for at dette også gjelder barn som utøver dyremishandling

³⁸ Mor som fysisk disiplinerte sønn hadde ingen påvirkning. Det samme gjaldt døtre som ble fysisk disiplinert av enten mor eller far (Flynn, 1999).

som del av en generell avvikende atferd, hvor vold og trusler om dette utgjør en del av hverdagen hjemme. På en annen side kan overdreven oppfølging av barn som utfører mishandling føre til falske positive, det vil si en oppfatning om at vold i nære relasjoner er mer utbredt enn hva som er tilfellet (Flynn, 2011). Disproporsjonal vold i hjemmet er likevel viktig i kontrollørens arbeid av flere grunner. Profesjonsblikkene fokuserer på spesifikke faktorer basert på utdanning og erfaring (Finstad, 2013; Malde, 2015), og kan i noen tilfeller kritiseres for å være for snevre. Dette gjelder blant annet dokumentering av bevis, men også spesifikt relatert til mishandling. Det kommer eksempelvis frem av intervjuene med informanter i forvaltningen at de ikke har spesiell kompetanse om humanhelse. Dette påvirker hva tilsynsblikket (Malde, 2015) ser etter i en situasjon, hvor man kan gå glipp av symptomer på andre voldsformer. Marie beskriver at det ved «husbråk»³⁹ er enkelt for politiet å sjekke hvorvidt det 1) er dyr i huset og 2) om de også blir rammet av volden, men at dette i liten grad gjøres. Det er dog neppe «enkelt» for en politibetjent å se om dyr er rammet av voldshandling med mindre dyret har synlige skader eller tydelig avvikende atferd. Uansett er dette tilfeller hvor kontrollørene har mulighet til å dra nytte av hverandres kompetanse. Disproporsjonal vold kommer også til uttrykk gjennom overlappende situasjoner, eksempelvis når dyret blir utsatt for vold som virkemiddel for å kontrollere andre (McPhedran, 2009). Thomas gjenforteller en situasjon hvor et par hadde separert seg grunnet mange interne konflikter, og at mannen flyttet ut mens kvinnen ble igjen sammen med sine små barn. Kvinnen kjøpte deretter en valp av rasen rottweiler. En dag kom mannen plutselig hjem og truet med å drepe valpen dersom kvinnen ikke tok han tilbake. Thomas avslutter: «Han hogget i hjel valpen foran familien i stuen med X antall knivstikk.» Slik instrumentell vold kan ramme både dyr og mennesker, slik at det blir viktig for kontrollørene å se helheten i en situasjon.

8.2 Å skyte spurv med kanoner: om hyrdemakt og sanksjoner

Straff blir begrunnet med den preventive effekten den har på et allment og individuelt nivå. Allmennprevensjon tar sikte på å avskrekke potensielle lovbrøyttere fra å begå straffbare handlinger, hvor risikoen for å bli oppdaget veier tyngre enn fristelsen til å gjennomføre en forbrytelse (Andenæs, 1974:7). For at effekten skal ha en virkning må dermed folk få kunnskap om loven og dens straffetrussel (Hauge, 1996). Individualprevensjon handler på sin

³⁹ Et begrep som generelt er utdatert fordi det bidrar til å trivialisere situasjonen.

side spesifikt om at den straffede ikke skal gjenta handlingen senere. Formålet generelt blir derfor å sende et signal til den øvrige befolkning og/eller den som har blitt straffet. Selve straffen blir definert som et nødvendig onde (Stenevik og Mejdell, 2009) og Christie (1982b) kaller det pine påført med hensikt. Andenæs (1974) anser det derimot som et onde som gir uttrykk for sosial misbilligelse. Uavhengig av hvor kritiske perspektivene er, har de til felles at selve straffen er relativt kort i forhold til den langvarige og brede effekten den menes å ha. I mange av intervjuene ble straff raskt nevnt som det viktigste virkemidlet samfunnet har når det gjelder dyremishandling. Siv sier at hun ikke er i tvil om at straff er både holdningsskapende og rettlede, mens David mener at den allmennpreventive effekten tydeliggjør handlingsalternativene i ulike situasjoner. I vanskjøtselsaker vil eksempelvis bonden kunne be om hjelp før det går for langt. En utfordring vedrørende begrunnelser for straff er at de tar utgangspunkt i mennesker som rasjonelle aktører, forankret i et menneskesyn hvor kjernen er selvkontroll og egoisme (Balvig, 2005). Straff kan her belyses med teorien som von Hirsch og Ashworth (1993:7) gjengir, som handler om urettferdige fordeler. Teorien tar utgangspunkt i de gjensidige fordelene som oppstår når mennesker avstår fra kriminalitet, hvor de som begår straffbare handlinger på ulike måter tilraner seg ekstra goder. Straffens funksjon blir dermed å bidra til rebalansering ved at lovovertrederen må «gjøre opp for seg». Med slike perspektiver blir kriminalitet definert som noe normalt fremfor avvikende (Garland, 1999), hvor ulike systemer og tiltak er det som hindrer majoriteten av både forbrytelser og forseelser. Slike teorier har blitt kritisert for å tilby mangelfulle forklaringer på kriminalitetens årsaker, i tillegg til at mange former for kriminalitet ikke kan anses som jakten på et gode (von Hirsch og Ashworth, 1993). Den samme kritikken kan anvendes fra et dyrevelferdsperspektiv, hvor det kan diskuteres hvorvidt det eksisterer i mishandling og vanskjøtsel av dyr.

Som tidligere nevnt opplever ikke Marie hverdagen sin som fylt med monstre, men heller folk som ikke evner å ta hånd om sine dyr – til sin egen fortvilelse. Slike saker utgjør det Larsen (2003) kaller menneskelige tragedier, og belyses ytterligere av erfaringen til Thomas: «Takk og lov så har vi hatt under 10 saker med forsettlig dyreplageri disse årene hvor jeg har jobbet [som kontrollør].» At noen informanter opplever forsettlig dyremishandling som et relativt sjeldent fenomen utelukker likevel ikke at de forekommer i hverdagslige settinger, noe som tydeliggjøres gjennom forskningen til både Larsen (ibid.) og Arluke (2004). Å belyse rasjonalitet i dyremishandlingssaker kan være vanskelig, men det er eksempelvis nærliggende å tenke at en voldelig person anser det som rasjonalt å true familiehunden for at ektefelle og

barn ikke skal forlate vedkommende. Det blir derimot vanskeligere i en situasjon som Thomas gjengir, hvor noen personer helte drivstoff på kaniner og tente på - med mindre spenningen i seg selv anses som rasjonell (Katz, 1988). Det belyser dog en utfordrende problemstilling: hvilken tilnærming skal man ha til sanksjoner? I tråd med paradigmeskiftet hvor man tidligere anså lovbrøyttere som «uheldige avvikere» (Nilsson, 2013) og deretter som rasjonelle aktører (jfr. Balvig, 2005), har man erstattet rehabilitering med økt bruk av straff. Dette kan også leses av prosjektrapporten (2015) hvor et av formålene er flere og strengere straffer for dyrevelferdskriminalitet. Lignende tendenser finnes også i det forvaltningsrettslige sporet gjennom økt styring/regulering. Dette foregår gjennom en stadig større tilgang på virkemidler og kan gjenspeiles i forslaget om *sanktionsavgift* som länsstyrelsene skal få tilgang til (Ds 2017:5). Dette har likheter med overtredelsesgebyret til Mattilsynet selv om sanksionsavgiften slik det ble foreslått involverer betydelig lavere summer, nemlig 1000 – 100.000 kr (ibid.:129). Når det gjelder forvaltningsrettslige virkemidler er det likevel forholdsmessighet som gjelder, noe David forklarer slik: «Vi [i Mattilsynet] bruker stige som begrep, hvor vi skal begynne med det laveste virkemiddelet hvis vi mener at det vil fungere. Deretter går vi opp.» Dette har to årsaker. For det første er dyrevelferd eieren sitt ansvar slik at virkemidlene (med unntak av de strengeste) søker å rettlede vedkommende på riktig vei. For det andre handler det om årsaker, og länsstyrelsens tilsyn tilsier at hovedfaktoren i de fleste dyrehold som kontrolleres er kunnskapsmangel (Jordbruksverket, 2016b). Forholdet mellom økt styring og forholdsmessighet kan virke kontraintuitivt, og informanter i begge land mener at tilsynsforvaltningen får kritikk for dette i langt større grad enn politiet. Dette kan utdypes gjennom begrepet «hyrdeakt».

Foucault (1982) beskriver hyrdeakt som en teknikk som den moderne stat integrerte fra kristne institusjoner. Der den opprinnelige kirkemakten søkte individuelle frelse ble fokuset nå skiftet til levekår, som på sikt ville være fordelaktig for staten. Dette er forankret i Foucaults tanker om hvordan mennesker omgjøres til både individer som fatter egne valg, og subjekter for en stat som gjennom indirekte styring tilrettelegger for hvilke valg som fattes – i likhet med hyrden som våker over flokken sin (Foucault, 1991). Denne maktutøvelsen er avhengig av internalisering (Ugelvik, 2010:165), hvor eksperter er essensielle i overføringen av kunnskap om hva som anses som positivt. Dette gjelder også kontrollørene - og spesielt tilsynsforvaltningen som får et ekstra ansvar for opplæring (Martin og Waring, 2018). I forlengelsen av dette er kontrollørene avhengig av tillit fra befolkningen, som på sin side kan vanskeliggjøre arbeidet gjennom å ikke være samarbeidsvillige eller handle på oppfordringer

(Waring og Latif, 2017). Dette kan eksempelvis skje dersom befolkningen ikke opplever at kontrollørene bruker sin myndighet i tilstrekkelig omfang, slik at forventningene til trygghet ikke innfris (Stub, 2011:68). Det oppstår dermed et sanksjonsdilemma, noe David betegner som en kontinuerlig kalibrering. Et tverretatlig samarbeid mellom kontrollørene kan by på både fordeler og ulemper i en slik kontekst. Kontrollørene kan spille på hverandres kompetanse, blant annet i forhold til bevissikring slik det ble diskutert tidligere. Et eksempel på dette er politiets bistand overfor tilsynsforvaltningen.⁴⁰ Stub (ibid.:397) skriver at politiets tilstedeværelse kan gjøre at den som kontrolleres blir mer samarbeidsvillig enn hva vedkommende ellers ville vært. Inspektørene fra tilsynsforvaltningen kan dermed gjennomføre kontrollen uten å frykte for egen sikkerhet, slik det ble diskutert i forrige kapittel. Marie forteller at dersom inspektørene har fattet beslutning om forvaring av dyret og ber om bistand fra politiet, så forsøker de å ha samtalen med dyreeier utenfor hjemmet: «[...] hvis de forteller det inne i stuen, så kan han [dyreeier] begynne et slagsmål hvor han kanskje har våpen i nærheten. Man vet aldri.» I følge informantene til Arluke (2004:97) var det «dyrene på to ben» som utgjorde trusselen ved en kontroll grunnet deres uforutsigbare reaksjoner. Marie utdyper dette ytterligere ved å gjengi en politisituasjon hvor dyreeier fikk beskjed inne i leiligheten om at hunden ville bli tatt i forvaring. Hun beskriver at mannen ble svært aggressiv og at han hentet en kniv. Den ene politibetjenten ble jaget ut på balkongen, mens de to andre fikk distraheret mannen nok til at vedkommende kunne komme seg vekk. De to gjenværende betjentene trakk seg deretter tilbake og ba om forsterkninger når de kom seg ut. Situasjonen endte tragisk: «Da forsterkningene først kom hadde mannen allerede tatt en overdose med tabletter, og gitt hunden sin det samme.»

Historien over belyser hvorfor samarbeid mellom kontrollører fra ulike etater er viktig, ettersom liv raskt kan gå tapt. Det fremhever også hvordan hunden er det dyret som lever tettest med mennesker, noe Larsen (2003:140) betegner som dens skjebne på godt og vondt. Tverretatlig samarbeid kan også problematisere kontrollørenes arbeid. Forholdsmessighet har så langt betydd en gradering av sanksjoner hvor det er ønskelig å begynne så lavt som mulig. Det kan videre tolkes dithen at det innebærer hvordan man som kontrollør (i begge etater) *møter* vedkommende som utsettes for kontroll. I sin studie av politibetjenter fant Sollund (2008d) at de enten gikk «høyt» eller «lavt» i møte med publikum, noe som var innebar en autoritær eller diplomatisk tilnærming. At mange kontrollører stiller opp hos dyreeier

⁴⁰ Dette er først og fremst en bistandsplikt hjemlet i politiloven (1995:§2) og gjelder ikke spesifikt for gruppene som undersøkes her. Likevel følger djurskyddspolisen med länsstyrelsen ut når de blir bedt om det.

samtidig kan anses som å gå høyt ut, og Astrid har erfart at det for vedkommende kan oppfattes som skremmende og/eller provoserende. Dette gjelder spesielt i situasjoner hvor naboer kan overvære situasjonen, da dyreeier ikke liker signalene som sendes ved at både politiet og Mattilsynet møter opp. I følge Astrid kan det bli vanskelig å samarbeide med vedkommende i en slik situasjon ved at dyreeier kan ha «piggene ute». Det kan derfor bli utfordrende for kontrollørene å fremstå som opplærende hyrder (Waring og Latif, 2017). Anvendelse av formelle sanksjoner kan medføre lignende situasjoner og for Mattilsynet ble dette relevant gjennom overtredelsesgebyret. Astrid forklarer hvordan enkelte bønder ble langt mindre samarbeidsvillige i fremtiden etter å ha mottatt dette: «Han [bonden] tar oss ikke seriøst nesten, han bare ... nei.» En annen informant trekker frem saker hvor dyreholder har tatt livet sitt etter at dyret ble tatt i forvaring av kontrollørene. Innføringen av overtredelsesgebyr fremhever dilemmaet mellom økt styring og forholdsmessighet spesielt godt i en norsk kontekst, hvor David gir uttrykk for at de ikke skal «skyte spurv med kanoner». Med det mener han å ty til sterkere virkemidler enn hva som anses som nødvendig i situasjonen, et begrep også Finstad (2013:81) brukte om politiets beredskap til situasjoner. Det er nærliggende å tenke at länsstyrelsen kan møte på samme utfordring gjennom sanksjonsavgiften. I forlengelsen av dette kan man trekke tråd til en annen problemstilling, nemlig nærhet mellom kontrollører og befolkning.

Nærpoliti er strategi hvor politiets synlige tilstedeværelse skal redusere risikoen for at kriminalitet begås, samt skape økt trygghet hos befolkningen (Holmberg, 2014). Den tar utgangspunkt i at politiet fysiske nærvær har en preventiv effekt, samtidig som den forutsetter samhandling med publikum (Gundhus, 2014:189). I tillegg til å betegnes som en spesifikk strategi kan nærpoliti videre omhandle nærmiljøet. Christie (1982a:121) skrev at dersom patruljeringen skjer med biler i store distrikter hvor politimannen er ukjent blir det helt andre typer lovbrøttere som bringes inn, enn om patruljeringen skjer til fots av politifolk som kjenner sitt område veldig godt. Av dette kan man lese at håndheving av regelverk er relasjonskontekstuel. Det innebærer at forholdet mellom kontrollører generelt og menneskene i nærmiljøet påvirker arbeidet. Marie opplever det som et gammelt dilemma hos politiet: «Er det bra å være bykonstabel hvor jeg kjenner alle og vet hva folk heter og hvem de er i familie med? I hverdagsmøtet så er det bra. Jeg vet hvem som er mødrene til ungdommene som bråker, jeg vet hva fyllekene heter og hvor de bor.» I slike tilfeller blir tillit et ekstra viktig element for kontrollørene, fordi relasjonene blir mer personlige enn i større byer. Ifølge Christie (ibid.) vil nærhet mellom lovovertræder og offer/den svake part være til nytte for

offeret grunnet personifisering av relasjonen. Det er nærliggende å tenke at dette også gjelder i relasjonen med kontrollører, fordi sistnevnte kan oppleve det som mer passende å anvende en lav tilnærming (jfr. Sollund, 2008d). Dette kan på en annen side skyldes et uformelt press for kontrollørene, eksempelvis fordi man ofte møter dyreeieren på lokalbutikken eller fordi barna går på samme skole. Derfor legger Marie til følgende: «Samtidig så er det ganske fint at når jeg faktisk må gripe inn og ta dyrene, at jeg IKKE vet hvem de [eierne] er. At jeg kan reise derfra, henge opp uniformen og ikke treffe på dem.» Likevel kan kontrollørene bli utsatt for press uavhengig av nærmiljø. Thomas forteller eksempelvis at det er slitsomt å bli oppringt 25 ganger om dagen av en sint dyreeier som forteller hvilke måter man skal bli drept på. I ly av dette kan kontrollørene med tiden innta kyniske perspektiver som påvirker hvordan de møter publikum og håndhever regelverk (Arluke, 2004; Sollund, 2008d). Dette medfører eksempelvis lavere terskel for en høy tilnærming mot eierne, samtidig som man risikerer å bli ufølsomme overfor mindre alvorlige dyrevelferdsproblemer (Arluke, 2004:43). En risiko ved utviklingen av den ovennevnte kynismen er at det reduserer tilliten til kontrollørene, og i verste fall fjerner muligheten for handlingsalternativene som David mente var viktig for allmennpreventive hensyn. Igjen kan vanskjøtsel i landbruket brukes som eksempel, hvor en potensiell konsekvens er at bønder ikke tør å si ifra om eventuelle utfordringer ved gårdsbruket sitt.

Skjerpelse av uaktsomhetskravet i dyrevelferdsloven, samt innføring av overtredelsesgebyr (og sanksionsavgift) signaliserer en tydeliggjøring av de rettslige sporene. Det innebærer en filtrering av saker hvor grovhet vektlegges ytterligere. Dette resulterer i en begrensning av gråsoner hvor sporene har en overlappende og uklar virksomhet, samt en mer effektiv rettslig prosess som i teorien tilrettelegger for både økt straff og styring. I følge David vil denne tydeliggjøringen både avlaste politi og rettsvesen, samtidig som Mattilsynet har mer effektive virkemidler enn straff når det gjelder individualprevensjon. Han trekker spesielt frem aktivitetsforbud, hvor en person nektes å eie en spesifikk dyreart over en viss tidsperiode. I følge Foucault (1982) er hyrdemakt individualiserende, hvor hyrden må ivareta flokkens moralske atferd gjennom å regulere avvikende individer (Waring og Latif, 2017). På bakgrunn av dette har Davids juridiske utsagn også en filosofisk tyngde, hvis man antar at tilsynsforvaltningens virkemidler henvender seg til moral gjennom sin opplærende tilnærming. Det betyr at eksempelvis påpekning av plikt, tvangsmulkt, aktivitetsforbud og dyr i forvaring søker å skape et subjekt ut av vedkommende som kontrolleres. Forskjellen fra ordinær straff er dermed at de avvikende individene skal reflektere over og drive denne

prosessen selv (Foucault, 1982; Martin og Waring, 2018). Det finnes samtidig likheter i straffeteori, hvor eksempelvis von Hirsch og Ashworth (1993) diskuterer sensur (*censure*).

Sensurteorien omhandler også mennesker som rasjonelle aktører og tilsier at proporsjonale straffereaksjoner uttrykker både en formell utmåling og en grad av moralsk misnøye.

Sistnevnte gir dermed lovovertrederen ytterligere en dimensjon i form av moralsk forståelse, i motsetning til andre straffeteorier hvor de nærmest betegnes som kalkulerende maskiner.

Teorien har dermed likheter med Foucaults begrep om hyrdemakt, fordi moral fremheves som et viktig element i forebygging av kriminalitet. Andenæs (1974:25) uttrykker derimot et større skille mellom en avskrekkende effekt og en moralsk effekt – hvor det tar mye lenger tid å etablere sistnevnte. Tydeliggjøringen av de rettslige sporene vil dermed inkorporere moral på ulike måter. Tilsynsforvaltningen vil gjennom hyrdemakt kunne anvende moral i sin opplærende og individualiserende tilnærming, mens politi og rettsvesen vil uttrykke det gjennom sterkere reaksjoner. Dette vil på sin side styrke tanken om allmennprevensjon, hvor straffetrusselen innebærer fysiske/materialistiske grunner til å avstå – i tillegg til de moralske (von Hirsch og Ashworth, 1993). Fysisk og moralsk avståelse blir dermed to sider av samme mynt, med mindre straffereaksjonens ubehag stadig får et større fokus gjennom det moderne paradigmet (Christie, 1982b; Balvig, 2005).

9 «Dyrepoliti» - hva så? Om rettssikkerhet og rettigheter

Bedre rettssikkerhet kan sies å være et av de langsiktige målene til dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen hvor prioritering, hevet kompetanse og styrket tverretatlig samarbeid skal sørge for dette. Med dette som utgangspunkt kan man spørre om det bidrar til å heve dyrs status som ofre og hvorfor rettssikkerhet fremheves i stedet for rettigheter. Begrepene gjelder opprinnelig mennesker som offisielle og anerkjente borgere i en stat. Både de juridiske og moralske faktorene knyttet til dette gjør at begrepene får en annen betydning når det gjelder dyr – hovedsakelig fordi de i liten grad omfattes av dem (Benton, 1998). I følge Andenæs (1945) handler rettssikkerhet om beskyttelse mot rettsforstyrrelser fra andre borgere og mot overgrep fra staten. Eksempler på dette kan være straffeforfølgelse uten tilgang på årsaksforklaring eller forsvarsmuligheter, noe som gjør at rettssikkerhet for Andenæs kan betegnes som negative krav – altså fravær av visse faktorer. Eckhoff (1975) skriver at det knytter seg veldig sterke følelser til ordet, men at kjernen omhandler rettferdig og forutsigbare avgjørelser fra myndighetene. Dette innebærer at like tilfeller behandles likt og at saksbehandlingen er hensynsfull. Rettigheter er derimot et mer utfordrende begrep fordi det i et antroposentrisk perspektiv ofte er mer overhengende og abstrakt, noe som kan tydeliggjøres gjennom menneskerettigheter som stadig brytes (Benton, 1998; Human Rights Watch, 2017). Man kan videre si at begrepene er nært beslektet, da rettsikkerhet kan anses som en rettighet. For dyr har dette likevel ikke vært tilfellet, ettersom rettighetene har vært knyttet opp til krav om dyrevelferd og de fem friheter – slik det har blitt redegjort for tidligere. Dette betyr at dyrs rettigheter kan betegnes som negative: frihet fra sult og tørste, frihet fra fysisk ubehag, frihet fra frykt og så videre. Videre er det relevant å trekke inn dyrevernsbevegelsen.

I følge Donaldson og Kymlicka (2011) har dyrevernsbevegelsen stoppet opp, ved at prosessene i holdningsendringer har mistet mye av sin opprinnelige drivkraft. I praksis betyr det at man ikke går lenger enn å kjempe for dyrs negative rettigheter. Francione (2007) betegner dette som en retning forankret i velferd fremfor rettigheter. Velferdsretningen definerer seg selv ut i fra en pragmatisk orientering, hvor de søker å forbedre hverdagen til dyr uavhengig hvor smått det måtte virke – med spesielt fokus på produksjonsdyr. Noen av de største dyrevernsorganisasjonene i Norge og Sverige kan plasseres innenfor denne retningen. Videre kan man ta utgangspunkt i at bevegelsene (både lokalt og internasjonalt) har skapt

oppmerksomhet om dyr som bevisste og sansende vesener gjennom flere tiår (Francione, 2007; Donaldson og Kymlicka, 2011). Å stanse ved de negative rettighetene kan derimot ha paradoksale konsekvenser, blant annet gjennom det tidligere diskuterte fenomenet velferdsvasking. Dette medfører aktører som, i samarbeid med dyrevernorganisasjoner, på ulike vis gjør endringer ved sitt eget eller leverandørens dyrehold som signaliserer at det er mer positivt å konsumere produkter fra dyr enn tidligere (Ellefsen, 2009). Man kan derfor se de negative rettighetene som et forsvar for økonomisk profitt fremfor velferd fremmende initiativer. På spørsmål om de kan anses som gjensidig utfyllende vil man med perspektiver fra artsrettferdighet (White, 2011) svare at de er gjensidig utelukkende. Dette kan begrunnes videre ved at eiendomsstatusen til dyr hindrer positive rettigheter, nettopp fordi eiendom består av en grunnleggende maktutøvelse som hindrer egenverdi (Francione, 2014).

Den innledende diskusjonen over fremhever et viktig poeng, nemlig at dyr har oppnådd en viss status – men at den er begrenset. Om offerstatus kan man argumentere for at negative rettigheter er et steg i riktig retning samtidig som andre og vanskelig definerbare faktorer mangler - som hvordan noen oppnår offerstatus. Christies (1986) idealtypiske definisjon tilsier forståelsen av det ideelle offer innebærer at: 1) offeret var svak, 2) offeret hadde en respektabel atferd/ærende da situasjonen oppstod, 3) offeret ikke var klanderverdig for å være på stedet, 4) gjerningspersonen var «stor og slem», 5) gjerningspersonen var ukjent, og 6) offeret har nok makt til å legge krav på offerstatusen, eller ingen andre har makt nok til å hindre dette. Til tross for at Christies analyse ikke ble gjennomført med dyr som potensiell målgruppe kan man trekke visse paralleller. Dyr som eiendom vil alltid være prisgitt eier og er dermed svak, men vil derimot kunne gjennomføre handlinger som av enkelte kan bli ansett som moralsk klanderverdige (angripe mennesker). Gjerningspersonen på sin side, blir ikke ofte oppfattet som et stort og slemt monster og kan i tillegg være ikke-personifiserte aktører som bedrifter eller selskaper (Benton, 1998). Det betyr at majoriteten av lidelsene skyldes strukturer, tidligere belyst gjennom oppdrettsfisk i Norge. Dette henger sammen med Christies siste krav, som sannsynligvis er det største hinderet når det gjelder dyrs offerstatus. I følge Fitzgerald (2010) er mangelen på offerstatus forankret i dyrs verdi som eiendom, hvor antroposentriske strukturer gjør opphøyningen til offer til en paradoksal situasjon: hvordan kan dyr anerkjennes som aktører som aldri burde blitt utsatt for lidelsene, samtidig som eiendomsstatusen har dette som en grunnleggende forutsetning? I noen tilfeller vil eiendomsstatusen fremheves som velferdsgaranti, eksempelvis fordi dårlig velferd resulterer i svakere profitt – i tillegg til at bruk av eiendom er regulert. På en annen side kan man

argumentere for at dette nødvendig er for å beskytte eiendelene i seg selv, men heller i menneskers interesser (Francione, 2007:34).

Donaldson og Kymlicka (2011) tar diskusjonen et sted lenger ved å argumentere for at dyr bør inkluderes i samfunnet gjennom juridiske og politiske rettigheter. På den ene siden vil veien til offerstatus bli betydelig kortere, mens det på den andre siden kan kritiseres for å pålegge dyr strukturer som i all hovedsak er antroposentriske – og dermed meningsløse for dem selv (Nurse og Ryland, 2013; Saretzki, 2015). Dette fremhever at dyrs levekår er forankret i rammene vi som mennesker setter, samtidig som vi også tolker behovene deres (Sollund, 2009). Rettigheter er tilsynelatende derfor et utfordrende konsept, både grunnet deres abstrakte natur og uenigheten om hva de bør innebære. Ved å heller fokusere på rettssikkerhet kan man se bort ifra noen av de større problemstillingene, noe som kan være til fordel og ulempe: Noen vil kunne kritisere fokus på rettssikkerhet for å ignorere strukturene som er drivkreftene bak utnyttelse av dyr – i likhet med velferdsretningen. På en annen side kan man argumentere for at fokuset på rettssikkerhet ikke bidrar til fenomener som velferdsvasking, fordi det handler om spesifikke juridiske prosesser fremfor kapitalistisk produksjon. Ved å se på dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen som politiske tiltak for dette nyanseres bildet. I følge Francione (2007) må sosiale forandringer gå forut for rettslige forandringer. Man kan spørre om gruppene i Norge og Sverige er et resultat av sosiale holdningsendringer som på sikt vil styrke dyrs rettssikkerhet, eller om de er en forlengelse av rettslige endringer som vil påvirke sosiale strukturer. Spørsmålet er vanskelig å svare på av mange årsaker, blant annet fordi initiativene kom fra ulike steder. I Sverige kom beslutningen internt fra politiet, mens dyrevernsbevegelser i Norge kan sies å ha hatt en viktig rolle i å kanalisere publikums ønsker om et eget «dyrepoliti». Hvilken tyngde dette hadde sammenlignet med Mattilsynets ønske om et bedre samarbeid med politiet er vanskelig å si, men det er nærliggende å tenke at det var en faktor. I så fall har påstanden til Donaldson og Kymlicka (2011) om dyrevernsbevegelser mindre overførbarhet til Norge.

Francione er ikke alene om å mene at dyrs status i samfunnet er avhengig av endringer i sosiale holdninger og forhold. Singer (2002) mente at man må anerkjenne at dyr har likeverdig rett til å unngå smerte og ubehag basert på et utilitaristisk prinsipp, mens Regan (2003) mente at dyr som livssubjekter må anses som moralsk likeverdige som mennesker. De generelle betraktningene er at dyr er sansende og erfarende vesener med iboende verdi som

mennesker har en moralsk plikt til å ikke skade.⁴¹ Fitzgerald (2010) argumenterer for å inkludere dyr i kritisk viktimologi fordi forståelsen av «offer» er kulturspesifikk. Christies (1986) idealtypiske redegjørelse peker på relevante tendenser som er nødvendig for å se noen som et offer, men inkluderer ikke nyanser som er viktige i denne konteksten. Noen dyr blir tildelt offerstatus i etterkant av mishandling, men de aller fleste blir nektet dette på bakgrunn av antroposentriske strukturer. Dessuten vil dyreholder/overgriper også kunne tildeles/kreve en offerstatus i enkelte situasjoner (Goyes og Sollund, 2016:97), eksempelvis bønder som ikke lenger evner å ta hånd om gårdsbruket grunnet psykiske problemer. Dette paradokset gjør at dyr i beste fall kan anses som semi-ideelle ofre, hvis vi skal følge Christies resonnement. Det vil si at dyr i teorien oppfyller mange av kravene, men at dette ofte blir trivialisert. På en annen side vil de politisære gruppene i Norge og Sverige bidra til prioritering og kompetanseheving i de rettslige sporene, noe som gjør at dyrerelaterte saker hyppigere behandles i rettsapparatet. Konsekvensene av dette er foreløpig uvisst, men det er dog et steg i retningen av Andenæs (1945) og Eckhoffs (1975) definisjoner av rettssikkerhet.

Et annet spørsmål er bakomliggende drivkrefter, altså hva som styrer holdningsendringene. På den ene siden kan argumentene til aktører som Singer og Regan kritiseres for å basere seg på rasjonalitet hvor følelser utelates. Dette blir kritisert fra økofeministiske perspektiver hvor slik tenkning tilskrives Kants tradisjon om at etikk ikke kan basere seg på følelser (Donovan, 1996 [1994]). Etikk blir her ansett som et maskineri hvor følelser defineres som en trussel, ettersom maskineriet er forutsigbart og stødig mens følelser er flyktige og lett påvirkelige (Kheel, 1993). Økofeminismen mener på sin side at det emosjonelle er essensielt i etisk refleksjon fordi man må kunne sette seg inn i andres livsverden, noe som på sikt kan utfordre verdenssyn hvor dyr anvendes instrumentelt (Adams, 1996 [1995]; Donovan, 1996 [1994]). På en annen side kan man argumentere for at slike endringer ikke kan skilles fra overhengende antroposentriske strukturer (Benton, 1998), hvor makt og byråkratiske prosesser historisk sett har svak relasjon til følelsesmessige aspekter. Man kan uansett stille spørsmål ved hvilken drivkraft dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen baseres på. Dette har likheter med diskusjonen over om rettslige og sosiale endringer, ettersom gruppene tilsynelatende er basert på ulike faktorer. Det tyder derfor på at ønsket om å ta dyrevelferds kriminalitet på større alvor forankres i både rasjonelle og emosjonelle aspekter.

⁴¹ Singers utilitaristiske utgangspunkt åpner i teorien opp for at lidelser er akseptabelt så fremt det kan rettferdiggjøres, gjennom for eksempel dyreforsøk.

9.1 Bare de modigste: Om statusarbeid i politiet

Rettsikkerhet og offerstatus er viktige begreper når det gjelder polisiært arbeid med dyrevelferdskriminalitet. Samtidig er de også avhengige av at det praktiske arbeidet er vellykket, hvor flere utfordringer ble belyst i kapittel 7. I forlengelsen av dette vil jeg her diskutere noen faktorer som både kan hindre og bidra til styrkingen av dyrs rettsikkerhet. Den første handler spesifikt om politiet og statusfordelingen av ulike arbeidsoppgaver. Generelt om dette skriver Granér (2004) og Finstad (2013) at de tidligere nevnte «drittjobbene» handler om eksempelvis forebyggende- og/eller ordensarbeid fremfor oppklaring av forbrytelser. I følge Granér (2004:116) har også vold i nære relasjoner tradisjonelt falt innunder denne kategorien. Dette setter dyrerelatert arbeid i et interessant fokus, fordi spekteret av hendelser er svært bredt. Gjennom intervjuene var tendensene likevel klare. Flere av informantene i politiet kviet seg for å komme med uttalelser om generelle holdninger i etaten, og forsøkte heller å belyse det gjennom anekdoter. Marie forteller om situasjoner hvor kollegaer som sitter i samme bygg ikke kjenner til hva de faktisk gjør, mens Thomas oppgitt forteller om politi andre steder i landet som heller registrerer dyrevelferdssaker som for eksempel skade på eiendom. Siv forteller om et tilfelle hvor de hadde bedt om bistand fra politikollegaer et annet sted i landet, men fikk som tilbakemelding at: «[...] 'sånt jobber vi ikke med. Det har vi ikke kapasitet til'.» For Siv var det et tydelig signal om at arbeidet deres ble ansett som ubetydelig av noen kollegaer, som ligner det informantene til Arluke (2004) gav uttrykk for. I tillegg til å bli definert som mindreverdige internt i politiet, ble informantene hans ofte sammenlignet med ekstreme og/eller naive dyrevernsaktivister som ikke kunne forholde seg til «virkeligheten».

Videre kan egne polisiære grupper bidra til å endre et slikt syn. Innledningsvis ble det redegjort for at Carin Götblad opprettet djurskyddspolisen med uttalelsen: «Bare de modigste tør å jobbe med de aller mest utsatte.» Signalene som sendes forsøker derfor å snu på en (u)kultur hvor arbeid med svake individer ikke kan måle seg med maskuline oppgaver som involverer fart og spenning. I Norge fikk ØKOKRIM nasjonalt fagansvar for bekjempelse av dyrevelferdskriminalitet i 2014 (Høviskeland, 2016a), og det er nærliggende å tro at dette har styrket politiarbeidet med dyr da organisasjonen må regnes som en tungvekt i politiet. I tillegg til å etterforske og føre presedensskapende saker for retten, bidrar ØKOKRIM med bistand til politidistrikter – og arrangerer årlige fagseminarer med Mattilsynet. Både uttalelsen til Götblad og ØKOKRIMs ansvar kan tolkes dithen at man forsøker å bringe dyrerelatert

arbeid inn i sfæren av «ordentlig politiarbeid». Om rekruttering til djurskyddspolisen forteller Thomas at de ved stillingsutlysning får inn søknadsbunker hvor personer vektlegger sitt forhold til dyr: hvilken hunderase de har, hvor lenge de har ridd hest og så videre. Om slike søknader sier Thomas: «Bort. Det må vekk. Man må være politi her.» Informanter i begge land gir uttrykk for at de både håper og tror at egne politisære grupper vil gjøre at flere politifolk får en interesse for temaet, og at man i fremtiden kan samarbeide om problematikk som eksempelvis hundekamper. Marie forteller at spanere og etterforskere utenfor gruppen kun tidvis spør om bistand til å for eksempel hente inn en hund, fremfor å gjøre samarbeid om et helhetlig bilde til generell praksis.

9.2 Ressurser og fremtidsendringer

Jeg har så langt redegjort for virksomheten til djurskyddspolisen og dyrekrimprosjektet. Dette har inkludert en rekke forskjellige utfordringer av både intern og ekstern art. En siste utfordring gruppene møter er deres tilgjengelige ressurser. Det kan enkelt innvendes at mange virksomheter alltid vil ønske seg større/flere ressurser i form av for eksempel årsverk, reisemuligheter, innkjøp og så videre. Ressurser forstås her som både oppfølging av saker og fra ledelse, noe enkelte informanter i dyrekrimprosjektet uttrykte bekymring og oppgitthet over. Siv forteller: «Det nytter ikke å ta imot midler til et prosjekt og bli med på kanapéer og sprudlebrus uten å følge det opp med handling.» Det siktes her til en oppfatning om at politiledelsen ikke har ivaretatt prosjektet på en tilstrekkelig måte. En annen informant peker på at politidistriktet har manglet en miljøkoordinator de tre siste årene, og mener at dette gjenspeiler mangelen på oppfølging. Ulike oppfatninger hos ledelse og underordnede kan være svært problematisk (Ekman, 1999), og i dette tilfellet kan det bidra til å svekke dyrs rettssikkerhet. Opprettelsen av prosjektet sendte tydelige signaler om forbedringer, men ved kontinuerlig manglende oppfølging blir signalene tvetydige. En annen informant spissformulerer det ved å tenke at man må gå til media og si: «Dette får vi ikke til i politi-Norge.» At det opprettes nye prosjekter i andre politidistrikter kan på den ene siden tyde på at man følger opp ved å prioritere bredde fremfor dybde, mens det på en annen side er problematisk dersom andre grupper også opplever mangelfull oppfølging. Man risikerer dermed at rettssikkerhet kun blir et spill for galleriet og en avledende funksjon.

Når det gjelder Sverige har ikke djurskyddspolisen møtt samme utfordring, ettersom gruppen ikke er et politisk prosjekt i samme grad. De står derimot overfor en usikker fremtid, ettersom

det har blitt foreslått at politiets ansvar i djurskyddslagen og tillsynslagen skal flyttes til länsstyrelsene (prop. 2016/17:224). Bakgrunnen er at politiet ikke er fornøyd med egne resultater, og vil heller prioritere saker basert på tre aktuelle faktorer: migrasjon, terror og forbrytelser som involverer skytevåpen. Dette kan sees som en tendens hvor politiet knytter kriminalitet direkte opp mot politiinnsats (Lomell, 2010), noe som i dette tilfellet blir en negativ virkning. Det vil si at arbeid på et område gjør at politiet ikke kan vie like mye oppmerksomhet til et annet område – og dermed opplever man mangelfull kontroll på situasjonen, som potensielt kan bli en trussel. Et eksempel på dette er hvordan politi og toll prioriterer smugling av narkotika fremfor handel med truede arter (Runhovde, 2015). Lovforslaget mener at man bør fokusere på politiets kjernevirksomhet som er å: «[...] bekämpa brott och upprätthålla allmän ordning och säkerhet» (SOU 2015:3). I følge lovforslaget (prop. 2016/17:224:17) er det spesielt tre områder man kan hente inn tapt tid fra, nemlig forvaring av berusede personer, transport av frihetsberøvede personer og dyrerelaterte oppgaver. Flere informanter tror at ansvarsflyttingen på sikt kan bidra til en mer helhetlig håndtering, ettersom ansvar og kompetanse blir plassert hos én myndighet. På en annen side mener Marie at veien dit sannsynligvis kommer til å bli vaklete. Thomas har en oppfatning om at de som er ansvarlige for dyrevelferd hos länsstyrelsen allerede er overarbeidet, og at denne endringen kommer til å plassere en enorm arbeidsbelastning på dem⁴²: «Så vi kommer nok ikke til å ha et velferdstilsyn her i Sverige de neste fem årene. Det kommer til å bli kjempevanskelig.» Videre er det en diskusjon om koblingen mellom polisiær kompetanse og dyrevelferd, slik det ble diskutert i kapittel 4. I mange tilfeller blir djurskyddspolisen stående som et ledd mellom länsstyrelsen og dyret hvor de må vente på en rekke beslutninger, før de avslutningsvis kan kreve tilbake penger fra eieren. Hvorvidt endringen er positiv for dyrene er vanskelig å si, og er avhengig av länsstyrelsens håndtering av det økte ansvaret. Det som derimot neppe kan betegnes som positivt er hvordan samtlige svenske politisjefer fortalte at dyrerelaterte saker både «stjeler krefter» og drar ned motivasjonen blant de ansatte (SOU 2015:3:58). Det tyder på at Götblads uttalelse om de modigste trumfes av en antroposentrisk struktur som heller vil arbeide med «ordentlig politiarbeid» fremfor «drittoppgaver» (Granér, 2004; Finstad, 2013).

⁴² Länsstyrelsene har gitt tydelig uttrykk for at de ikke ønsker denne forandringen (prop. 2016/17:24).

9.3 Internasjonale polisiære modeller og Skandinavia

Organisasjoner som RSPCA og A/MSPCA ble kort nevnt i kapittel 3, ettersom disse ofte trekkes frem i en diskusjon om dyrepoliti. Selv om de ikke er direkte sammenlignbare med dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen, er det likevel interessant å diskutere fordi det belyser forskjellige strukturer i ulike land. RSPCA ble opprettet i 1826, men fikk prefikset «Royal» først i 1840 etter en formell anerkjennelse av Dronning Victoria (Hughes og Lawson, 2011). Formålet var å håndheve dyrevelferdslovgivningen som kom to år før, og handlet i stor grad om hester brukt til transport. Det samme gjaldt i USA da like grupper ble opprettet nesten et århundre senere (Arluke, 2004). Det er to viktige historiske faktorer som gjelder RSPCA. For det første kom det moderne og profesjonelle politiet i Storbritannia først fem år etter RSPCA, men politiet tok aldri over ansvaret for disse konstablene (Hughes og Lawson, 2011:381). Konstablene til RSPCA ble dermed aldri inkorporert i politiet. For det andre kunne enhver engelskmann rettsforfølge en kriminell handling, og den som tiltalte var ofte offeret (Friedman, 1995). Vedkommende måtte selv håndtere papirarbeid og dokumentere bevis, i tillegg til å betale for prosessen. Det vanligste allmennpreventive tiltaket var å danne grupper/forbund i nærområder, hvor hvert medlem betalte en sum til en felles pott. Pengene ble deretter tilgjengelige hvis man tok ut tiltale mot et annet medlem. Man forpliktet seg dermed til å ta ut tiltale fordi pengene allerede var betalt (ibid.:485). Dette individualistiske rettssystemet er en viktig del av bakgrunn til RSPCA, samtidig som de hadde en kristen misjonstilnærming mot arbeiderklassen (Hughes og Lawson, 2011:380). Dermed hadde organisasjonen også en antroposentrisk kjerne.

RSPCA er en veldedig organisasjon og hadde i 1990 en total inntekt på nær 22 millioner pund, mens det over 20 år senere hadde steget til over 100 millioner (Garner, 1993). To tredeler kommer fra folks testamenter, mens resten er donasjoner. Dette, i tillegg til samarbeid med politiet, plasserer organisasjonen i en unik og forvirrende posisjon. De har over 300 uniformerte inspektører samtidig som de driver klinikker, dyresykehus og omplasseringshjem som har behandlet over 200.000 dyr årlig (Hughes og Lawson, 2011). De uniformerte inspektørene kan veilede dyreeiere og bistå politiet, men det er i hovedsak dem selv som har behov for bistand. Dette er fordi de ikke innehar mer autoritet enn vanlige innbyggere, nettopp på grunn av deres veldedige grunnlag. De kan dermed ikke ta seg inn i boliger, håndtere bevis eller gjennomføre arrestasjoner (ibid.). Når det gjelder USA har de

uniformerte inspektørene fått myndighet på lik linje med ordinært politi – men kun på områder som gjelder dyrevelferd. Arbeidet til MSPCA ble diskutert innledningsvis, hvor inspektørene opplevde negative holdninger fra både politikollegaer og publikum. Arluke (2004) beskriver hverdagen deres som en kamp i motvind, ettersom publikum så vidt ofret en tanke selv til mer dramatiske former for misbruk – som var dyrevernsorganisasjonenes strategi å synliggjøre.

Redegjørelsen over belyser spørsmålet om hvorvidt Skandinavia burde fått lignende løsninger. Her ser man bort ifra at Storbritannia, og USA spesielt, har andre kriminalitetsbilder enn land som Norge og Sverige. En løsning basert på RSPCA vil ha som utgangspunkt at en organisasjon, eksempelvis Dyrebeskyttelsen, har uniformerte inspektører i tillegg til et bredt nettverk av selvdrevne virksomheter. Inspektørene ville sørget for etterforskning på lik linje med hva privatpersoner kan, og ført saker for retten. En slik tanke møter umiddelbart på to problemer. For det første er dyrevernsorganisasjoner avhengige av veldedighet, men de får også statlige tilskudd. En RSPCA-aktig løsning tilsier at publikums bidrag må økes betraktelig. For det andre har hverken Norge eller Sverige rettslige strukturer som muliggjør privat rettsforfølgelse. I Skandinavia sitter staten med rettsansvaret for dyr, noe Hughes og Lawson (2011:384) beskriver som et «tomrom» i Storbritannia. Når det gjelder A/MSPCA blir problemstillingen annerledes. Ved å fortsette tankeeksperimentet vil inspektørene nå få politimyndighet på dyrevelferdsområdet, noe som tilrettelegger for autoritetsbruk overfor dyreeiere. Dette kan både signalisere at man bruker ekstra ressurser på dyrevelferd, samtidig som det tilsier at saker relatert til dyr eller den private sfære ikke er relevant for ordinært politi (Gundhus og Larsson, 2014:287). Videre ville arbeidet til de nye inspektørene vært påfallende likt forvaltningstilsynenes, fordi det handler om de samme arbeidsoppgavene som er regulert av samme lov. Det ville dermed blitt et utydelig rettslig skille fordi det innebærer et brudd med grunnprinsippet som et enhetspoliti (Gundhus et al., 2007:124). Det samme prinsippet gjør at eksempelvis Mattilsynet ikke kan få begrenset politimyndighet. Ved å ta utgangspunkt i Arluke (2004) vil inspektørene videre, i likhet med eksempelvis Mattilsynet, anvende en veiledende tilnærming med diskrete sanksjonstrusler dersom forholdene ikke forbedres. Som en motsetning risikerer de derimot å bli ansett som mindreverdige politiansatte, hvor kollegaer i verste fall tar avstand fra arbeidet deres. En annen konsekvens er tolkningen om at øvrig politi ikke trenger å bry seg om dyrerelaterte saker fordi det simpelthen kan delegeres til gruppen. Dette vil på sikt redusere politietatens kunnskap om dyr, som langt på vei bør inngå i politiets rolle som generalist. Om

spesialisering skriver Finstad (2013:330) at politiet trenger flere «allmennpraktikere fremfor hjertekirurger» - men at selv allmennpraktikeren må være i stand til å utføre en hjerteoperasjon dersom spesialisten ikke når frem i tide. Jeg vil argumentere for at denne livreddende kunnskapen også bør inkludere dyr. En unik gruppe må derfor være aktiv både internt og eksternt slik at kunnskapsformidling fremheves. Djurskyddspolisen har fått regelmessig dekning i media i tillegg til å være aktive på sosiale medier, og er derfor et godt eksempel på hvordan en unik politigruppe bør opptre dersom man er interessert i holdningsendringer. Ansvarsflytting til länsstyrelsene kan føre til at dette reduseres. Dyrekrimprosjektet står ikke nødvendigvis overfor samme kunnskapsforvitring, ettersom samarbeidsformen skal implementeres over flere politidistrikter.

Tilsynelatende er ikke «skandinaviske modeller» for dyrerelatert arbeid teoretisk underlegne løsninger som RSPCA og A/MSPCA. De vil dog være underlegne i praksis fordi organisasjoner som RSPCA har mer ressurser og sterkere nettverk. Rettslige strukturer og generelle kriminalitetsbilder er videre faktorer som vanskeliggjør sammenligning, men spesifikke polisiære prosesser later ikke til å være tjent med en fullstendig eller delvis privat virksomhet. For det første bryter det med prinsippet om et enhetspoliti, og for det andre står motivet om profitt sentralt i privat polisiær virksomhet (Lomell, 2014). Det kan innvendes at et «dyrepoliti» vil ha dyrs velferd som hovedmotiv, men en slik virksomhet kan ikke driftes uten inntekt. Det betyr ikke at de rettslige sporene ikke drar nytte av private organisasjoner - i mange tilfeller er dyrs liv prisgitt at private aktører stiller opp. Tydeligheten ved de rettslige sporene betyr dog at man får en helhetlig polisiær virksomhet. Dette innebærer kontrollører som i teorien er bedre rustet til å heve dyrevelferden til et ønsket nivå, selv om pragmatiske tilnærminger ofte kan kritiseres for å nøye seg med «godt nok» fremfor «best mulig».

10 Avslutning: ett skritt frem og ett tilbake?

Denne oppgaven har tatt for seg dyrekrimprosjektet i Trøndelag og djurskyddspolisen i Stockholm, for å avmystifisere konseptet «dyrepoliti» på bakgrunn av gruppenes arbeid. Kontrollørene møter en grunnleggende problemstilling angående dyrevelferd, nemlig de legale retningslinjene som i mange tilfeller oppleves som uklare. I praksis handler dette om hva som defineres som «unødig» og «nødvendig» lidelse, noe som er forankret i dyrs status som eiendom. Dette problematiserer også forståelsen av hva som er mishandling (Agnew, 1998). Dyrs egenverdi er formulert i norsk lovgivning, men denne varierer avhengig av hvilken arena det er snakk om. Her er skillet størst mellom selskapsdyr og produksjonsdyr, som plasseres på ulike nivåer et moralsk statushierarki. Dette gjenspeiles i at hold av produksjonsdyr reguleres gjennom forskrifter, mens hold av selskapsdyr er mer skjønnsbasert. Dette tilsier at produksjonsdyr i større grad utsettes for «nødvendige lidelser». Kontrollørene hadde ulike oppfatninger om hva god dyrevelferd innebærer, hvor hovedskillet gikk mellom tilfredsstillende fysisk miljø og det Marie kalte «den mentale biten». Å inkludere sistnevnte gjør at dyr i større grad anerkjennes som individer, noe som videre hever velferdskravene. Ulike perspektiver var en viktig faktor i kontrollørenes syn på lovgivningen, hvor politiet i mange tilfeller oppfattet lovteksten som vag og utydelig. Det ble tydelig at dette skyldtes en gradvis formuleringsendring hvor beslutningsansvaret ble flyttet til kontrollørene. I tilsynsforvaltningen var det derimot en bred forvaltningspraksis, hvor kontrollørenes skjønn ble regulert av forskrifter – og egne fortolkninger av disse.

I forlengelsen av «unødig» lidelse vekker mishandling sterkere emosjonelle reaksjoner enn vanskjøtsel, noe som trolig skyldes den sosiale avstanden mellom mennesker og produksjonsdyr (Sollund, 2008c). Dette gjør også at begrepet «dyretragedie» har en kvantitativ forankring ettersom antall dyr er avgjørende fremfor dødsårsak. Dette ble synlig gjennom drap på et fåtalls dyr som kunne resultere i nedleggelse av lys og blomster, mens vanskjøtsel av flere hundre dyr på sin side resulterte i signaler om at bønder må ta dyreholdet sitt mer alvorlig. Dette er relatert til en annen problemstilling for gruppene, nemlig publikums forventninger, hvor disse tilsynelatende baseres på internasjonale organisasjoner som RSPCA. Dette gjaldt spesielt dyrekrimprosjektet fordi de ble bedt om å kalle seg selv for dyrepoliti av ledelsen, fremfor «midlertidig metodeutvikling for samarbeid». Dette samarbeidet er ment for

å tydeliggjøre de rettslige sporene i form av straff og forvaltning (sporveksling), hvor målet er å unngå gråsoner og dobbeltarbeid gjennom en forbedret filtrering av saker. Det ble tydelig at dette var annerledes i Stockholm, hvor man kunne stille spørsmål ved relevansen for polisiær kompetanse i flere av arbeidsoppgavene – eksempelvis å samle inn katter. Dette ble mer relevant når de skulle bistå inspektørene fra länsstyrelsen, hvor de kunne fastsette en trygg ramme for kontrollen. I Norge er den polisiære kompetansen ment å fremheves gjennom sporvekslingen hvor politiet blir sittende igjen med færre, men alvorligere, saker.

Det polisiære arbeidet til gruppene er forankret i samfunnets strukturer, hvor antroposentriske interesser dominerer gjennom kapitalistisk produksjon (Stretesky et al., 2014). Dette ble tydeliggjort gjennom fiskeoppdrett i Norge, som er den næringen med høyest antall utnyttede individer og dødelighet. Næringens hurtige vekst gjør at «veien blir til mens den går», noe som får konsekvenser for både økosystemer og villfisk. Sistnevnte er spesielt utsatt for en Frankenstein-effekt (White, 2017) ettersom kryssparring med rømt oppdrettslaks på sikt vil redusere mangfoldets levedyktighet – noe som vil kunne bidra til en utryddelsesspiral (McGinnity et al., 2003). Lakselusa er langt på vei en hovedårsak, i tillegg til genetiske faktorer. Dette er et resultat av næringens enorme vekst. Fiskeoppdrett omtales som «den nye oljen» og anses som både en bærekraftig ressurs og et symbol på «rå natur» (Kristiansen, 2013) som vi endelig har klart å temme. Forskere som, bevisst eller ubevisst, har fokusert på problematikk i ved fiskeoppdrett opplever å bli trakassert av næringsaktører, samt egen arbeidsplass (Sætre og Østli, 2017a, 2017b). Fiskeriministeren selv kalte dem for «mørke motkrefter», hvilket belyser hvordan kapitalistisk produksjon prioriteres og undertrykker dyrevelferd, ytringsfrihet og uavhengig forskning. De økonomiske interessene begrenser videre kontrollørens arbeid og kommer til uttrykk gjennom politisk styring av virksomheten/oppdrettsnæringen. Dette gjenspeiles ved at tilsynsforvaltningen har begrensede sanksjonsmuligheter, hvor øverste grense for overtredelsesgebyret har liten økonomisk innvirkning. Videre har noen av kontrollørene opplevd uformelle ordre fra politisk hold om å ikke blande seg for mye med næringens virksomhet, ettersom dette er av nasjonal interesse. Dette tilsier at fokus på dyrevelferd gjennom egne polisiære grupper er kontekstuell, da oppdrettsfisk blir tildelt egenverdi og beskyttelse i langt mindre grad enn andre produksjonsdyr. Dette til tross for at de er inkludert i dyrevelferdsloven og regnes som husdyr.

I tillegg til eksterne utfordringer møter gruppene også intern problematikk. Tverretattlig samarbeid gjør at både profesjoner og organisasjoner må forholde seg til nye rutiner og arbeidsmåter. Profesjonene hadde bakgrunn fra enten det strafferettslige eller forvaltningsrettslige sporet, noe som gjorde at man gikk inn i arbeidssituasjon med ulike «blikk» som igjen påvirket blant annet dokumentering av bevis. Politiblikket (Finstad, 2013) arbeider i denne konteksten med både objektive og subjektive straffevilkår som mål, mens tilsynsblikket (Malde, 2015) er mer orientert rundt det objektive vilkåret. Dyrevelferdsloven i Norge ble skjerpet slik at straffekravene ble høyere, noe som legger ytterligere press på bevissikring. For politiet ble det derfor problematisk å få tilsendt saker hvor dokumentasjonen var for svak etter dere syn. Selve organisasjonene er også strukturert forskjellig og dette krystalliserte seg ved politiets hierarkiske form, og tilsynsforvaltningens tverrfaglige og åpne form. Dette gjorde tidvis kommunikasjonsprosessene krevende, eksempelvis fordi «eierskapet» over saken ikke ble et felles anliggende (Fermann, 2006).

Med utgangspunkt hos Christie (1986) fremhevet jeg at det ikke alltid er fruktbart å betegne gjerningspersoner som «monstre». Mishandling og vanskjøtsel har i mange tilfeller nyanserte årsaker, hvor psykiske faktorer ofte er tilstedeværende. Marie oppfattet eksempelvis at hun «enkelt» kunne forbedre situasjonen for dyr, men at det var vanskelig å gå fra de menneskelige tragediene (Larsen, 2013). Disse sakene handlet stort sett om eiere som ikke evnet å ta hånd om selskapsdyrene sine grunnet ressursmangel og/eller svak helse – eller animal hoarding i de ekstreme tilfellene. Menneskelige tragedier kunne også være en faktor ved vanskjøtsel i landbruket, hvor bonden selv pekte på psykiske problemer. Om gjerningspersonen generelt redegjorde jeg for teorien om at vold mot dyr senere fører til vold mot mennesker. Denne utviklingsteorien blir ofte fremsatt som enda en grunn til å opprette et dyrepoliti, til tross for at foreliggende empiri må betegnes som svak (Beirne, 2011). Videre signaliserer det at polisiært arbeid for dyr i seg selv ikke er godt nok, og at en menneskelig dimensjon må inkluderes for å rettferdiggjøre en slik virksomhet. Nyanserte årsaker for dyremishandling hindrer likevel ikke økt bruk av både straff og styring, ettersom disse kan fungere parallelt. Egne politigrupper som samarbeider tett med tilsynsforvaltningen sørger for å tydeliggjøre de rettslige sporene, noe som tilrettelegger for tilpassede sanksjoner. Den økte styringen kan forstås bedre i lys av Foucaults (1982) begrep om hyrde makt hvor tilsynsforvaltningen søker å overføre kunnskap til dyreholdere. Sanksjonering anvendes på bakgrunn av forholdsmessighet, eller det informanten David kaller kalibrering. Tilsynsforvaltningen som hyrde er videre avhengig av tillit fra publikum og dette tydeliggjør

en krevende balansegang, hvor utøvelse av sanksjoner kan hindre fremtidig arbeid. Økt bruk av både straff og styring viser at allmennprevensjon i større grad støttes opp av individualpreventive tiltak. De inkorporerer begge moral ved å henvende seg til dyreholder som en moralsk aktør, enten gjennom en opplærende tilnærming eller ved å uttrykke misnøye. Det betyr ikke at tilsynsforvaltningen kun arbeider med individualprevensjon, ettersom hyrdebegrepet tilsier at den opplærende enkelthåndteringen påvirker «hele flokken».

Egne polisiære grupper og tydeliggjøring av de rettslige sporene gjør dyrs rettssikkerhet mer relevant enn rettigheter, ettersom det er snakk om spesifikke juridiske prosesser. Dyrs rettigheter kan generelt sies å være negative ved at visse faktorer ikke skal ramme dyr: sult, kulde, stress og så videre. I følge Donaldson og Kymlicka (2011) har dyrevernsbevegelsen stoppet opp ved disse rettighetene, noe som bidrar til «velferdsvasking» hvor dyrehold fremstår som mer positivt enn hva som er tilfellet (Ellefsen, 2013b). Fokus på dyrevelferdskriminalitet og tydeliggjøring av de rettslige sporene vil derimot kunne føre til at flere alvorlige saker prosesseres gjennom rettssystemet. På sikt kan dette bidra til styrkingen av dyrs offerstatus, selv om statusen som eiendom i mange tilfeller vil være en begrensning. Dette eksemplifiseres ved at dyr sjelden kan anses som ideelle ofre (Christie, 1986), nettopp på grunn av de antroposentriske strukturene som tilrettelegger for utnytting. Lengst unna offerstatus er oppdrettsfisk hvor det enn så lenge ikke har falt noen dommer som signaliserer at de har rettssikkerhet.

En generell forutsetning for at dyr skal få bedre rettssikkerhet er at slik arbeid ikke blir ansett som lav-status internt i politiet. Enkelte informanter gav uttrykk for både manglende interesse og samarbeidsvillighet hos kollegaer. For å heve dette, kan og bør ØKOKRIM gis en rolle utover påtaleansvar for dyrevelferdskriminalitet, eksempelvis ved å koordinere Norges dyrekrimprosjekter. I tillegg til å effektivisere arbeidet er det nærliggende å tenke at det videre vil heve statusen rundt dyrerelatert arbeid. Det ble også drøftet hvordan skandinaviske modeller for dyrerelatert polisiært arbeid ikke er underlegne grupper som RSPCA, ettersom disse ikke har myndighet utover det ordinære sivile har. Dessuten vil grupper som dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen sende sterkere signaler om at staten tar dyrevelferdskriminalitet på alvor. Dette er dog i teorien, ettersom RSPCA i praksis har tilgang på større nettverk og mer ressurser. Grupper som dyrekrimprosjektet og djurskyddspolisen bør derfor gis nok ressurser og oppfølging til å gjøre en reell forandring. Med dette mener jeg at Norge har tatt ett steg frem i kampen mot dyrevelferdskriminalitet gjennom opprettelse av

dyrekrimprosjekter, men at manglende oppfølging og uformelle ordrer fungerer som varselamper for fremtidig arbeid. Når det gjelder Sverige har djurskyddspolisen siden 2011 blitt fremhevet som det beste polisiære tiltaket i hele Norden. Likevel kan ansvarsoverføringen til länsstyrelsene virke som ett skritt tilbake, spesielt når politiledelsen uttaler at dyrerelatert arbeid er demotiverende. Det betyr ikke at djurskyddspolisen bør sitte med ansvar som eksempelvis å tilbakekreve kostnader. Det som i praksis er en nedleggelse vil dog sende signaler om at man ikke anerkjenner gruppens symbolske verdi, som er at dyrerelatert arbeid i større grad bør inkluderes i politivirksomhet.

Antall ord: 41 669

Litteraturliste

Adams, C. J. (2007). Towards a Philosophy of Care through Caregiving. *Critical Inquiry* 43, s. 765-789

Agnew, R. (1998). The causes of animal abuse: a social-psychological analysis. *Theoretical Criminology*, 2 (2), s. 177–210

Akvakulturloven. (2005). *Lov om akvakultur av 17. Juni 2005, nr. 79*. Lest 19.02.2018

Andenæs, J. (1945). Grunnlov og rettssikkerhet. *Sak og samfunn*, (1).

Andenæs, J. (1974). *Punishment and Deterrence*. Michigan: The University of Michigan Press.

Angantyr, M., Eklund, J. og Hansen, E. M. (2011). A Comparison of Empathy for Humans and Empathy for Animals. *Anthrozoös*, 24 (4), s. 369-377

Arluke, A., Levin, J., Luke, C. og Ascione, F. (1999). The Relationship of Animal Abuse to Violence and Other Forms of Antisocial Behavior. *Journal of Interpersonal Violence*, 14 (9), s. 963-975

Arluke, A. (2004). *Brute Force. Animal Police and the Challenge of Cruelty*. Indiana: Purdue University Press

Arluke, A. og Irvine, L. (2017). Physical Cruelty of Companion Animals. I Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 39-58

Arluke, A., Patronek, G., Lockwood, R. og Cardona, A. (2017). Animal Hoarding. I Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 107-130

Balvig, F. (2005). When Law and Order Returned to Denmark. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 5(2), s. 167-187

Bayley, D. H. (2005.) What do the police do? I Newman, T. (red.), *Policing: key readings*. Cullompton: Willan publishing, s. 141-149

- Beirne, P. (1999). For a Nonspeciesist Criminology: Animal Abuse as an Object of Study. *Criminology* 37: 117-148
- Beirne, P. (2004). From Animal Abuse to Interhuman Violence? A Critical Review of the Progression Thesis. *Society & Animals*, 12 (1), s. 39-65
- Benton, T. (1998). Rights and justice on a shared planet: More rights or new relations? *Theoretical Criminology*, 2(2), s. 149-175
- Berlin, J. M. og Carlström, E. D. (2011). Why is collaboration minimised at the accident scene? A critical study of a hidden phenomenon. *Disaster Prevention and Management* 20 (2), s. 159-171
- Bittner, E. (2005). Florence Nightingale in pursuit of Willie Sutton: a theory of the police. I Newman, T. (red.), *Policing: key readings*. Cullompton: Willan publishing, s. 150-172
- Bokmålsordboka. (u.å.). Tilgjengelig fra <https://ordbok.uib.no/temme> , lest 05.03.2018
- Bratholm, A. (1999). *Politi, påtalemyndighet, presse og rettssikkerhet. Politivoldsaken i Bergen – foran og bak kulissene*. Oslo: Tano Aschehoug
- Brisman, A. og South, N. (2015). State-Corporate Environmental Harms and Paradoxical Interventions: Thoughts in Honour of Stanley Cohen. I Sollund, R. (red.), *Green Harms and Crimes. Critical Criminology in a Changing World*, s. 27-42
- Bshary, R. (2011). Machiavellian Intelligence in Fishes. I Brown, C., Laland, K. og Krause, J. (red.), *Fish Cognition and Behavior*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Børresen, M. F. (2017). Anker skjæredommen til lagmannsretten. *NRK* [internett], 13. oktober. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/ho/anker-skjaeredommen-til-lagmannsretten-1.13732342> , lest 07.02.2018
- Caruso, D. (2014). NYPD takes over after ASPCA closes enforcement unit. *PoliceOne* [internett], 7. januar. Tilgjengelig fra <https://www.policeone.com/police-jobs-and-careers/articles/6719145-NYPD-takes-over-after-ASPCA-closes-enforcement-unit/> , lest 11.01.2018
- Christie, N. (1982a). *Hvor tett et samfunn?* 2 utg. Oslo: Universitetsforlaget.

- Christie, N. (1982b). *Pinens begrensning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Christie, N. (1986). The Ideal Victim. I Fattah, E. A. (red.), *From Crime Policy to Victim Policy: Reorienting the Justice System*. London: Macmillan Press, s. 17-30
- Chutko, P. I. (2011). *En temmelig vill en. Kontroverser om laks, ca. 1800-2009* [masteravhandling]. Trondheim: Norges Tekniske Naturvitenskapelige Universitet
- Connell, R. W. og Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity. Rethinking the Concept. *Gender & Society*, 19 (6), s. 829-859
- Cudworth, E. (2017). Breeding and Rearing Farmed Animals. I Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 160-178
- Djurskyddslag. *Svensk författningssamling* 1988: 534. Lest 10.09.2017
- Donaldson, S. og Kymlicka, W. (2011). *Zoopolis: A Political Theory of Animal Rights*. Oxford: Oxford University Press.
- Donovan, J. (1996). Attention to Suffering: Sympathy as a Basis for Ethical Treatment of Animals. I Donovan, J. og Adams, C. J. (red.), *Beyond Animal Rights: A Feminist Caring Ethic For the Treatment of Animals*. New York: The Continuum Publishing Company, s. 147-169
- Ds 2017:5. *Effektivare sanktioner i livsmedelskjedjan m.m.*
- Dyrevelferdsloven. (2009). *Lov om dyrevelferd av 19.juni, 2009, nr 97*. Lest 05.05.2017
- Eckhoff, T. (1975). *Statsrettslige emner. 5 artikler fra boken Rettferdighet og rettssikkerhet*. Oslo: Tanum.
- Ekman, G. (1999). *Från text till batong* [doktorgradsavhandling]. Handelshögskolan i Stockholm
- Ellefsen, R. (2009). *Ny dyrevelferdslov: Beskyttes dyr eller næring?* [masteravhandling]. Universitetet i Oslo

- Ellefsen, R. (2013a). Den moderne pelsdyrfabrikken: Konflikten om legitimiteten. I R. Sollund, M. Tønnessen og G. Larsen (red.), *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus forlag AS, s. 205-224
- Ellefsen, R. (2013b). Motstanden mot pelsdyrnæringen – Et uttrykk for noe større? I Sollund, R., Tønnessen, M. og Larsen, G. (red.), *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus forlag AS, s. 225-244
- Ellefsen, R. (2016). Judicial opportunities and the death of SHAC: legal repression along a cycle of contention. *Social Movement Studies* 15 (5), s. 441-456
- Ellefsen, R. (2018). Deepening the Explanation of Radical Flank Effects: Tracing Contingent Outcomes of Destructive Capacity. *Qualitative Sociology* 41 (1), s. 111-133
- Engen, R. V. og Fjørtoft, M. (2016). Økokrim: Har sprengt et miljø som trente opp hunder til å være våpen. *NRK* [internett], 3. november. Tilgjengelig fra https://www.nrk.no/norge/okokrim_-har-sprengt-et-miljo-som-trente-opp-hunder-til-a-vaere-vapen-1.13207527 , lest 13.02.2018
- Eterno, J. A. og Silverman, E. B. (2010). The NYPD's Compstat: compare statistics or compose statistics? *International Journal of Police Science & Management* 12 (3), s. 426-449
- Fermann, T. (2006). «Mellom tre stoler». *Samarbeid mellom politi, psykiatri- og kommunehelsetjenesten i møte med mennesker som har alvorlige psykiske lidelser og sammensatte behov*. Rapport 11/2006. Høgskolen i Vestfold.
- Finstad, L. (2013). *Politiblikket*. 3. utg. Oslo: Pax forlag AS
- Fiskeridirektoratet (u.å.). Biomassestatistikk etter fylke. *Fiskeridirektoratet* [internett]. Tilgjengelig fra <https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Statistikk-akvakultur/Biomassestatistikk/Biomassestatistikk-etter-fylke> , lest 05.03. 2018
- Fitzgerald, A. J. (2010). The «Underdog» as «Ideal Victim»? The Attribution of Victimhood in the 2007 Pet Food Recall. *International Review of Victimology*, 17 (2), s. 131-157

Flaarønningen, G. og Sollund, S. (2018). Listhaug mener «monster»-beskrivelse vil avskrekke overgripere. *NRK* [internett]. Tilgjengelig fra [https://www.nrk.no/norge/listhaug-mener-monster -beskrivelse-vil-avskrekke-overgripere-1.13886503](https://www.nrk.no/norge/listhaug-mener-monster-beskrivelse-vil-avskrekke-overgripere-1.13886503) , lest 09.04.2018

Flynn, C, P. (1999). Exploring the Link between Corporal Punishment and Children's Cruelty to Animals. *Journal of Marriage and Family*, 61 (4), s. 971-981

Flynn, C. P. (2011). Examining the links between animal abuse and human violence. *Crime, Law and Social Change*, 55, s. 453-468

Folkehelseinstituttet. (2018). 2017: Stor nedgang i bruken av legemidler mot lakselus. *Folkehelseinstituttet* [internett]. Tilgjengelig fra <https://www.fhi.no/hn/legemiddelbruk/fisk/2017-stor-nedgang-i-bruken-av-legemidler-mot-lakselus/> , lest 09.03.2018

Forskrift om avlaving av dyr. (2013). *Forskrift om avlaving av dyr*. Fastsatt av Fiskeri- og kystdepartementet og Landbruks- og matdepartementet 13. januar 2013 med hjemmel i lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd.

Forskrift om bruk av dyr i forsøk. (2015). *Forskrift om bruk av dyr i forsøk*. Fastsatt av Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet 18. juni 2015 med hjemmel i lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd.

Forskrift om lakselusbekjempelse. (2012). *Forskrift om bekjempelse av lakselus i akvakulturanlegg*. Fastsatt av Fiskeri- og kystdepartementet 5. desember 2012 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet.

Forskrift om gebyr etter dyrevelferdsloven. (2014). *Forskrift om overtredelsesgebyr etter dyrevelferdsloven*. Fastsatt av Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet 30. juni 2014 med hjemmel i lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd.

Forskrift om hestevelferd. (2005). *Forskrift om velferd for hest*. Fastsatt av Landbruks- og matdepartementet 2. juni 2005 med hjemmel i lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd.

Forskrift om jakt- og fangsttider m.m. 1. april 2017-31. mars 2022. (2017). *Forskrift om jakt- og fangsttider samt sanking av egg og dun for jaktseongene fra og med 1. april 2017 til og*

med 31. mars 2022. Fastsatt av Miljødirektoratet 25. januar 2017 med hjemmel i lov 19. juni 2009 nr. 100.

Forvaltningsloven. (1967). *Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningsaker.*

Foucault, M. (1982). The Subject and Power. *Critical Inquiry*, 8(4), s. 777-795

Foucault, M. (1991). Governmentality. I Burchell, G., Gordon, C. og Miller, P. (red.) *The Foucault effect. Studies in governmentality.* Chicago: Chicago University press, s. 87-104

Frafjord, M. og Grimen, B. (2016). Eget dyrepoliti skal avdekke vanskjøtsel. *NRK* [internett], 20. oktober. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/rogaland/dyrepolitiet-skal-avdekke-vanskjotsel-1.13188576> , lest 10.09.2017

Francione, G. (2007). Reflections on «Animals, Property, and the Law» and «Rain without Thunder». *Law and Contemporary Problems*, 70 (1), s. 9-57

Francione, G. (2014). Animal Welfare and the Moral Value of Nonhuman Animals. I Cederholm, E.A., Björck, A., Jennbert, A. og Lönngren, A. S. (red.), *Exploring the Animal Turn. Human-Animal Relations in Science, Society and Culture.* Lund: Pufendordinstitutet, s. 57-72

Friedman, D. D. (1995). Making Sense of English Law Enforcement in the Eighteenth Century. *The University of Chicago Roundtable*, 2(2), article 7.

Frostating lagmannsrett. (2016). LF-2016-24555. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/pro/#document/LFSTR/avgjorelse/lf-2016-24555> , lest 05.02.2018

Gaarder, E. (2011). Where the Boys Aren't: The Predominance of Women in Animal Rights Activism. *Feminist Formations* 23 (2), s. 54-76

Gamlund, E. (2013). Etske perspektiver på dyr og natur. I Sollund, R., Tønnessen, M. og Larsen, G. (red.), *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder.* Oslo: Spartacus forlag AS, s. 329-352

Garland, D. (1999). 'Governmentality' and the Problem of Crime. I Smandych, R. (red.), *Governable Places. Readings on Governmentality and Crime Control.* Brookfield: Ashgate Publishing, s. 15-43.

Garner, R. (1993). Political animals: A Survey of the Animal Protection Movement in Britain. *Parliamentary Affairs*, 46(3), s. 333-352

Gilje, C. T. (2017). Ordet «dyrepoliti» er misvisende. *Dagsavisen* [internett], 18. oktober. Tilgjengelig fra <https://www.dagsavisen.no/rogalandsavis/ordet-dyrepoliti-er-misvisende-1.1042246> , lest 01.11.2017

Gismervik, K., Gåsnes, S. K., Nielsen, K. V. og Mejdell, C. M. (2018). Fiskevelferd. I Hjeltnes, B., Bang-Jensen, B., Bornø, G., Haukaas, A. og Walde, C. S. (red). *Fiskehelse rapporten 2017. Veterinærinstituttet rapportserie nr. 1a/2018*.

Gjein, H. (2014). Dyrepoliti igjen. *Mattilsynet* [internett], 5. august. Tilgjengelig fra https://www.mattilsynet.no/om_mattilsynet/dyrepoliti_igjen.15444 , lest 10.09.2017

Glavin, K. og Erdal, B. (2013). *Tverrfaglig samarbeid i praksis: til beste for barn og unge i kommune-Norge*. Oslo: Kommuneforlaget.

Goffman, E. (1969). *The Presentation of Self in Everyday Life*. London: Penguin

Goldstein, H. (1990). *Problemoriented Policing*. New York: McGraw-Hill

Gottschalk, P. (2014). Policing Financial Crime: Challenges in White-Collar Defense Lawyer Strategies. *Pakistan Journal of Criminology*, 6 (1), s. 1-19

Goyes, D. R. og Sollund, R. (2016). Contesting and Contextualising CITES: Wildlife Trafficking in Colombia and Brazil. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 5(4), s. 87-102

Goyes, D. R. (2018). *Biopiracy from a green criminological perspective* [Doktorgradsavhandling]. Oslo: Universitetet i Oslo.

Granér, R. (2004). *Patrullerende polisers yrkeskultur* [doktorgradsavhandling]. Lunds universitet.

Granér, R. (2014). Selvstendige sheriffer eller lojale byråkrater. Om patruljerende politis yrkeskultur. I Larsson, P., Gundhus, H.O.I. og Granér, R. (red.), *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm AS, s. 134-152

Granér, R. og Kronkvist, O. (2014). Kontroll av og i politiorganisasjonen. I Larsson, P., Gundhus, H.O.I. og Granér, R. (red.), *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm AS, s. 53-78

Grefsrud, E. S., Glover, K., Grøsvik, B. E., Husa, V., Karlsen, Ø., Kristiansen, T., Kvamme, B. O., Mortensen, S., Samuelsen, O. B., Stien, L. H. og Svåsand, T. (red.) (2018). Risikorapport for norsk fiskeoppdrett 2018. *Fisken og havet*, særnr. 1-2018

Grøndahl, A. M., og Mejdell, C. (2013). Gir vi høns og gris et liv det er verdt å leve? I R. Sollund, M. Tønnessen og G. Larsen (red.), *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus forlag AS, s. 165-184

Guldseth, E. (2010). *Laks og lakseoppdrett. I brytningen mellom virkelighetsbeskrivelser* [masteravhandling]. Trondheim: Norges Teknisk Naturvitenskapelige Universitet

Gulla, S. og Bornø, G. (2018). Helsesituasjonen hos rensefisk. I Hjeltnes, B., Bang-Jensen, B., Bornø, G., Haukaas, A. og Walde, C. S. (red). *Fiskehelse rapporten 2017. Veterinærinstituttet rapportserie nr. 1a/2018*.

Gundhus, H. O. I., Larsson, P. og Myhrer, T. G. (2007). *Forskningskonferansen 2007: Polisier virksomhet. Hva er det – Hvem gjør det?* Oslo: Politihøgskolen

Gundhus, H. O. I. (2014). Forebyggende politiarbeid – i spennet mellom kriminalitetskontroll og trygghet. I Larsson, P., Gundhus, H.O.I. og Granér, R. (red.), *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm AS, s. 178-204

Gundhus, H. O. I. og Larsson, P. (2014). Fremtidens politi? I Larsson, P., Gundhus, H.O.I. og Granér, R. (red.), *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm AS, s. 273-302

Hallsworth, S. (2008). Imaginary Spaces and Real Relations. I Sollund, R. (red.), *Global Harms – Ecological Crime and Speciesism*. New York: Nova Science Publishers, s. 71-86

Hansen, L. P., Fiske, P., Holm, M. og Jensen, A. J. (2006). *Bestandsstatus for laks i Norge. Utredning for DN, 2006-3*.

Hauge, R. (1996). *Straffens begrunnelser*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

- Helgesen, K. O. og Jansen, P. A. (2018). Lakselus – *Lepeophtheirus salmonis*. I Hjeltnes, B., Bang-Jensen, B., Bornø, G., Haukaas, A. og Walde, C. S. (red). *Fiskehelserapporten 2017. Veterinærinstituttet rapportserie nr. 1a/2018*.
- Hessen, D. O. (2013). Hvor unikt er mennesket? I Sollund, R., Tønnessen, M. og Larsen, G. (red.), *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus forlag AS, s. 57-78
- Hillyard, P. og Tombs, S. (2004). Beyond Criminology? I Hillyard, P., Pantazis, C., Tombs, S. og Gordon, D. (red.), *Beyond Criminology. Taking Harms Seriously*. London: Pluto Press, s. 10-29
- Holland, R. C. (1984). Problems in the Investigation of White Collar Crime: A Case Study. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 8 (1), s. 21-41
- Holmberg, L. (1999). *Inden for lovens rammer. Politiets arbeidsmetoder og konkrete skøn*. København: Gyldendal
- Holmberg, L. (2014). Hva gjør politiet? I Larsson, P., Gundhus, H.O.I. og Granér, R. (red.), *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm AS, s. 153-178
- Hughes, G. og Lawson, C. (2011). RSPCA and the criminology of social control. *Crime, Law and Social Change*, 55(5), s. 375-389
- Human Rights Watch. (2017). *World Report 2017: Events of 2016*. USA.
- Hundeloven. (2004). *Lov om hundehold av 4. juli, 2004, nr. 74*. Lest 22.03.2018
- Høviskeland, H. T. (2016a). Leder. *Miljøkrim*, 1(1), s. 3
- Høviskeland, H. T. (2016b). 90 dagers fengsel for grov mishandling og drukning av hund i Moss. *Miljøkrim*, 19 (1), s. 38-39
- Jacobsen, D. I. (1993). Hvorfor er samarbeid så vanskelig? Tverretatlig samarbeid i et organisasjonsteoretisk perspektiv. I Repstad, P. (red.), *Dugnadsånd og forsvarsverk: tverretatlig samarbeid i teori og praksis*. Oslo: Tano AS, s. 70-111

- Jacobsen, T. (2017). Politiet starter etterforskning etter funn av åtte døde måkeunger. *Adresseavisen* [internett], 6. juli. Tilgjengelig fra <https://www.adressa.no/nyheter/trondheim/2017/07/06/Politiet-starter-etterforskning-etter-funn-av-%C3%A5tte-d%C3%B8de-m%C3%A5keunger-14974427.ece> , lest 07.02.2018
- Janssen, J. (2017). Harms to Police Dogs: Barking Up the Wrong Tree. I Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 417-432
- Joffe, M., O'Shannessy, D., Dhand, N. K., Westman, M. og Fawcett, A. (2014). Characteristics of persons convicted for offences relating to animal hoarding in New South Wales. *Australian Veterinary Journal*, 92 (10), s. 369-375
- Jon, N. (2017). Maskulinitetsperspektiv på kriminologiens kjerneområder: Kontroll, ofre og kriminalitet. *Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskap*, 104 (2), s. 181-201
- Jonsson, B. (red.), Boxaspen, K., Fiske, P., Gjerde, B., Poppe, T. og Wennevik, V. (2006). *Interaksjoner mellom lakseoppdrett og villaks: Oppdatering av kunnskap etter NOU 1999: 9*. Kunnskapsserien for laks og vannmiljø 2.
- Jordbruksverket. (2012). Djurskyddspolisen i Stockholms län. Tilgjengelig fra <http://www.jordbruksverket.se/download/18.53b6e8e714255ed1fcc45ba/1385559846887/F%C3%B6rel%C3%A4sning+2013.pdf> , lest 15.12.2017
- Jordbruksverket. (2016a). *Djurskydd 2015-2016*. Tilgjengelig fra <http://www2.jordbruksverket.se/download/18.240d513b1546b53868e45ba4/1462117629899/ovr388.pdf> , lest 15.12.2017
- Jordbruksverket. (2016b). *Djurskyddskontrollen 2016 – En redovisning av länsstyrelsernas arbete*.
- Jørgensen, M.W. og Philips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag
- Katz, J. (1988). *Seductions of Crime. Moral and Sensual Attractions in Doing Evil*. New York: Basic Books.

Kheel, M. (1993). From Heroic to Holistic Ethics: The Ecofeminist Challenge. I Gaard, G. (red.), *Ecofeminism: Women, Animals, Nature*. Philadelphia: Temple University Press, s. 243-271

Kilnes, C. og Vikan, J. A. (2015). Dømt til halvt års fengsel for brutalt kattedrap.

Adresseavisen [internett], 13. november. Tilgjengelig fra

<https://www.adressa.no/nyheter/trondheim/2015/11/13/D%C3%B8mt-til-halvt-%C3%A5rs-fengsel-for-brutalt-kattedrap-11804321.ece> , lest 05.02.2018

Kirkpatrick, J. B., Kriwoken. L. K. og Styger, J. (2017). The reverse precautionary principle: science, the environment and the salmon aquaculture industry in Macquarie Harbour, Tasmania, Australia. *Pacific Conservation Biology*. DOI: <https://doi.org/10.107/PC17014>

Kjønriksen, H. (2015). Tok livet av “Lucas” – risikerer streng fengselsstraff. *Moss Avis* [internett], 11. januar. Tilgjengelig fra <https://www.moss-avis.no/kriminalitet/nyheter/tok-livet-av-lucas-risikerer-streng-fengselsstraff/s/5-67-21458> , lest 06.02.2018

Kleveland, L. (2013). Livet, smerten og friheten. Sikres dyrs interesser av dyrevelferdsloven og forvaltningen? I Sollund, R., Tønnessen, M. og Larsen, G. (red.), *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus forlag AS, s. 289-306

Kristiansen, B. S. (2016). Varsler oppgjør med «mørke motkrefter». *Aftenposten* [internett], 19. februar. Tilgjengelig fra <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/o36K/Varsler-oppgjor-med-morke-motkrefter> , lest 26.06.2016

Kristiansen, T. S. (2013). Historien om laksen – fra elvas konge til Norges viktigste husdyr. I Sollund, R., Tønnessen, M. og Larsen, G. (red.), *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus forlag AS, s. 121-140

Kvale, S. og Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervjuet*. 3. utg. Oslo: Norsk Gyldendal Forlag AS

Lag om tillsyn över hunder och katter. *Svensk författningssamling* 2007:1150.

Larsen, G. (2003). *Dyrevern eller samfunnsvern?* Oslo: Unipub forlag

- Larsen, G. (2013a). Kuas tildelte rolle som matobjekt. I R. Sollund, M. Tønnessen og G. Larsen (red.), *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus forlag AS, s. 141-164
- Larsen, G. (2013b). Matens urettferdighet: matproduksjonens antroposentriske system. I R. Sollund, M. Tønnessen og G. Larsen (red.), *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus forlag AS, s. 185-204
- Lauvås, K. og Lauvås, P. (1994). *Tverrfaglig samarbeid: perspektiv og strategi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lawson, C. (2017). Animal Fighting. I Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 337-362
- Lie, M. S. B. (2015). *Hundesamfunnets stebarn. En kvalitativ studie av politiets håndhevelse av raseforbudet og dets påvirkning på hunder og eiere* [masteravhandling]. Oslo: Universitetet i Oslo
- Lillehaug, A., Brun, E., Nilsen, A. og Hjeltnes, B. (2018). Endringer i smitterisiko. I Hjeltnes, B., Bang-Jensen, B., Bornø, G., Haukaas, A. og Walde, C. S. (red.), *Fiskehelse rapporten 2017. Veterinærinstituttet rapportserie nr. 1a/2018*.
- Lipsky, M. (1980). *Street level Bureacracy. Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russel Sage Foundation.
- Lofoten tingrett. (2012). *TLFOT-2012-99268 - RG-2012-1123*. Tilgjengelig fra <https://lovdata.no/pro/#document/TRSTR/avgjorelse/tlfot-2012-99268> , lest 09.11.2017
- Lomell, H. M. (2010). Making sense of numbers: The presentation of crime statistics in the Oslo annual police reports 1950-2008. I Sætnan, A. R., Lomell, H. M. og Hammer, S. (red.), *The Mutual Construction of Statistics and Society*, s. 191-206
- Lomell, H. M. (2014). Polisiær virksomhet utenfor politiet. I Larsson, P., Gundhus, H.O.I. og Granér, R. (red.), *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm AS, s. 255-272

Lundberg, E. (2016). Järnrör användes som tillhygge i brutala djurattacken på Södermalm. *Södermalmsnytt* [internett], 27. oktober. Tilgjengelig fra

<http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/jarnror-anvandes-som-tillhygge-i-brutala-djurattacken-pa-sodermalm/reppjA!AV4o@tUcIszjQKDjHqACcA/> , lest 06.02.2018

Lynch, M. J. og Stretesky, P. B. (2014). *Exploring Green Criminology. Toward a Green Criminological Revolution*. London: Ashgate Publishing

Lynch, M. J., Long, M. A. og Stretesky, P. B. (2015). Anthropogenic Development Drives Species to be Endangered: Capitalism and the Decline of Species. I Sollund, R. (red.), *Green Harms and Crimes. Critical Criminology in a Changing World*, s. 117-146

Länsstyrelsen Stockholm. (u.å.). *Djurskydd*. Tilgjengelig fra

<http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/Sv/djur-och-natur/djurskydd/Pages/default.aspx> , lest 13.12.2017

Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (2017.), Editor's Introduction. I Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 1-12

Maher, J., Pierpoint, H. og Lawson, C. (2017). Status Dogs. I Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 131-156

Maher, J. og Wyatt, T. (2017). International Trade in Animals and Animal Parts. I Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 223-248

Malde, K. L. (2015). *Når dyr ikke er offer. Grisens og kyllingens velferd i industrielt husdyrhold* [masteravhandling]. Universitetet i Oslo

Martinsen, S. (2007). Training the Animal Doctor: Caring as a Clinical Skill. *AAtext* 12 (2), s. 155-159

Martinsen, S. og Metveit, T. (2013). Veterinærens rolle i utviklingen av norsk dyrevern. I R. Sollund, M. Tønnessen og G. Larsen (red.), *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus forlag AS, s. 307-328

Martin, G. P. og Waring, J. (2018). Realising governmentality: Pastoral power, governmental discourse and the (re) constitution of subjectivities. *The Sociological Review*, s. 1-17. DOI: <https://doi.org/10.1177/0038026118755616>

Mathiesen, T. (2005). *Retten i samfunnet*. Oslo: Pax forlag

Mattilsynet. (2011). *Mattilsynets reaksjonsformer og virkemidler ved brudd på dyrevelferdsloven*. Tilgjengelig fra https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/mattilsynets_reaksjonsformer_og_virkemidler_ved_brudd_paa_dyrevelferdsloven.2533 , lest 08.08.2017

Mattilsynet. (2013). *Hva er dyrevelferd?* Tilgjengelig fra https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/rad_om_dyrevelferd/hva_er_dyrevelferd.5017 , lest 02.09.2017

Mattilsynet. (2014). *Tilsynsveileder – hund*. Tilgjengelig fra https://www.mattilsynet.no/om_mattilsynet/gjeldende_regelverk/veiledere/tilsynsveileder_hund.16904/binary/Tilsynsveileder%20-%20hund , lest 10.01.2018

Mattilsynet. (2016). *Mattilsynets arbeid med dyrevelferd. Årsrapport*. Tilgjengelig fra https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/rapporter_om_dyrevelferd/mattilsynets_arbeid_med_dyrevelferd_aarsrapport_2016.25810/binary/Mattilsynets%20arbeid%20med%20dyrevelferd%20-%20%C3%A5rsrapport%202016 , lest 10.09.2017

Mattilsynet. (2017). *Mattilsynets arbeid med dyrevelferd. Årsrapport*. Tilgjengelig fra https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/rapporter_om_dyrevelferd/mattilsynets_arbeid_med_dyrevelferd_aarsrapport_2017.29751/binary/Mattilsynets%20arbeid%20med%20dyrevelferd%20-%20%C3%A5rsrapport%202017 , lest 03.02.2018

Mazurek, J. E. (2017). Fish used in Aquariums: Nemo's Plight. I Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 313-336

McGinnity, P., Prodöhl, P., Ferguson, A., Hynes, R., Ó Maoiléidigh, N., Baker, N., Cotter, D., O'Hea, B., Cooke, D., Rogan, G., Taggart, J. og Cross, T. (2003). Fitness reduction and potential extinction of wild populations of Atlantic salmon, *Salmo salar*, as a result of

interactions with escaped farm salmon. *Proceedings of the Royal Society of London Series B* 270, s. 2443-2450.

McPhedran, S. (2009). A review of the evidence for associations between empathy, violence, and animal cruelty. *Aggression and Violent Behavior*, 14, s. 1-4

Moen, H. B. (2013). Metodologiske utfordringer ved personbiografiske intervju som empirisk materiale i sosiologien. *Sosiologisk tidsskrift*, (1), s. 33-64

Muri, K., Moe, R. O. og Nesje, M. (2016). Når mennesker påfører dyr lidelser: Veterinærens rolle. *Norsk veterinærtidsskrift*, (4), s. 232-240

Myhrer, T.G. (2014). Politiretten – samfunnsbeskyttelse og rettssikkerhet. I Larsson, P., Gundhus, H.O.I. og Granér, R. (red.), *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm AS, s. 79-109

Namdal tingrett. (2016). *TNAMD-2015-163027*. Tilgjengelig fra <https://lovdata.no/pro/#document/TRSTR/avgjorelse/tnamd-2015-163027> , lest 05.02.2018

Naturmangfoldloven. (2009). *Lov om forvaltning av naturens mangfold av 19. Juni 2009, nr100*. Lest 15.03.2018

Nibert, D. (2002). *Animal Rights/Human Rights: Entanglements of Oppression and Liberation*. Lanham-Boulder-New York-Oxford: Rowman & Littlefield Publishers

Nilsson, R. (2013). From Learning to Labour to Learning to Self-Control: The Paradigmatic Change in Swedish Prison Policy. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 14(1), s. 24-45

Norges Høyesterett. (2016). *HR-2016-295-A*. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/pro/#document/HRSTR/avgjorelse/hr-2016-295-a> , lest 09.02.2016

Norrington, M., Wikman, I., Hokkanen, A. H., Kujala, M. V. og Hänninen, L. (2014). Empathic veterinarians score cattle pain higher. *The Veterinary Journal* 2014, s. 1-5

NOU 1977: 39. *Fiskeoppdrett*.

NOU 1999: 9. *Til laks åt alle kan ingen gjera? - Om årsaker til nedgangen i de norske villaksbestandene og forslag til strategier og tiltak for å bedre situasjonen.*

Nurse, A. og Ryland, D. (2013). Review: A Question of Citizenship. *Journal of Animal Ethics*, 3(2), s. 201-207

Nurse, A. (2017). Animal Neglect. I Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 87-106

Oppedal, F., Dempster, T. og Stien, L. H. (2011). Environmental drivers of Atlantic salmon behaviour in sea-cages: A review. *Aquaculture* 311, s. 1-18

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004). *Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven).*

Palmer, C. E. og Forsyth, C. J. (1992). Animals, Attitudes, and Anthropomorphic Sentiment: The Social Construction of Meat and Fur in Postindustrial Society. *International Review of Modern Sociology*, 22 (2), s. 29-44

Patronek, G. J., Loar, L. og Nathanson, J. N. (2006). *Animal Hoarding: Structuring interdisciplinary responses to help people, animals and communities at risk*. Hoarding of Animals Research Consortium. Tilgjengelig fra <http://vet.tufts.edu/wp-content/uploads/AngellReport.pdf>

Pemberton, S. (2004). A theory of moral indifference: understanding the production of harm by capitalist society. I Hillyard, P., Pantazis, C., Tombs, S. og Gordon, D. (red.), *Beyond Criminology. Taking Harms Seriously*. London: Pluto Press, s. 67-83

Politi-loven. (1995). *Lov om politiet av 4. august 1995, nr. 53*. Lest 19.04.2018

Prosjektrapport. (2015). *Prosjektrapport: Pilotprosjekt Dyrekrim i Sør-Trøndelag politidistrikt*.

Regan, T. (2003). The Case for Animal Rights. I Armstrong, S. J. og Botzler, R. G. (red.), *Animal Ethics Reader*. London og New York: Routledge, s. 17-24

Regeringens proposition nr. 224 (2016-2017). *Renodling av Polismyndighetens arbetsuppgifter när länsstyrelserna tar över uppgifter på djurområdet*.

- Reiner, R. (2010). *The Politics of the Police*. Oxford: Oxford University Press
- Riessman, C. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. Los Angeles: Sage Publications
- Roalsø, M. og Honningsøy, K. H. (2016). Lucas-saken kan endre måten vi straffer dyremishandlere. *NRK* [internett], 21. januar. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/ostfold/lucas-saken-kan-endre-maten-vi-straffer-dyremishandlere-1.12760189> , lest 21.01.2016
- Ruggiero, V. (2015). 'Creative Destruction' and the Economy of Waste. I Sollund, R. (red.), *Green Harms and Crimes. Critical Criminology in a Changing World*, s. 79-96
- Runhovde, S. R. (2015). Seizures of inconvenience? Policy, discretion and accidental discoveries in policing the illegal wildlife trade at the Norwegian border. *Crime, Law and Social Change*, 64(2), s. 177-192
- Sandmo, E., Skanke, C., Toftaker, J. og Nilsen, P. M. (2018). Bytter ut 14 millioner kyllinger av hensyn til dyrevelferden. *NRK* [internett], 5. februar. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/trondelag/bytter-ut-14-millioner-kyllinger-av-hensyn-til-dyrevelferden-1.13899899> , lest 13.03.2018
- Sanne, B., Mykletun, A., Moen, B. E., Dahl, A. A. og Tell, G. S. (2004). Farmers are at risk for anxiety and depression: the Hordaland Health Study. *Occupational Medicine*, 54 (2), s. 92-100
- Saretzki, T. (2015). Taking Animals Seriously: Interpreting and Institutionalizing Human-Animal Relations in Modern Democracies. *Historical Social Research*, 40(4), s. 47-54
- Schibevaag, T. (2018). –Svinenæringen må rydde opp. *NRK* [internett], 5. februar. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/rogaland/bekymret-landbruksminister-kaller-svinenaeringen-inn-pa-teppet-1.13899802> , lest 06.02.2018
- Singer, P. (2002). *Dyrenes frigjøring*. Oslo: Spartacus forlag AS
- Singer, P. (2003). Practical Ethics. I S. J. Armstrong og R. G. Botzler (red.), *Animal Ethics Reader*. London og New York: Routledge, s. 33-44

- Sollund, R. (2005). Obstacles and possibilities in police research. *Outlines. Critical Practice Studies*, 7 (2), s. 43-64
- Sollund, R. (2007). *Tatt for en annen. En feltstudie av relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Sollund, R. (2008b). Tested Neutrality: Emotional Challenges in Qualitative Interviews on Homicide and Rape. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 9 (2), s. 181-201
- Sollund, R. (2008c). Causes for Speciesism: Difference, Distance and Denial. I Sollund, R. (red.), *Global Harms – Ecological Crime and Speciesism*. New York: Nova Science Publishers.
- Sollund, R. (2008d). Tough Cop – Soft Cop? The Impact of Motivations and Experiences on Police Officers' Approaches to the Public. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 9 (2), s. 119-140
- Sollund, R. (2009). Menneskers paradoksale forhold til dyr. *Sosiologi i dag*, 39 (3), s. 42-68
- Sollund, R. (2011). Expressions of Speciesism: The Effects of Keeping Companion Animals on Abuse, Animal Trafficking and Species Decline. *Crime Law Social Change* 55, s. 437–451. DOI: 10.1007/s10611-011-9296-3
- Sollund, R. (2012). Speciesism as Doxic Practice Versus Valuing Difference and Plurality. I Ellefsen, R., Sollund, R. og Larsen, G. (red.), *Eco-global crimes. Contemporary Problems and Future Challenges*. Aldershot: Ashgate, s. 71-90
- Sollund, R., Tønnessen, M. og Larsen, G. (2013). Introduksjon: fra bruksdyr til dyreverd. I Sollund, R., Tønnessen, M. og Larsen, G. (red.), *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus forlag AS, s. 9-36
- Sollund, R. (2015). Introduction: Critical Green Criminology – An Agenda for Change. I Sollund, R. (red.), *Green Harms and Crimes. Critical Criminology in a Changing World*, s. 1-26

Sollund, R. (2016). The Animal Other: Legal and Illegal Theriocide. I Hall, M., Wyatt, T., South, N., Nurse, A., Potter, G. og Maher, J. (red.), *Greening Criminology in the 21st Century*. Oxford: Routledge, s. 1-33

Sollund, R. (2017a). *Sollund on Green Criminology and Research into Wildlife Trade*. Palgrave, tilgjengelig fra <http://www.palgrave.com/gb/social-science-matters/sollund-on-green-criminology>

Sollund, R. (2017b). Perceptions and law enforcement of illegal and legal wolf killing in Norway: organized crime or folk crime? *Palgrave Communications* 3 (17059), doi: 10.1057/palcomms.2017.59

SOU 2015: 3. *Med fokus på kärnuppgifterna: En angelägen anpassning av Polismyndighetensuppgifter på djurområdet.*

South, N. (2014). Green Criminology: Reflections, Connections, Horizons. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy* 3 (2), s. 6-21

SSB [Statistisk sentralbyrå]. (2017a). Husdyrhald. SSB [internett] 7. april. Tilgjengelig fra <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/jordhus> , lest 21.02.2018

SSB [Statistisk sentralbyrå]. (2017b). Akvakultur. SSB [internett] 26. oktober. Tilgjengelig fra <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/fiskeoppdrett> , lest 21.02.2018

Steinum, S. og Nilsen, P. M. (2016). Høyesterett skjerper straffen i Jøa-saken. *NRK* [internett], 9. november. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/trondelag/hoyesterett-skjerper-straffen-i-joa-saken-1.13212105> , lest 05.02.2018

Stenevik, I. H. og Mejdell, C. M. (2011). *Dyrevelferdsloven. Kommentartutgave*. Oslo: Universitetsforlaget

St. meld. nr. 16 (2014-2015). *Forutsigbar og miljømessig bærekraftig vekst innen norsk lakse- og ørretoppdrett.*

Straffeloven. (2005). *Lov om straff* av 20. mai, nr. 28. Lest 27.03.2018

Stretesky, P. B., Long, M. A. og Lynch, M. J. (2014). *The Treadmill of Crime*. London: Routledge.

Stuart, F. og Herbert, S. (2016). The Police and Inequality: Tales from Two Cities. I Bradford, B., Jauregui, B., Loader, I. og Steinberg, J. (red.), *The SAGE Handbook of Global Policing*. London: SAGE Publications

Stub, M. (2011). Tilsynsforvaltningens kontrollvirksomhet. Oslo: Universitetsforlaget AS

Squires, P. (2017). Hunting and Shooting. The Ambiguities of 'Country Sports'. I Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 289-312

Sykes, G. og Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization. *American Sociological Review* 22, s. 664-670

Sætre, S. og Østli, K. (2017a). De forbannede lakseforskerne. *Morgenbladet*, 9. juni, s. 10.

Sætre, S. og Østli, K. (2017b). Kostrådsfornektere! *Morgenbladet*, 16. juni, s. 15.

Sætre, S. og Østli, K. (2017c). Et forskermareritt. *Morgenbladet*, 23. juni, s. 6.

Sætre, S. og Østli, K. (2017d). Helseforskning gjøres med «skreddersydd» laks». *Morgenbladet*, 30. juni, s. 4.

Sætre, S. og Østli, K. (2017e). Oppdrettskrigeren. *Morgenbladet*, 25. august, s. 8

Sølvberg, S. M. (2015). *Tverrfaglig samarbeid - en kvalitativ studie av samarbeid mellom profesjoner som arbeider med psykisk helse* [masteravhandling]. Trondheim: Norges Teknisk Naturvitenskapelige Universitet.

Sør-Trøndelag tingrett. (2015). *TSTRO-2015-137298*. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/pro/#document/TRSTR/avgjorelse/tstro-2015-137298?searchResultContext=1131> , lest 05.02.2018

Sør-Østerdal tingrett. (2017). *TSOST-2017-122731*. Tilgjengelig fra <https://lovdata.no/pro/#document/TRSTR/avgjorelse/tsost-2017-122731?searchResultContext=1132> , lest 05.02.2018

Taylor, N. og Fraser, H. (2017). Slaughterhouses: The Language of Life, the Discourse of Death. I Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 179-199

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 4 utg. Bergen: Fagbokforlaget

Tombs, S. og Hillyard, P. (2004). Towards a Political Economy of Harm: States, Corporations and the Production of Inequality. I Hillyard, P., Pantazis, C., Tombs, S. og Gordon, D. (red.), *Beyond Criminology. Taking Harms Seriously*. London: Pluto Press, s. 30-54

Tømmerås, A. (2007). *Fra kampanje til brannslukking. En casestudie av det tverretatlige forebyggende samarbeidet mellom Sentrum politistasjon og Trondheim kommune rettet mot barn og ungdom* [masteravhandling]. Trondheim: Norges Teknisk Naturvitenskapelige Universitet.

Tønnessen, M. (2012). Nils Christie: Gi meg et monster. *Apollon* [internett]. Tilgjengelig fra <https://www.apollon.uio.no/portretter/1997/monster.html> , lest 05.04.2018

Tønnesen, M. (2013). Menneskeveldet. I Sollund, R., Tønnessen, M. og Larsen, G. (red.), *Hvem er vildest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus forlag AS, s. 37-56

Tønsberg tingrett. (2014). *TTONS-2013-192744*. Tilgjengelig fra <https://lovdata.no/pro/#document/TRSTR/avgjorelse/ttons-2013-192744?searchResultContext=2131>

Ugelvik, T. (2010). *Å være eller ikke være fange. Frihet som praksis i et norsk mannsfengsel* [doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo.

Valland, T. D. (2015). *Lojalitet og profesjonell standard. En studie av mellomledere i politiet* [doktorgradsavhandling]. Høgskolen i Oslo og Akershus.

Vanlaere, L. og Gastmans, C. (2011). A personalist approach to care ethics. *Nursing Ethics* 18 (2), s. 161-173

Viltloven. *Lov 2. april 1982 om jakt og fangst av vilt*. Lest 07.08.2017

Vollan, M., Paulsen, S. og Rørstad, O. M. (2017). 106 rein meid ned på Norlandsbanen: - kilometer med blodbad. *NRK* [internett], 25. november. Tilgjengelig fra [https://www.nrk.no/nordland/106-rein-meid-ned-pa-nordlandsbanen -kilometer-med-blodbad-1.13793556](https://www.nrk.no/nordland/106-rein-meid-ned-pa-nordlandsbanen-kilometer-med-blodbad-1.13793556) , lest 09.02.2018.

von Hirsch, A. og Ashworth, A. (1993). *Censure and Sanctions*. Oxford: Oxford University Press.

Waring, J. og Latif, A. (2017). Of Shepherds, Sheep and Sheepdogs? Governing the Adherent Self through Complementary and Competing 'Pastorates'. *Sociology*, s. 1-18. DOI: <https://doi.org/10.1177/0038026118755616>

White, R. (2011). *Transnational Environmental Crime. Toward an eco-global criminology*. London: Routledge

White, R. (2012). The Foundations of Eco-global criminology. I Ellefsen, R., Sollund, R. og Larsen, G. (red.), *Eco-global crimes. Contemporary Problems and Future Challenges*. Aldershot: Ashgate, s. 15-32

White, R. (2014). *Environmental harm. An eco-justice perspective*. Bristol: Policy Press

White, R. (2017). Animal Abuse Resulting from Wildlife Habitat Destruction. I Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 249-268

Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget

Wiberg, B. (2011) Nu rullar djurpolisen I Stockholm. *Djurskyddet* [internett], 27. juni. Tilgjengelig fra: <http://tidningen.djurskyddet.se/2011/06/nu-rullar-djurpolisen-i-stockholm/> , lest 01.09.2017

Ystehede, P. J. (2017). *Liv laga*. [Internett], tilgjengelig fra: <https://www.jus.uio.no/ikrs/forskning/aktuelle-saker/forskerprofiler/liv-finstad.html> , lest 20.09.2017

Åse, C. (2000). *Makten att se. Om kropp och kvinnlighet i lagens namn*
[doktorgradsavhandling]. Stockholms universitet.

Vedlegg 1: Prosjektgodkjennelse fra NSD

Ragnhild Sollund
Postboks 6706 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 08.08.2017

Vår ref: 54799 / 3 / ASF

Deres dato:

Deres ref:

Tilbakemelding på melding om behandling av personopplysninger

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 20.06.2017.
Meldingen gjelder prosjektet:

<i>54799</i>	<i>Dyrepoliti i Norge og Sverige</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Ragnhild Sollund</i>
<i>Student</i>	<i>Kevin Sollid Hermansen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget [skjema](#). Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en [offentlig database](#).

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2018, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Dersom noe er uklart ta gjerne kontakt over telefon.

Vennlig hilsen

Documenter er elektronisk produsert og godkjent ved NSD's nettside for elektronisk godkjenning

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Universitetet i Oslo sine rutiner for datasikkerhet.

Forventet prosjektslutt er 01.06.2018. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

Vedlegg 2: Informasjonsskriv om prosjektet

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

Dyrepoliti i Norge og Sverige

Bakgrunn og formål

Hei, jeg er en masterstudent i kriminologi ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi ved Universitetet i Oslo, og skal i min masteroppgave gjøre en studie som omfatter ordningen med såkalt «dyrepoliti» i Norge og Sverige. Jeg inviterer deg med dette herved å delta i studien.

I denne studien søker jeg å se hvordan spesialiserte politigrupper og Mattilsynet jobber for å bekjempe kriminalitet mot dyr og hvilke konsekvenser det har for dyrene. Dette skal belyses gjennom å få innblikk i hvordan Norge og Sverige har iverksatt ulike organisatoriske tiltak innenfor dyrerelatert politiarbeid, og de politisære tilnærminger og samarbeid som dette har resultert i. Dette gjelder eksempelvis ulike perspektiver hos politiet og Mattilsynet som kan beskrives som reaktivt/hendelsesstyrt vs. proaktivt/preventivt arbeid, i tillegg til samarbeid med både offentlige og private aktører som berører ulike aspekter ved dyrs liv. Bruk av sanksjoner/virkemidler i ulike situasjoner vil i tillegg være svært relevant. Dette vil videre gi et empirisk grunnlag for å si noe om hvordan dyr berøres av spesialiserte politigrupper og Mattilsynet, i tillegg til aktørenes perspektiver og tanker rundt dette.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Datainnsamlingen i studien vil hovedsakelig være ved intervjuer. Viktige faktorer som vil undersøkes er blant annet kompetanse vedrørende dyr og juss (inkl. generelt politiarbeid), motivasjon for å arbeide med dette, tolkning av begreper og lovgivning, samarbeid med andre aktører, arbeidsmåter og prioriteringer. I tillegg kommer spørsmål om opplevelser, erfaringer og synspunkter. Det vil også være spørsmål som omhandler utfordringer knyttet til disse faktorene og eventuelle ønsker for fremtiden. Intervjuene vil vare ca. 1-2 timer og vil åpne for samtale. Dataene vil registreres i form av notater og lydopptak.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun min veileder og jeg som vil ha tilgang til personopplysningene, som igjen vil lagres på en datamaskin beskyttet med brukernavn og passord inne på et låsbar rom. Notater vil oppbevares i en låsbar skuff inne på samme rom.

Deltakere vil anonymiseres i publikasjonen og vil som hovedregel ikke kunne gjenkjennes av andre.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 1.6.2018. Det skriftlige datamaterialet vil da anonymiseres fullstendig og lydopptak vil slettes.

Frivillig deltakelse

Det er selvfølgelig frivillig å delta i studien og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg vil alle opplysninger om deg bli slettet.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med meg eller professor Ragnhild Sollund.

Kevin Sollid Hermansen:

E-postadresse: xxxxxx

Mobil: xx xx xx xx

Ragnhild Sollund:

E-postadresse: xxxxxx

Mobil: xx xx xx xx

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Intervjuguide for dyrekrimgruppa

- **Fortell litt om deg selv?**
 - Alder, arbeidserfaring?
 - Hvordan havnet du i gruppen?
 - Hva er ditt forhold til dyr?
 - Hva er din drivkraft/motivasjon for dette arbeidet?
 - Hva mener du er viktigst i dette arbeidet?
- **Om gruppen**
 - Kan du fortelle om prosessen som ledet dit? (Dyrevernsorganisasjoner viktige?)
 - Hva er din oppfatning av publikums og politikeres holdninger til arbeidet deres?
 - Har det vært noe politisk motstand?
 - Hva er målsettingen for gruppen deres?
 - I prosjektrapporten står det: «*Det må antas at en offensiv mediestrategi (...) vil bidra til at befolkningen får økt tillit til at dyrevelferdskriminalitet tas på alvor, prioriteres og får konsekvenser*». Opplever du at denne tilliten har vært for lav tidligere?
 - Det står videre at politiet bør vurdere å tilby lignende informasjon og veiledning som Mattilsynet gjør. Hva tenker du om det?
 - Er dette for å nå et bredere publikum, eller skal politiets mediestrategi være annerledes?
 - Opplever du at politiet mottar mye kritikk i saker om dyrevelferd?
- **Dyrevelferdsloven og begreper**
 - Hva legger du i begrepet «dyrevelferd»?
 - Hva med «egenverdi»?
 - Hva med «respekt for dyr»?
 - Hvordan tolker du formuleringen «unødige påkjenninger og belastninger»?
 - Hva forbinder du med begrepet «dyrepoliti»?

- Synes du det er problematisk at politikere og dyrevernorganisasjoner konsekvent bruker dette begrepet?
- Hvorfor tror du at de bruker begrepet?
- **Hvordan jobber gruppen i Norge?**
 - Kan du beskrive en vanlig arbeidsdag?
 - Kan du fortelle litt om gruppens kompetanse?
 - I hvilken grad vil du si at denne er unik innad i det norske politiet?
 - Hva vil du si er gruppens styrker/hva er dere gode på?
 - Kan du utdype/eksemplifisere disse?
 - Hva vil du si er gruppens svakheter/hva kunne dere blitt bedre på?
 - Utdype/eksemplifisere?
 - Hva tror du er det viktigste for å bekjempe mishandling og vanskjøtsel av dyr?
 - Hva er dine tanker om årsaker til overlagt vold mot dyr?
 - Hva med vanskjøtsel?
 - Hva med samling/hoarding av dyr? Har dere opplevd saker med dette?
 - I hva slags dyrevernaker tenker du at straff kan ha en avskrekkende effekt?
 - Hvordan tror du den avskrekkende faktoren er på de som mishandler dyr vs. de som vanskjøtter dem?
 - Hva er dine tanker om å forebygge overlagt vold sammenlignet med vanskjøtsel knyttet til dyreholders funksjonssvikt?
 - I hvilken grad forholder gruppen seg til dyrene i etterforskningen?
- **Har dere standardprosedyrer når saker blir innrapportert?**
- **Om å forholde seg til relevant lovgivning og bevisbilde**
 - Hvor ofte henlegges saker? Oppklaringsprosent?
 - Hva skyldes henleggelsene?
 - Hvordan er det å danne et bevisbilde som er sterkt nok?
 - Til å få en sak etterforsket? Opp i retten? Domfellelse?
 - I hvilken grad synes du dette er avhengig av veterinærkompetanse?

- Eksemplifisere?
- Hva synes du er de vanskeligste sakene å arbeide med?
- Hva er dine tanker om å forholde seg til relevant lovgivning?
 - Synes du forskriftene med hjemmel i dyrevelferdsloven er klart nok formulert?
 - I hvilke tilfeller er det eventuelt problematisk/utfordrende å tolke loven/forskriftene?
- **Har dyrearter noe å si for prioritering/håndtering? Selskapsdyr vs. Produksjonsdyr.**
 - Etter din erfaring, er noen arter er mer utsatte enn andre?
 - Er det i så fall viktigst å fokusere på disse?
 - Eller jobbe med et mangfold av saker? (Norge og laksenæringen)
 - Kan du beskrive noen saker dere har hatt?
 - Gi eksempler på typiske saker?
 - Kan du beskrive en sak der du synes at alt gikk som det skulle?
 - Og begrunne hvorfor?
 - Kan du så beskrive en der det gikk dårlig?
 - Og begrunne hvorfor?
 - Kan du si noe om hvordan det er å jobbe med saker relatert til fiskeoppdrett, kontra andre saker?
 - Gråsoner? Større apparat, mange advokater osv.?
 - Hvilke dyrearter opplever du at dere får inn flest henvendelser om?
 - Hvilke sakstyper (f.eks. overlagt vold, vanskjøtsel, hoarding) opplever du at dere får inn flest henvendelser om?
 - Har det vært noen saker som har handlet om ville dyr?
 - Hva med dyr som ofte kalles for «skadedyr»?
- **Politiarbeid med dyr og status**
- Hva er dine tanker om de generelle holdningene til dyrerelatert kriminalitet hos det øvrige politiet?
 - Tror du at det for noen kan oppfattes som noe annet enn «ordentlig politiarbeid»?

- Tror du ØKOKRIMs rolle i påtalemyndigheten påvirker dette? Kan du i såfall utdype hvorfor?
- I hvilken grad tror du at et konkret samarbeid mellom Mattilsynet og politi vil påvirke dette?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
 - Hvordan tenker du at politistudenter bør undervises om dyrevelferd og dyrevernsaker?
- Ønsker folk å jobbe hos dere?
 - Er det forskjell på alder og kjønn blant disse?
 - Hva visste du om slikt arbeid før du ble med i gruppen?
 - Har ditt perspektiv på dyrevelferd endret seg etter at du ble med i gruppen?
- Hvordan opplever du at rettsvesenet ser på ditt arbeid?
 - Opplever du at dere blir tatt på alvor?
- Hvordan blir du påvirket av sakene med vanskjøtsel og mishandling av dyr?
- Har dere samme fokus på gjerningsperson i saker som omhandler overlagt vold/mishandling og vanskjøtsel som ikke nødvendigvis er overlagt?
 - Eksempelvis om mishandlingssaker med overlegg behandles annerledes?
 - Hva synes du generelt vektlegges mest i arbeidet deres: det individpreventive eller allmennpreventive?
- **Eksterne aktører og samarbeidspartnere**
 - Kan du utdype hvordan samarbeidet med Mattilsynet fungerer?
 - Hva kunne gjort samarbeidet enda bedre?
 - Hva synes du er de tydeligste utfordringene i samarbeidet?
 - Kan du gi eksempler på eksterne aktører dere jobber med i dag?
 - Er det andre aktører du kunne tenke deg å inkludere i arbeidet?
 - Eksempelvis dyrevernsorganisasjoner?
 - Hva er dine tanker om relasjonen mellom dyremishandling og menneskevold?
 - Er dette noe dere fokuserer på i arbeidet deres?
 - I hvilken grad er det da aktuelt med samarbeid med barnevern og helsevesen?

- **Avslutningsvis om fremtiden**

- I hvilken grad tror du dette prosjektet kommer til å påvirke politiarbeid med dyr i fremtiden?
 - Tror du dyrerelaterte saker blir prioritert opp eller ned?
 - I så fall: hvorfor?
- Synes du samarbeidet burde gjøres permanent?
 - Eksempelvis enkelte steder i Norge? I så fall hvor?
 - Synes du i så fall at samarbeidet burde ha blitt videreutviklet på noen måte?
 - Synes du det er riktig å starte opp lignende prosjekter i andre regioner allerede nå?
- Frykter du at dyrekrim-prosjektet vil nedprioriteres eller avvikles ved endringer i det politiske landskapet?

Vedlegg 4: Intervjuguide for krimteamet hos Mattilsynet

- **Fortell litt om deg selv?**
 - Alder, arbeidserfaring?
 - Hvordan havnet du i Krimteamet?
 - Hva er ditt forhold til dyr?
 - Hva er din drivkraft/motivasjon for dette arbeidet?
 - Hva mener du er viktigst i dette arbeidet?
- **Om gruppen**
 - Kan du fortelle om prosessen som ledet dit? (Dyrevernsorganisasjoner viktige?)
 - Hva er din oppfatning av publikums og politikeres holdninger til arbeidet deres?
 - Har det vært noe politisk motstand?
 - Hva er målsettingen for gruppen deres?
 - I prosjektrapporten står det: «*Det må antas at en offensiv mediestrategi (...) vil bidra til at befolkningen får økt tillit til at dyrevelferds kriminalitet tas på alvor, prioriteres og får konsekvenser*». Opplever du at denne tilliten har vært for lav tidligere?
 - Det står videre at politiet bør vurdere å tilby lignende informasjon og veiledning som dere i Mattilsynet gjør. Hva tenker du om det?
 - Er dette for å nå et bredere publikum, eller skal politiets mediestrategi være annerledes?
 - Opplever du at Mattilsynet mottar for mye kritikk i saker om dyrevelferd?
 - Vet folk for lite om MTs arbeid?
- **Dyrevelferdsloven og begreper**
 - Hva legger du i begrepet «dyrevelferd»?
 - Hva med «egenverdi»?
 - Hva med «respekt for dyr»?
 - Hvordan tolker du formuleringen «unødige påkjenninger og belastninger»?
 - Hva forbinder du med begrepet «dyrepoliti»?

- Synes du det er problematisk at politikere og dyrevernorganisasjoner konsekvent bruker dette begrepet?
- Hvorfor tror du at de bruker begrepet?
- **Krimteamets arbeid**
 - Krimteamets spesifikke oppgaver i samarbeidet?
 - Hva tror du er det viktigste for å bekjempe mishandling og vanskjøtsel av dyr?
 - Hva er dine tanker om årsaker til overlagt vold mot dyr?
 - Hva med vanskjøtsel?
 - Hva med samling/hoarding av dyr? Har dere opplevd saker med dette?
 - I hva slags dyrevernaker tenker du at straff kan ha en avskrekkende effekt?
 - Hvordan tror du den avskrekkende effekten er på de som mishandler dyr vs. de som vanskjøtter dem?
 - Hva er dine tanker om å forebygge overlagt vold sammenlignet med vanskjøtsel knyttet til dyreholders funksjonssvikt?
 - I hvilken grad forholder gruppen seg til dyrene i etterforskningen?
 - Et spørsmål om å søke hjelp: Hvordan kan man senke terskelen for å varsle Mattilsynet før en dyretragedie inntreffer?
 - Hvordan tror du flere dommer og strengere rettspraksis kan påvirke dette?
 - Positivt: den avskrekkende effekten fører til at flere varsler/ber om hjelp.
 - Negativt: den avskrekkende effekten fører til at flere ikke tør, i frykt for sanksjoner eller konsekvensene det får for dyreholder.
 - Hvor viktig er dyrevernsmennene for arbeidet dere gjør?
 - Komme med eksempel?
 - Hva vil du si er gruppens styrker/hva er dere gode på?
 - Kan du utdype/eksemplifisere disse?
 - Hva vil du si er gruppens svakheter/hva kunne dere blitt bedre på?
 - Utdype/eksemplifisere?
 - Må dere ofte avlive dyr?
 - Hva tenker du om det?

- Har Mattilsynet etter din mening de virkemidlene de trenger for å ivareta dyrs velferd i forbindelse med dyrevern saker?
 - Opplever du at noen virkemidler er mer effektive enn andre?
 - Synes du det er en utfordring av omplassering av dyr krever eiers samtykke? (skal dette endres?)
- **Har dere standardprosedyrer når saker blir innrapportert?**
- **Om å forholde seg til relevant lovgivning og bevisbilde**
 - Hvor ofte henlegges saker?
 - Hva skyldes henleggelsene?
 - Hva er dine tanker om å forholde seg til relevant lovgivning?
 - Synes du forskriftene med hjemmel i dyrevelferdsloven gir klare nok føringer?
 - I hvilke tilfeller er det eventuelt problematisk/utfordrende å tolke loven/forskriftene?
 - Hvordan er det å danne et bevisbilde som er sterkt nok?
 - Til å få en sak etterforsket? Opp i retten? Domfellelse?
 - I hvilken grad synes du dette er avhengig av politikompetanse?
 - Eksemplifisere?
 - Hva med ytterligere veterinærkompetanse? Obduksjoner, sakkyndige, vitner osv.
 - Hva synes du er de vanskeligste sakene å arbeide med?
- **Arbeid med dyr og status/kompetanse**
 - Hva er dine tanker om de generelle holdningene til dyrerelatert kriminalitet hos det øvrige politiet?
 - Tror du at det enkelt kan oppfattes som noe annet enn «ordentlig politiarbeid»?
 - Tror du ØKOKRIMs rolle i påtalemyndigheten påvirker dette? Kan du i såfall utdype hvorfor?
 - I hvilken grad tror du at et konkret samarbeid mellom Mattilsynet og politi vil endre dette?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
 - Hvordan tenker du at politistudenter bør undervises om dyrevelferd og dyrevern saker?

- Hva med veterinærstudenter?
- **Har dyrearter noe å si for prioritering/håndtering? Selskapsdyr vs. Produksjonsdyr.**
- Etter din erfaring, er noen arter mer utsatte enn andre?
 - Er det i så fall viktigst å fokusere på disse?
 - Eller jobbe med et mangfold av saker? (Norge og laksenæringen)
- Kan du beskrive noen saker dere har hatt?
 - Gi eksempler på typiske saker?
- Kan du beskrive en sak der du synes at alt gikk som det skulle?
 - Og begrunne hvorfor?
- Kan du så beskrive en der det gikk dårlig?
 - Og begrunne hvorfor?
 - Kan du si noe om hvordan det er å jobbe med saker relatert til fiskeoppdrett, kontra andre saker?
 - Gråsoner? Større apparat, mange advokater osv.?
- Hvilke dyrearter opplever du at dere får inn flest henvendelser om?
- Hvilke sakstyper (overlagt vold, vanskjøtsel, hoarding) opplever du at dere får inn flest henvendelser om? (*fra publikum: flest om mishandling av kjæledyr*)
- Har det vært noen saker som har handlet om ville dyr?
 - Hva med dyr som ofte kalles for «skadedyr»?
- **Eksterne aktører og samarbeidspartnere**
- Kan du utdype hvordan samarbeidet med politiet fungerer?
 - Hva kunne gjort samarbeidet enda bedre?
 - Hva synes du er de tydeligste utfordringene i samarbeidet?
- Kan du gi eksempler på eksterne aktører dere jobber med i dag?
 - Er det andre aktører du kunne tenke deg å inkludere i arbeidet?
 - Eksempelvis dyrevernorganisasjoner?
- Hva er dine tanker om relasjonen mellom dyremishandling og menneskevold?

- Er dette noe dere fokuserer på i arbeidet deres?
- I hvilken grad er det da aktuelt med samarbeid med barnevern og helsevesen?
- **Avslutningsvis om fremtiden**
 - I hvilken grad tror du dette prosjektet kommer til å påvirke politiarbeid med dyr i fremtiden?
 - Tror du dyrerelaterte saker blir prioritert opp eller ned?
 - I så fall: hvorfor?
 - Synes du samarbeidet burde gjøres permanent?
 - Eksempelvis enkelte steder i Norge? I så fall hvor?
 - Synes du i så fall at samarbeidet burde ha blitt videreutviklet på noen måte?
 - Synes du det er riktig å starte opp lignende prosjekter i andre regioner allerede nå?
 - Frykter du at dyrekrim-prosjektet vil nedprioriteres eller avvikles ved endringer i det politiske landskapet?

Vedlegg 5: Intervjuguide for akvakultur

- **Fortell litt om deg selv?**
 - Alder, arbeidserfaring?
 - Hvordan havnet du i Krimteamet?
 - Hva er ditt forhold til dyr?
 - Hva er din drivkraft/motivasjon for dette arbeidet?
 - Hva mener du er viktigst i dette arbeidet?
- **Om gruppen**
 - Hva er din oppfatning av publikums og politikeres holdninger til arbeidet deres?
 - I prosjektrapporten står det: «*Det må antas at en offensiv mediestrategi (...) vil bidra til at befolkningen får økt tillit til at dyrevelferdskriminalitet tas på alvor, prioriteres og får konsekvenser*». Opplever du at denne tilliten har vært for lav tidligere?
 - Opplever du at Mattilsynet mottar for mye kritikk i saker om dyrevelferd?
 - Vet folk for lite om MTs arbeid?
- **Dyrevelferdsloven og begreper**
 - Hva legger du i begrepet «dyrevelferd»?
 - Hva med «egenverdi»?
 - Hva med «respekt for dyr»?
 - Hvordan tolker du formuleringen «unødige påkjenninger og belastninger»?
 - Hva forbinder du med begrepet «dyrepoliti»?
 - Synes du det er problematisk at politikere og dyrevernsorganisasjoner konsekvent bruker dette begrepet?
 - Hvorfor tror du at de bruker begrepet?
- **Krimteamets arbeid**
 - Krimteamets/dine spesifikke oppgaver i samarbeidet?
 - Hva tror du er det viktigste for å bekjempe mishandling og vanskjøtsel av dyr?
 - I hva slags dyrevernsaker tenker du at straff kan ha en avskrekkende effekt?
 - I hvilken grad forholder gruppen seg til dyrene i etterforskningen?

- Er dyrevernsmemnda involvert i ditt arbeid?
 - Komme med eksempel?
- Hva vil du si er gruppens styrker/hva er dere gode på?
 - Kan du utdype/eksemplifisere disse?
- Hva vil du si er gruppens svakheter/hva kunne dere blitt bedre på?
 - Utdype/eksemplifisere?
- **Fiskeoppdrett**
 - Kan du fortelle litt om næringen?
 - Aktører, omfang, mengde dyr?
 - Hva er de største farene for dyrene i næringen?
 - Lus? Avliving?
 - I hvilken grad vil du si at dyrevelferd blir tatt på alvor i næringen?
 - Synes du at det er et lite prioritert tema ellers? (f.eks. dyrevernorganisasjoner/myndighetene)
 - Kan du si noe om hvordan det er å jobbe med saker relatert til fiskeoppdrett, kontra andre saker?
 - Gråsoner? Større apparat, mange advokater osv.?
 - Kontroversielt? Politisk motstand? (dyrepoliti som jobber med noe annet enn kjæledyr?)
 - Morgenbladets artikkelserie, forskere som ble motarbeidet. Sak ble til person.
 - Hva skal til for at dere involverer politiet i en sak?
 - Lavere terskel etter dyrekrimprosjektet?
 - Kan du beskrive noen saker dere har hatt i dyrekrimprosjektet?
 - Gi eksempler på typiske saker?
 - Kan du beskrive en sak der du synes at alt gikk som det skulle?
 - Og begrunne hvorfor?
 - Kan du så beskrive en der det gikk dårlig?
 - Og begrunne hvorfor?

- Må dere ofte avlive dyr?
 - Hva tenker du om det?
- Har Mattilsynet etter din mening de virkemidlene de trenger for å ivareta dyrs velferd i forbindelse med dyrevernsaker? Generelt OG oppdrett.
 - Opplever du at noen virkemidler er mer effektive enn andre?
- **Om å forholde seg til relevant lovgivning og bevisbilde**
 - Hvor ofte henlegges saker?
 - Hva skyldes henleggelsene?
 - Hva er dine tanker om å forholde seg til relevant lovgivning?
 - Synes du forskriftene med hjemmel i dyrevelferdsloven gir klare nok føringer?
 - I hvilke tilfeller er det eventuelt problematisk/utfordrende å tolke loven/forskriftene?
 - Hvordan er det å danne et bevisbilde som er sterkt nok?
 - Til å få en sak etterforsket? Opp i retten? Domfellelse?
 - I hvilken grad synes du dette er avhengig av politikompetanse?
 - Eksemplifisere?
 - Hva med ytterligere veterinærkompetanse? Obduksjoner, sakkyndige, vitner osv.
 - Hva synes du er de vanskeligste sakene å arbeide med?
- **Arbeid med dyr og status/kompetanse**
 - Hva er dine tanker om de generelle holdningene til dyrerelatert kriminalitet hos det øvrige politiet?
 - Tror du at det enkelt kan oppfattes som noe annet enn «ordentlig politiarbeid»?
 - Tror du ØKOKRIMs rolle i påtalemyndigheten påvirker dette? Kan du i såfall utdype hvorfor?
 - I hvilken grad tror du at et konkret samarbeid mellom Mattilsynet og politi vil endre dette?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
 - Hvordan tenker du at politistudenter bør undervises om dyrevelferd og dyrevernsaker?

- Hva med veterinærstudenter?
- **Eksterne aktører og samarbeidspartnere**
 - Kan du utdype hvordan samarbeidet med politiet fungerer?
 - Hva kunne gjort samarbeidet enda bedre?
 - Hva synes du er de tydeligste utfordringene i samarbeidet?
 - Kan du gi eksempler på eksterne aktører dere jobber med i dag?
 - Er det andre aktører du kunne tenke deg å inkludere i arbeidet?
 - Eksempelvis dyrevernorganisasjoner?
- **Avslutningsvis om fremtiden**
 - I hvilken grad tror du dette prosjektet kommer til å påvirke politiarbeid med dyr i fremtiden?
 - Tror du dyrerelaterte saker blir prioritert opp eller ned?
 - I så fall: hvorfor?
 - Synes du samarbeidet burde gjøres permanent?
 - Eksempelvis enkelte steder i Norge? I så fall hvor?
 - Synes du i så fall at samarbeidet burde ha blitt videreutviklet på noen måte?
 - Synes du det er riktig å starte opp lignende prosjekter i andre regioner allerede nå?
 - Frykter du at dyrekrim-prosjektet vil nedprioriteres eller avvikles ved endringer i det politiske landskapet?

Vedlegg 6: Intervjuguide for djurskyddspolisen

- **Fortell litt om deg selv?**
 - Alder, arbeidserfaring?
 - Hvordan havnet du i gruppen?
 - Hva er ditt forhold til dyr?
 - Hva er din drivkraft/motivasjon for dette arbeidet?
- **Hvordan ble gruppen til?**
 - Kan du fortelle om prosessen som ledet dit? (Dyrevernsorganisasjoner viktige?)
 - Hva er din oppfatning av publikums og politikeres holdninger til arbeidet deres?
 - Har det vært noe politisk motstand?
 - Hva er målsettingen for gruppen deres?
 - Kan du fortelle litt om gruppens kompetanse?
 - I hvilken grad vil du si at denne er unik innad i det svenske politiet?
- **Djurskyddslagen og begreper**
 - Hvordan tolker du formuleringen «onödigt lidande och sjukdom»?
 - Hva med «godt djurmiljö»? (§4)
 - Tenker du at dette er det samme som «djurvelfärd»?
- **Hvordan jobber gruppen i Sverige?**
 - Kan du beskrive en vanlig arbeidsdag?
 - Utdype arbeidet ute: hvordan møter du mennesker/dyreeiere og dyrene?
 - Hvilket fokus har dere i arbeidet? Forebygge? Straffeforfølge? (*rett-frem veiledning eller andre pedagogiske tilnærminger, Arluke, s. 109*).
 - Hva synes du vektlegges mest: det individpreventive, eller allmennpreventive?
 - Kan du utdype hvordan samarbeidet med länsstyrelsene fungerer?
 - Hva kunne gjort samarbeidet enda bedre? (hvordan er dialogen?)
 - Hva synes du er de tydeligste utfordringene i samarbeidet?

- Hvilke virkemidler for å ivareta dyrevelferd i en spesifikk situasjon har dere til rådighet i arbeidet deres?
 - Hvor ofte må dere ta i bruk de sterkeste?
 - Er det vanligere å ta dyret fra eier enn å f.eks. bruke bøter/gebyr?
- I hvilke tilfeller prøver dere å få saker opp for retten?
 - Kan du gi eksempel på noen av de groveste dyrevelferdssakene dere har jobbet med?
 - Hva med generelt i Sverige? (hva med produksjonsdyr?)
- Hva vil du si er gruppens styrker/hva er dere gode på?
 - Kan du utdype/eksemplifisere disse?
- Hva vil du si er gruppens svakheter/hva kunne dere blitt bedre på?
 - Utdype/eksemplifisere?
- Hva tror du er det viktigste for å bekjempe mishandling og vanskjøtsel av dyr?
 - Hva er dine tanker om årsaker til overlagt vold mot dyr?
 - Hva med vanskjøtsel?
 - Hva med samling/hoarding av dyr? Har dere opplevd saker med dette?
 - Hva med dyr som ofte kalles for «skadedyr»?
- Hva synes du er viktigst å fokusere på i en dyrevernsak? (*Formålet med spørsmålet er å utlede hvorvidt gjerningspersonen eller dyret er i fokus*).
- Etter din erfaring, er noen arter mer utsatte enn andre?
- Gi eksempler på typiske saker?
- Kan du beskrive en sak der du synes at alt gikk som det skulle?
 - Og begrunne hvorfor?
- Kan du så beskrive en der det gikk dårlig?
 - Og begrunne hvorfor?
- Opplever du det er flere tilfeller av overlagt vold enn vanskjøtsel?
- I hva slags dyrevernsaker tenker du at straff kan ha en avskrekkende effekt?
 - Hvordan tror du den avskrekkende effekten er på de som mishandler dyr vs. de som vanskjøtter dem?

- Hva er dine tanker om å forebygge overlagt vold sammenlignet med vanskjøtsel knyttet til dyreholders funksjonssvikt?
 - Eksempler på arbeidsmåter?
- Hva er dine tanker om relasjonen mellom dyremishandling og menneskevold?
 - Er dette noe dere fokuserer på i arbeidet deres?
- Opplever du møter med aggressive dyr?
 - Hvordan er disse sakene i forhold til andre?
 - Symptom på mishandling/vanskjøtsel?
 - I hvilken grad påvirker det konsekvensene for dyrene?
 - Hva med aggressive eiere? (unikt for Stockholm?)
- **Eksterne aktører og samarbeidspartnere**
 - Kan du utdype hvilke andre aktører dere samarbeider med?
 - Hvordan ville det vært uten disse aktørene?
 - Er det andre du ser for deg som mulige samarbeidspartnere?
- **Har dere standardprosedyrer når saker blir innrapportert?**
- **Hvor ofte henlegges saker?**
 - F.eks. oppklaringsprosent sammenlignet med generelt politi.
 - Hva skyldes henleggelsene?
 - Hva er dine tanker om å forholde seg til relevant lovgivning?
 - Synes du loven er vagt formulert?
 - Hvordan er det å danne et bevisbilde som er sterkt nok?
 - Til å få en sak etterforsket? Opp i retten? Domfellelse?
 - I hvilken grad synes du dette er avhengig av veterinærkompetanse?
 - Eksemplifisere?
 - Hva synes du er de vanskeligste sakene å arbeide med?
- **Politiarbeid med dyr og status**
 - Hva er dine tanker om de generelle holdningene til dyrerelatert kriminalitet hos det øvrige politiet?

- Tror du at det for noen kan oppfattes som noe annet enn «ordentlig politiarbeid»?
- Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvordan tenker du at politistudenter bør undervises om dyrevelferd og dyrevernsaker?
- Hva visste du om slikt arbeid før du ble med i gruppen?
 - Har ditt perspektiv endret seg etter at du ble med i gruppen?
- Hvordan opplever du at rettsvesenet ser på ditt arbeid?
 - Opplever du at dere blir tatt på alvor?
- **Avslutningsvis om fremtiden**
- Hva tenker du om at länsstyrelsene i landet skal ta over politiets oppgaver om dyr?
 - Hvilke virkemidler har de til rådighet i sitt arbeid?
 - Hvilke konsekvenser tror du dette vil ha for dyrene?
- Hvordan tror du dette kommer til påvirke fremtidig politiarbeid med dyr i straffesaker?
 - Kan man risikere at slike saker blir bortprioritert?
 - Mangelfull kunnskap om dyr?
- Hvordan tror du dette vil påvirke deres gruppe?